

CENGİZ ALĞAN ELİF AVCI BEHÇET ÇELİK EMRE CAN DAĞLIOĞLU GÜZİN DEĞİŞMEZ LEVENT GEÇKALAN ZEREN GÖKTAN
İŞTAR GÖZAYDIN SELEN GÜLÜN TAYFUN GÜRKAŞ ELİ HALİGUA CİHANGİR İSLAM ŞENOL KARAKAŞ GÜLSÜM KAV
NİHAT KENTEL ARIFE KÖSE RONİ MARGULİES NİL MUTLUER TAMAR NALCI MELTEM ORAL ÖZDEŞ ÖZBAY ZOZAN ÖZGÖKÇE
CAN IRMAK ÖZİNANIR M. ŞEREF ÖZSOY HASAN PEHLİVAN ELÇİN POYRAZ DOĞAN TARKAN TAL'ÂT ULUSOY DAMLA YUR ANIL YÜKSEL

ALTUŞT

11/
OCAK
MART
2014

TL8
KDV DAHİL

Levent Geçkalan
**BEDENİN TERBİYESİ
VE İMRALI**

DOSYA: GEZİ'NİN ARDINDAN

Roni Margulies
**AKP'YE NASIL
MUHALEFET EDİLMEZ**

KADINA KARŞI ŞİDDETE HAYIR!

► CENGİZ ALĞAN:
**DEVLETLER NİÇİN
ÖZÜR DİLEMELİ?**

► ELÇİN POYRAZ:
**BAYRAK VE BANAL
MİLLİYETÇİLİK**

► İŞTAR GÖZAYDIN:
**HUKUK
NEYE YARAR?**

► GÜZİN DEĞİŞMEZ:
**ARAP ŞÜKRÜ VE
SOKAĞI**

11/ OCAK MART 2014

ISSN: 2146-448

Z Yayıncılık ve Tanıtım
Hizmetleri Ltd. Şti.

Adres

Serasker Cad. No: 88-90
Nergiz Apt. Kat: 3 – Kadıköy / İstanbul
(555) 637 24 50
www.altust.org
bilgi@altust.org

Sahibi

Ozan Tekin

Sorumlu Yazışleri Müdürü

Burak Demir

Reklam Sorumlusu

Özdeş Özbay
(533) 447 97 09

Görsel Tasarım ve Uygulama

Gül Dönmez

Baskı:

Sena Ofset Ambalaj
Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Litros yolu 2. Mat. Sit. B Blok Kat: 6
No: 4NB7-9-11 Topkapı – İstanbul
0212 613 03 21

Ulusal süreli yayın,
3 ayda bir yayınlanır.

Genel Dağıtım **PUNT**

YAZI KURULU :

Ferda Keskin, Ferhat Kentel,
Mustafa Arslantunalı, Neslihan Şık,
Özden Dönmez, Roni Margulies,
Sinan Özbek, Tolga Tüzün, Ümit İzmen

DANIŞMA KURULU:

Arus Yumul, Avi Haligua, Behçet Çelik,
Bülent Somay, Dilek Kurban,
Eren Keskin, Hayko Bağdat, Işın Eliçin,
İrvin Cemil Schick, Kerem Kabadayı,
Nabi Yağcı, Nil Mutluer, Ömer Madra,
Ragıp Zarakolu, Selim Deringil,
Semih Gümüş, Yalçın Ergüdoğan

GÜNCEL

- 3** Operasyonlar ve Barış Süreci
Doğan Tarkan
- 4** Bedenin Terbiyesi: İmrallı Cezaevi
Levent Geçkalan

AK PARTİ

- 6** Neoliberalizm, Muhafazakârlık
ve Ak Parti
Meltem Oral
- 8** Ak Parti'ye
Nasıl Muhalefet Edilmez
Roni Margulies
- 10** 3. Boğaz Köprüsü'nün İsmi
Hasan Pehlivan

- 12** Devletler Niçin Özür Dilemeli?
Cengiz Alğan

- 14** Nato'dan Özgürlük Beklenir mi?
Can Irmak Özınanır

- 34** Bayrak ve Banal Milliyetçilik
Elçin Poyraz

- 36** Heykel'de İnecek Var:
İzmir Atatürk Heykeli
Tal'at Ulusoy

- 40** Piyasa Şişkinliği ve Servet
Nihat Kentel

- 38** Hukuk Neye Yarar?
İştar Gözaydın

- 57** Bursa Yahudi Mahallesi:
Arap Şükrü ve Sokağı
Güzin Değişmez

KİTAP

- 60** Zaman Nehrinin Yatakları
ve Kıyıları
Behçet Çelik
- 62** Ermeni Balıkçı ile Topal Martinin
Olağanüstü Maceraları
M. Şeref Özsoy

DOSYA

**GEZİ'NİN
ARDINDAN**

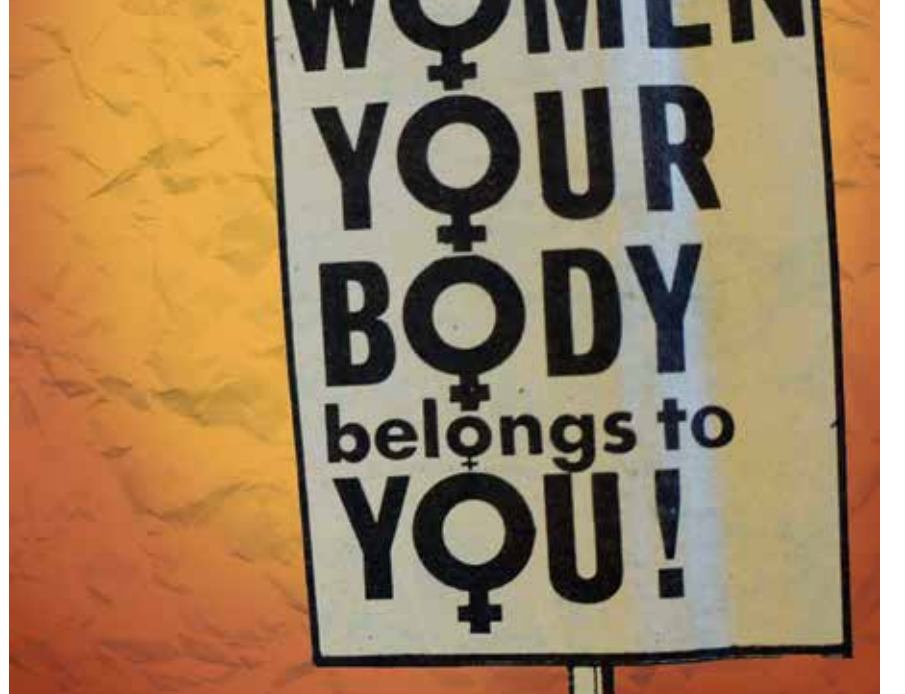

- 17** Gezi Versus Ulusalcılık
Şenol Karakaş
- 19** Cihangir İslam ile Söyleşi
Arife Köse
- 24** Ne İşin Var Senin Gezi Parkı'nda?
Selen Gülün
- 25** Yoğurtçu Parkı Forumu
Anıl Yüksel
- 26** Abbasağa Parkı Forumu
Özdeş Özbay
- 27** Gezi'den Maçka'ya: Yeni Bir
Muhalefet Deneyimi
Eli Haligua
- 28** Erken Cumhuriyet Türkiye'si ve
Kamusal Yeşil Alan
Tayfun Gürkaş
- 31** Surp Agop Ermeni Mezarlığı
Tamar Nalcı
Emre Can Dağlıoğlu

DOSYA

**KADINA
KARŞI
ŞİDDET**

- 43** Devletten Aileye
Türkiye'de Kadın Cinayetleri
Nil Mutluer
- 45** Türkiye'de Kadın Cinayetleri
Gülsüm Kav
- 48** Şiddet Burada,
Yasa Önümüzde,
Uygulama Nerede?
Damla Yur

- 52** Cinayet Değil,
Kadınlara Karşı Savaş
Zozan Özgökçe
- 54** Keşke Biraz Ölmek
Elif Avcı
- 56** Şiddetten Ölen Kadınlar İçin
Dijital Anıt ve Savaş Sergisi
Üzerine
Zeren Gökten

OPERASYONLAR VE BARIŞ SÜRECİ

Doğan Tarkan

AKP, ilk seçimlere temiz yönetim sloganı ile katıldı. Önceki hükümetler dönemindeki banka hortumlamaları ve soygunlar sonrasında AKP “şeffaf yönetim” sloganı ile itibar topladı. Şimdi dört bakanı birden büyük bir yolsuzluk, rüşvet operasyonuna bulaşmış durumda.

Operasyon başlayalı günler geçti, bakanlar hâlâ görev başında, istifa eden veya ettirilen yok.

Yolsuzluk operasyonlarının bir yanı imara dönük. Büyük inşaat şirketlerine Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın nasıl ucuz arsa kapattığı, arsaların imar planlarını nasıl değiştirdiği üzerine. Gene dudak uçuklatacak paralar söz konusu.

Operasyonların Cemaat tarafından yapıldığı iddia ediliyor. Bunda mutlaka bir doğruluk payı var, ama basitçe ‘Cemaat operasyonu’ demek açık ki yanlış olur. Devletin bazı kurumlarının da harekete geçmiş olduğu anlaşılıyor.

İşin içinde İran’dan çok büyük miktarlarda para aklanması söz konusu olunca, belli ki ABD de işin içine girmiş olmalı.

Bu operasyon, açık ki AKP’yi yıpratıyor. Çatışma, egemen sınıfın kendi içinde bir çatışma, ama kenara çekilip “Yesinler birbirlerini” diyemeyiz. Burada hükümetin geri adım atması, rüşvet alanları, yolsuzluk yapanları temizlemesi, en azından dört bakanı bakanlıktan atması gerekir.

Hükümetin böyle bir niyeti yok gibi görünüyor. Emniyet Müdürleri’nin işten alınıp sürgün edilmesinin yanı sıra, savcı Zekeriya Öz’ün yanına iki savcı daha atandı. Kuşkulu atamalar bunlar.

Bu çatışmada şu ya da bu tarafta olmayacağız kuşkusuz, ama taraf-sız da olamayız. Bu gelişmede tarafımız, yolsuzlukların daha da geniş kapsamlı açıklanmasıdır, operasyonun devamıdır. Yolsuzluğa bulaşan bakanların istifası, herkesin kısa zamanda cezalandırılmasıdır. Bunun sonucundaki politik hesaplaşma bizi ilgilendirmez.

Bariş Süreci

Türkiye bu arada bir başka çok önemli süreç yaşıyor. Ülkenin kaderi gerçekte bu sürece bağlı. Kürt sorununun çözüm süreci giderek tıkanıyor. Son olarak, darbe planlamaktan 34 yıl ceza yemiş olan Mustafa Balbay’ın serbest bırakılması, buna karşılık henüz ceza almamış ama yıllardır tutuklu olan BDP’li milletvekillerinin serbest bırakılmaması, bu ülkede iki düzeyde işleyen bir hukuk düzeni olduğunu gösterdi. Kürdistan’da Kürtler için bir hukuk var, Batı’da Türkler için bir başka hukuk düzeyi var.

Bugün çözüm süreci hâlâ yıkılmadıysa, bunun tek nedeni Kürt hareketi’nin, Abdullah Öcalan’ın Newroz gösterisinde Diyarbakır’da okunan mesajındaki çizgiye bağlı kalmayı sürdürmesidir. Çözüm süreci tam anlamıyla tıkanır, sadece AK Parti değil, tüm Türkiye yeniden çok büyük bir sarsıntının içine girer. Silahların susmasından önceki durumu hatırlamakta yarar var.

Şimdi görev, çözüm sürecinin ilerlemesi için ileri atılmaktır. Yolsuzlukların, rüşvetin üzerine gidilsin

ama aynı zamanda çözüm sürecindeki tıkanma aşılınsın. Kürt hareketinin talepleri karşılanmalıdır. Tutuklu rehinelere serbest bırakılmalı, Öcalan’ın koşulları değiştirilmeli, anadilde eğitim gerçekleştirilmeli, demokratik özerklik doğrultusunda adımlar atılmalıdır. İçinde bulunduğumuz dönem iyi değerlendirilmelidir; yarın her şey farklı olabilir.

Seçimler

Bütün gelişmeler gelip sonunda seçimlere dayanmaktadır. Yaklaşan seçimlerde ne olacak? Başbakan “örgütlenin, seçimlerde karşımıza çıkın” diyor. CHP ile MHP arasında gizli ve zımni bir ittifak oluşuyor. Ulusalci sosyalistler, CHP’nin arkasına dizilmeye başladı. Kimileri AKP’nin gidici olduğunu, oy kaybedeceğini, İstanbul, Ankara ve birçok kenti kaybedeceğini söylüyor. Bu bir olasılık belki, ama zayıf bir olasılık. AKP oy kaybetse de yıkıma uğramayacaktır. Büyük ölçüde oy kaybı için yeterince neden olmasına rağmen, durum bu. Çünkü karşısında AKP seçmenini kazanacak bir alternatif yok.

AKP iktidarının sürekli oy artırmasının nedeni, alternatifsiz olması

ve karşısındaki güçlerin hatalarıdır. AKP’yi geriletecek olan siyasî çizgi, tüm karşıtları bir araya getiren ilkesiz ittifaklar değil, AKP tabanını kazanmayı amaçlayan bir hattır.

AKP tabanında huzursuzluk var. Referandumda “yetmez ama evet” diyenleri takip edenler bugün daha güçlü bir biçimde “yetmez” ya da “yeter artık” diyor, ama sorun gene bir alternatife olmamasıdır.

HDP bu dönemde bir alternatif olarak öne çıkabilir. Biz bugün en önemli görev olarak HDP’nin bağımsız bir çizgi ile emekçilere hitap eden bir politika sürdürmesi için çalışmak gerekir. İstanbul, bu seçimlerin en önemli meydan savaşlarından birisidir. Bir tarafta AKP’nin neoliberal politikalarını savunan adaylar var, diğer tarafta onlardan hiçbir farkı olmayan CHP adayları. Kadir Topbaş ile Sarıgül arasında hiçbir fark yoktur. Keza Ankara’da Melih Gökçek ile Mansur Yavaş arasında olmadığı gibi. HDP adayları farkı göstermelidir, emeğin sesi olmayı, özgürlüklerin ve demokrasinin sesi olmayı, aşağının sesi olmayı başaramalıdır. ▼

Müzik sınıfında İmralı mahkûmları

BEDENİN TERBİYESİ: İMRAI CEZAEVİ

İmralı, hem infaz rejiminin hem de hapishanelerin modernlik göstergesi olduğunu bilen Cumhuriyet rejiminin en nadide örneğiydi.

Levent Geçkalan

‘İktidar’ın (bir kavram olarak) beden üzerindeki politikaları, çokça tartışılan bir konu. Yirminci yüzyılın önemli düşünürlerinden olan Michel Foucault, iktidarın (özellikle hapishaneler aracılığıyla) bedeni nasıl terbiye ettiğine dair önemli metinler ortaya koymuştur.

Foucault’ya göre iktidar, bedeni siyasal alanın içerisine hapsederek kuşatmakta, terbiye etmekte, bedene doğrudan müdahalelerde

İmralı’da Derslik

İmralı’da Yemekhane

bulunmaktadır. Bedenin iktidar tarafından kuşatılmasının nedeni, bedenin üretim gücünden kaynaklanmaktadır.¹

Foucault, iktidarın kendisine yönelik tehditleri önceden saptayıp dönüştürme ve ıslah etme yoluyla sistemle bütünleştirmeye çalıştığını ifade eder. Bunun yolu da hapishanelerden geçer.² Hapishaneler, iktidarın bedeni terbiye ettiği mekânlardan biridir.

Foucault, hapishanelerin iktidarın üç temel amacına göre işlediğini belirtir: 1. Disiplin tekniklerinin maksimum düzeyde işlemlerini sağlamak; 2. Cezalandırma tekniklerini verimli hale getirerek ekonomik açıdan düşük maliyet sağlamak; 3. Geliştirilen tekniklerin okul, hastane, fabrika, ordu ve diğer sosyal yapılara kanallize etmek.³

Sıhhi ve havadar bir hapishane

Foucault'nun iktidar/beden/hapishane denklemine, erken Cumhuriyet döneminde de geçerli olduğunu söylemek mümkün. Dönemin Adalet Bakanı Şükrü Saraçoğlu'nun desteğini arkasına alan Mutahhar Şerif Başoğlu, İmralı'nın yapılanmasında önemli bir yere sahiptir. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden birincilikle mezun olan Başoğlu, Hapishaneler Genel Müdürü olmadan önce, bir müddet Türkiye'nin hapishane problemleriyle ilgilenmiş, hapishane yöntemlerini incelemesi için İsviçre, Belçika ve belirli Balkan ülkelerine gönderilerek araştırmalarda bulunmuştu.⁴

Başoğlu'nun ilk deney yeri İmralı'ydı. İmralı, mahkûm

emeğinin üretken bir şekilde kullanılmasını amaçlayan ilk cezaevlerinden biriydi.⁵ Cumhuriyet'in ilk on yılında neler yapıldığını anlatan *T.C.'nin 10. Yılı Rehberi* adlı eserde şu cümleler yer alır:

“Hapishanelerdeki hasta ve verimli mahkûmların sıhhi vaziyetlerini düzeltmek için munasip bir adada sıhhi ve havadar bir hapishane tesisi düşünülmüş ve bunun için Marmara Amirali [İmralı] adasının hapishaneler idaresine verilmesi için teşebbüslerde bulunulmuştur.”⁶ İlgili eserde, İmralı adasında bir cezaevi kurulması için çalışmalara başlanıldığı, cezaevinde mahkûmları toprakla meşgul edecek ziraî koloniler oluşturulacağı ifade edilir. Böylece beden terbiye edilerek, mahkûm emeği üretken bir şekilde ve amaçla kullanılacaktır.

İstanbul ve Bursa cezaevlerinden seçilmiş 50 mahkûmun adaya nakledilmesiyle birlikte İmralı, 8 Kasım 1935 tarihinde hizmete girmişti.⁷ Açılmasıyla birlikte, İmralı'dan övgülerle bahseden birçok yayın hazırlanır. Bunlardan biri de 1936 tarihli *La Turquie Kemaliste* dergisinde⁸ yer alan “The Spirit of İmralı” [İmralı'nın Ruhu] adlı yazıydı. Burada önemli bir anekdot vermek gerekiyor: 1933-1937 yılları arasında Matbuat Umum Müdürlüğü'nün başında bulunan Vedat Nedim Tör öncülüğünde çıkartılan *La Turquie Kemaliste*,⁹ Cumhuriyet'in resmî propaganda yayınıydı. Dergi, yeni Türkiye'nin ve yeni ulusun ‘şarklıktan (özellikle Osmanlı geçmişinden) kurtulmak’taki başarısını uluslararası kamuoyuna duyurmak amacını taşıyordu.¹⁰

Dergideki ilgili yazıya çeşitli fotoğraflar da eşlik etmekteydi. Böylece cezaevi ve mahkûmlar, fotoğraflar eşliğinde uluslararası kamuoyuna takdim ediliyor, İmralı gibi bir örnek cezaevleri modernleşmenin simgesi olarak sunuluyordu. Anlaşıyor ki İmralı, diğer cezaevlerinden farklı olarak, hem infaz rejiminin hem de hapishanelerin modernlik göstergesi olduğunu bilen Cumhuriyet rejiminin en nadide örneği, vitrinin en ışıltılı ürünüydü.

İlgili yazıdaki şu cümleler önemli bakış açısı sunmaktadır: “8 Kasım 1935, Türkiye'nin modernleşme tarihinde hatırlanmaya değer bir gündür... umarım İmralı'daki arkadaşlarımızın hiç biri en büyük ve en etkili başarılarının **İmralı'nın ruhu** olduğunu söylersem buna kızmaz. Bu ruh en iyi, İmralı'nın bir hapishane değil de bir topluluk olduğunu söyleyerek tarif edilebilir... İmralı'da çelişkili bir ortam ve güç gösterisi yoktur. Bundan emin olmak için, **oldukça kesin ve katı bir şekilde programa ve mükemmel disipline bağlılık var** ancak bu, **düzenli aynı zamanda çalışkan bir topluluğun disiplini ve programıdır** [vurgular bana ait].”

İmralı'nın İnsanları

Tör, ilk icraatlarından olan *La Turquie Kemaliste* dergisini çıkardıktan sonra *İmralı'nın İnsanları*¹¹ adlı bir tiyatro oyunu yazmıştı. Oyunda, bireysel ve toplumsal sorumluluk teması öne çıkarılmaktadır. İmralı adeta metamorfoz mekânı olarak sunulur. Oyunun sonunda bir mahkûm ile hapishane müdürü arasında şu diyalog geçer: “Mahkûm: ... bir sene önceki ben

değilim. İşte İmralı'nın sırrı! Hepimiz bu sırda erdik. Hepimiz bundan bir sene önceki adamlar değiliz. Ben aynaya bakınca, yüzümün değiştiğini görüyorum... Hapishane Müdürü: Hepinizin kilosu arttı. Renginiz tunçlaştı. Gözleriniz canlandı. Dirdiri, dimdik, sapsağlam, şen ve keyifli insanlar oldunuz.”

Burada yine Foucault akla gelir. Foucault hapishanelerin, cezalandırma ve şiddet uygulamalarından çok bireylerin bedenlerini ve eylemlerini en etkili biçimde dönüştürmenin yollarını arayan deney laboratuvarları olduğunu belirtir. Hapishane, bedeni yeniden terbiye ederken aynı zamanda itaatkâr hale getirir.¹²

11 Mayıs 2012 tarihinde Adalet Bakanı Sadullah Ergin ile 12 gazetecinin Silivri Cezaevi'ni gezmesi üzerine Nedim Şener'in yazısında kullandığı “Cezaevleri ancak faşizmde övülür”¹³ söylemini hatırladığımızda, erken Cumhuriyet dönemine ait “The Spirit of İmralı” ve *İmralı'nın İnsanları* adlı kaynaklar daha da ilginç hale geliyor. İlgili kaynaklar Cumhuriyet'in erken dönemlerinde de, hapishanelerin övüldüğünü, hapishaneler aracılığıyla yapılan, beden üzerindeki hâkimiyet kurgusunun o dönemde de var olduğunu göstererek bu söylemi tersyüz ediyor. ▼

- 1 Michel Foucault, *Hapishanenin Doğuşu*, İmge Kitabevi, Ankara 1992, s. 31.
- 2 Gülbanu Altunok, “Şiddetin Eleştirisi Olarak İktidar: Arent ve Foucault”, *Doğu Batı*, Sayı 43 (Şiddet), Kasım-Aralık-Ocak 2007-2008, s. 67.
- 3 Michel Foucault, *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*, Penguin Books, London 1991, s. 218.
- 4 “The Spirit of İmralı”, *La Turquie Kemaliste*, No. 16, December, 1936, s. 14.
- 5 Daha ayrıntılı bir çalışma için bkz. Ali Sipahi, *The Labor-Based Prisons in Turkey, 1933-1953*, Boğaziçi Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.
- 6 *T.C.'nin 10. Yılı Rehberi: 1923-1933*, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara 1933, s. 35.
- 7 Ali Sipahi, “İmralı Cezaevi'nin Tarihi”, *Toplum ve Kuram*, Sayı 8, Bahar 2013, s. 113.
- 8 Derginin esas dili Fransızca olmakla birlikte zaman zaman Almanca ve İngilizce basılmıştır. Dergi 1934-1948 yılları arasında toplamda 49 sayı olarak yayımlanır.
- 9 Neziha Başgelen – Gökhan Akçura, “La Turquie Kemaliste'in Öyküsü”, *Atatürk Döneminde Yeni Türkiye Yeni İnsan*, yay. haz. Neziha Başgelen – Gökhan Akçura, Ray Sigorta Yayını, İstanbul 1998, s. 24.
- 10 Sibel Bozdoğan, *Modernizm ve Ulusun İnşası*, Metis Yayınları, İstanbul 2002, s. 77.
- 11 Vedat Nedim Tör, *İmralı'nın İnsanları*, Zerbamat Basımevi, [t.y., y.y.].
- 12 Michel Foucault, *Hapishanenin...*, s. 291.
- 13 Nedim Şener, “Silivri'den reklamları izlediniz!”, *Posta Gazetesi*, 16 Mayıs 2012.

Ders sırasında İmralı mahkûmları

NEOLİBERALİZM, MUHAFAZAKÂRLIK VE AK PARTİ

AKP
yöneticileri
Müslüman değil
Budist olsa
işler farklı mı
olurdu?

Meltem Oral

AKP yetkilileri ve en çok da Erdoğan tarafından sıkça kadın, kadın bedeni, gençlik, aile üzerine sarf edilen sözler, hatta bazen sözü aşan uygulamalar 'muhafazakârlık' tartışmasını on yıldır diri tutuyor. Bu tartışmalar aynı zamanda AKP'ye karşı nasıl bir muhalefet stratejisine sahip olunduğunu göstermesi açısından da önemli. Kısaca, muhafazakârlık görmezden gelinemeyecek ve tartışılması gereken bir konu.

Neoliberalizm

Türkiye'de bugün neoliberalizm AKP'nin on bir yıllık iktidarı boyunca uyguladığı, inşa ettiği politikalarda özetleniyor. Ancak bugünü ve neoliberalizmi anlamak için biraz geriye, bugünden öncesine, AKP'yi yaratan sosyal ve ekonomik koşullara kısa bir geri dönüş yapalım. 1970'lerin sonu ve 1980'ler kabaca; kâr hadlerinin düştüğü, İkinci Dünya Savaşı sonrası 'sosyal refah devleti' politikalarının artık sermaye birikim sürecine ayak bağı olmaya başladığı ve sermayenin krizden çıkışına yardımcı olacak ekonomik, sosyal politikaların uygulanmaya başladığı bir dönem oldu. Daha doğrusu egemen güçler açısından sermaye birikiminin yeniden örgütleneceği yeni bir dönemin başlangıcı oldu.

Türkiye'nin 1980 darbesi öncesi manzarası da pek farklı değildi.

Başbakan, çocuk yapma konusunda danışmanlık görevini yerine getirirken.

Ekonomik krize eşlik eden derin bir siyasal kriz, 1977-80 arası sürekli değişen hükümetler, yüz tur seçime rağmen seçilemeyen Cumhurbaşkanı, diğer yanda burjuvazi açısından hızla bastırılması gereken, büyüyen bir işçi sınıfı hareketi, kitlesel bir muhalefet mevcuttu. Türkiye burjuvazisinin IMF'den kredi talebinin gerçekleşmemesinin gerekçesi ülkedeki siyasî istikrarsızlıktı. Sermaye hem kendisinin ekonomik taleplerini yerine getirecek hem de kitlelerden rıza alarak istikrarsızlığa son verecek güçlü bir siyasî seçeneğe (bir Margaret Thatcher'a) sahip olmadığı için, çözümünü keskin bir rejim değişikliğinde gördü ve darbenin önünü açtı. Elbette hesaba katılması gereken başka etkenlerle birlikte AKP'nin neden bugün Türkiye sermayesi için bir seçenek olduğunun cevabı tam da 1980 öncesi aranıp da bulunamayan, sermayenin ihtiyaçları doğrultusunda ama aynı zamanda kitlelerin rızasını alarak yürütülen politikalarda yatıyor.

Muhafazakârlık

AKP'nin neoliberal muhafazakârlığını tariflerken pek çok hataya düşüyor. Neoliberalizmin

ve muhafazakârlığın birbirinden apayrı şeyler olarak tanımlanması, bu tanımlamaların her ikisinin de yanlış veya eksik yapılması ve her ikisinin de sadece Türkiye'ye özgü koşullar olarak sunulması en genel hatalar.

İlk olarak neoliberalizm sadece iktisadî bir terim değil. Dönüştürdüğü kurumlar aracılığıyla gündelik yaşamın her alanını yeniden örgütleyen topyekûn ekonomik, sosyal politikaların bütünü, yönetilenlerle yönetenler arasındaki ilişkide radikal bir değişikliği gündeme getiren bir politika. AKP'nin neoliberalizminin kapsamı sadece onun ekonomik uygulamaları, basitçe 'özel-leştirmeler' değil, aynı zamanda muhafazakârlık, güvenlik, kadın, aile, eğitim gibi politikaları. Yani muhafazakâr söylem neoliberal politikaların otoriter eğilimlerle birlikte tamamlayıcısı rolünde. Daha doğrusu, neoliberalizmin çelişkilerinin sürdürülebilmesinin bir aracı.

Muhafazakârlıktan söz ederken onun neoliberalizmin inşasından ayrı olduğunu düşünmemek,

dine, hatta sadece İslam'a özgü bir durum olduğu yanılsamasına kapılmamak gerek. Ancak elbette din, toplumun 'değerleri' ve ahlak, muhafazakâr söyleme sahip neoliberal iktidarların politikalarını meşrulaştırmak için sık başvurduğu araçlar.

Sorulması gereken soru, dinin ve ahlakî değerlere vurgunun iktidardaki güçler tarafından politikanın bir aracı, meşrulaştırıcısı haline getirilmesi sadece Türkiye'deki iktidara özgü bir durum mu? Sünni Müslüman çoğunluğun geniş kesiminden oy alan AKP iktidarı yine çoğunluğun dinî değerleri doğrultusunda tepen aşağı yeni bir rejim mi inşa etmeye çalışıyor? AKP yöneticileri mesela Budist olsaydı işler farklı mı olurdu? Otoriter ve muhafazakâr olmayan, özgürlükçü bir neoliberalizm mümkün mü?

Türkiye ne kadar özgün?

Muhafazakârlık söz konusu olduğunda hedefe alınan ilk şey kadın ve kadının kendi bedeni üzerindeki kontrol hakkının somut karşılığı olan doğum kontrolü. Bu

durumun nedeni basitçe iktidarlara 'kadın düşmanlığı' değil sadece. Toplumun değerlerine kolayca dokunulabilecek en hassas alan bu değerlerin yeniden üretildiği aile kurumu; tabii bu kurumun kurucu 'dişi kuşu' da annelikten gelen 'kutsal' gücüyle değerlerin muhafazasında en önemli role sahip. Toplumu disiplin altına almanın yolu onun temeli olan aileden ve kadından geçiyor. Bu bağlamda geçen yaz hararetle tartıştığımız kürtaj konusunu, Portekiz'den İspanya'ya, İngiltere'den ABD'ye geniş bir coğrafyada, benzer argümanlarla, neoliberal ekonominin ihtiyaçları ve bu doğrultuda alt sınıfları disiplin altına almak adına muhafazakâr bir saldırı olarak değerlendirebiliriz. Erdoğan birçok kez açıkça 'işgücü yaşlanacak' diye kürtajın yasaklanması girişiminin ardındaki temel derdi ifade etmişti. En son 'yasaklamasak da, bari doktorlar inançları gereği kürtaj yapmayı reddedebilsin' noktasına kadar gelinmişti. Aynı dönemde, Türkiye'de 'inisiyatife' bırakılan şey ABD'nin bazı eyaletlerinde yasallaşmış, dinî gerekçelerle doğum kontrol uygulamasına karşı çıkılabileceği açıklanmış, eczacıların ve sağlık personelinin inancını korumak için faydalana bileceği 'vicdan yasaları' yürürlüğe girmişti.

Muhafazakâr, dinî söylemin neoliberal siyasette nasıl bir araç haline geldiğine dair belki de en başarılı örnek George W. Bush. Hatırlayalım; Yeni Dünya Düzeni'nin Başkanı Bush, kariyerini adeta dinî bir lider gibi verdiği demeçlerle, 'Tanrı da böyle olmasını isterdi' söylemiyle inşa etmişti. Sadece sıkı bir kürtaj karşıtı olmasıyla değil, aynı zamanda okullarda evrim teorisinin okutulmasına karşı dinî eğitimin kapsamının genişletilmesi talebi ve güne din adamlarının vaazlarıyla başlamasıyla da 'Bush ve Tanrı' başlığıyla dergilere kapak olmayı başarmıştı. Geldiği en son nokta, 'şer odaklarına' karşı Tanrı'nın ondan yana taraf olduğu bir savaş başlatmaktı. Irak işgaline dair 'Haçlı Seferi' benzetmesi bizzat Bush tarafından üretilmişti.

Burada ifade edilmeye çalışılan, 'Bakın bunlar Amerika'da da var, Batı'da da böyle' argümanı ile meseleyi baştan savmak değil elbet. Muhafazakâr söylemin farklı derecelerde, farklı biçimlerde, o veya bu şekilde devletin gerek ekonomik

Aile ve Sosyal Politikalar
Bakanı Fatma Şahin

gerekse onunla çok bağlantılı olan güvenlik politikalarının meşrulaştırılmasında dini kullanıldığını ifade etmeye çalışıyorum. Dört tarafın düşmanlarla çevrili olduğu, tehlikenin ve terörün, yozlaşmanın nereden geleceği belli olmayan bir dünyada, iktidar en temel değerlerimizi korurken; eğitim, sağlık gibi alanlarda sıradan insanların devlet karşısındaki 'hakları', özel sermayenin 'hizmetine' devredilir. Bu yüzden öğrenci evlerinin 'terör ve seks yuvası' olduğu şok gerçeğini açığa çıkaran hükümet, evlatları korumaya niyetli olduğunu göstererek ebeveynlerin yüreğine su serperken artık karşılayamadığı barınma hakkı sorununa da daha güvenli özel yurtları adres göstererek çözüm bulur.

Tabii ki süreç şöyle işlemiyor: AKP genel merkezinde bir araya gelen yöneticiler "Hmm, devlet yurduna kaynak ayıramayız, o zaman özel sermayeye bırakalım bu alanı, ama halkı nasıl ikna edeceğiz?" diye düşünürken, Erdoğan "Hüseyin sen dekolterlerden rahatsız ol, Bülent sen o şeyden (vajina) utanıldığını söyle, ben de kızlı erkekli evlerle ilgili bir açıklama patlatayım" diye bir işbölümü yapmıyorlar elbette. Ofisinin penceresinden vapurdaki sevgilileri ve mini etekli kadınları dikizleyip insanların ahlaksızlığından kahrolan bir Başbakan, rasyonel bir hesaplama her muhafazakâr söylemin ardına ekonomik bir gerekçe gizlemiyor. Tıpkı baba Bush'ın yardımcısı Dan Quayle gibi bir dizide başrolün evlilik dışı çocuğu olan bir kadında

olması onu kudurtuyor, aile değerlerinin tahrip olmasından dolayı paniğe kapılıyor. Bu muhafazakâr zihin dünyasının kadını, gençleri, özel alanları hedef alan her türlü saldırısına karşı tepki göstermek, teşhir etmek, onların özel alana tıkarak muhafaza etmek istediklerini politik alana taşıyıp savunmak gerek.

Barış süreci ve 'korkuya' duyulan ihtiyaç

AKP'nin muhafazakâr söyleminin toplumdan, aşağıdan gelen bir talebi yansıtmaktan çok özellikle Gezi direnişi sonrasında içine düştüğü siyasî sıkışmadan kendince bir çıkış taktiği olduğunu görmek gerek. Toplumun gündelik hayatta yaşadığı gerçeklikle, yani kadınlık, 'kızlı-erkeklik' durumunun çoğu zaman aileler için görmezden gelme, endişeli bir kabulleniş, göz yumma halinde olmasıyla AKP'nin söylemi arasındaki çelişki çok açık. AKP'nin Gezi sonrası sıkışmışlığının yanı sıra başka bir politik süreç de muhafazakâr söylemin devreye sokulmasında etkili olabilir. Üzerinde tartışılması, söz üretilmesi gereken bir önemli nokta da içinde olduğumuz "çözüm süreci". Neoliberalizmin pek çok yer ve zamanda milliyetçi, ırkçı, savaş politikalarına tanık olduk. Güvenlikçi devlet politikalarını devreye sokmak adına üretilen terör ve savaş korkusunu, aynı zamanda bu korkulara karşı halkı koruyacak

tek güç olarak kendisine duyulan 'ihtiyacı' meşrulaştırmak için çok defa benzer politikalara başvuruldu. Tam da bu noktada barış süreciyle birlikte, uzun yıllardır milliyetçi muhafazakâr geleneğin beslendiği ve kendini üzerine inşa ettiği savaşçı, güvenlikçi, terör söyleminin boşalttığı alanın dinî muhafazakâr bir söylemle, 'ahlaksızlık' karşısında korunan 'güvenlik' söylemiyle doldurulduğu, doldurulmaya çalışılacağını söylemek pekala mümkün.

Nasıl bir muhalefet?

Bu söylem karşısında ne yapmak gerek? Kuşkusuz AKP'nin işine gelen, onu besleyen, sık sık kaşıktan memnun olduğu bir 'yaşam tarzı' ikilemi yaratmak. 'AKP'nin 'muhafaza' ettiği ve dayattığı yaşam tarzına karşı, korunması gereken yaşam tarzı muhalefeti' son on yıldır hegemonik olan muhalefet söylemi. Dini yaratan toplumsal koşulların eleştirisinden çok dinin kendisinin eleştirisine endeksli bir muhalefet yukarıdaki ikilemi yeniden üretiyor. Barınma sorununa dair 'öğrenciler cemaat evlerine gitsin diye yurt yapılmıyor' diyen, yıllardır öğrenci hareketine hakim muhalefet söylemini tekrarlamak yerine bu sorunun ardındaki neoliberal politikaları teşhir etmek gerekir. Laiklik-dindarlık arasına sıkışmış bir söylemin kısırlığına hapsolmayan özgürlükçü antikapitalist bir muhalefet bunu gerektirir.

AKP'nin en saldırgan muhafazakâr çıkışları sadece 'seküler' kesimin hassasiyetlerini değil toplumun bütününe hedef alıyor ve yine çok daha geniş kesimlerden tepki görüyor. Kürtaj yasağı girişimine karşı gösterilen tepki bunun en yaygın ifadesi oldu.

Özgürlükçü antikapitalist bir muhalefetin kitlesel bir alternatif olmasının yolu, AKP'nin liderliği ile tabanını bir ve aynı şeyler olarak gören ve ikisine karşı mücadele eden bir politika değil, liderlik ile taban arasında çatlaklar oluşturmaya, yarmaya çalışan bir politikadır. Bu, AKP'nin liderliğini tabanına teşhir edecek özgürlükçü bir hareketin inşasını kolaylaştıracak, onun önünü açacak, bu kitleyi söz konusu liderlikten koparacak bir politikadır. Bu hedef; AKP'nin neoliberal muhafazakârlığına karşı çıkarken tabanını AKP'ye doğru itmek yerine AKP'den sola doğru çekmeyi amaçlayan bir politikadır. ▼

AK PARTİ'YE NASIL MUHALEFET EDİLMEZ

AK Parti'ye muhalefet etmek için 19 Mayıs törenlerini, Andımız'ı ve Mustafa Kemal kültünü savunmak mı gerekir?

Roni Margulies

Türkiye'nin sorunu İslam mıdır?

Yoksa Kemalizm midir?

Gündelik anlamda sormuyorum. Şu veya bu partiye oy vermek, şu veya bu somut politikayı savumak anlamında değil, çok daha genel, uzun vadeli, tarihsel anlamda soruyorum.

Geleceğin toplumunu tasavvur edebilmek açısından, daha adil, daha eşitlikçi, sömürsüz, baskısız bir toplumun önündeki engelleri kaldırabilmek açısından soruyorum.

Türkiye'de son 15 yıldır yaşanan tüm siyasî gelişmelerin temelinde bu sorunun yattığını düşünüyorum da, o nedenle soruyorum.

"Yok yahu!" diyeceksiniz. Binlerce başka önemli konu sayacaksınız, ayrıntılı şeyler anlatacaksınız, meselelerin çok daha karmaşık ve çok yönlü olduğunu söyleyeceksiniz.

Elbette öyledir.

Ama sayacağınız konuların hepsinin temelinde, kökünde bu soru ve toplumun bu soruya verdiği cevap yatıyor.

Örneğin, AK Parti'nin üç kez seçim kazanmasının ve Başbakan'ın 2023'e kadar iktidarda olmayı planlamasının kökünde bu soruya toplumun çoğunluğunun verdiği cevap var.

CHP'nin çok uzun zaman iktidara gelemeyecek olmasının ve küçük ulusalcı "sol" partilerin silinip gitmiş olmasının kökünde bu cevap var.

On beş yıldır Türkiye'de yaşanan tüm keskin saflaşmalarda safları tayin eden, bu soruya verilen cevap.

Şeriat geliyor mu, gelmiyor mu? Necmettin Erbakan'ın başbakan olma hakkı var mıdır, yok mudur? Abdullah Gül cumhurbaşkanı olabilir mi, olamaz mı? Başörtülü bir

kadın Çankaya'da oturabilir mi, oturamaz mı, Tapu Kadastro dairelerine girebilir mi, giremez mi? Tehlikenin farkında mısınız, değil misiniz? Ergenekon var mıdır, yok mudur? Genelkurmay'da darbe planları yapılmış mıdır, yapılmamış mıdır? Lav silahı lav silahı mıdır, boru mudur? Islak imza ıslak mıdır, kuru mudur? Silivri'de yatanlar vatan kahramanı mıdır, suçlu mudur? Anayasa, az da olsa çok da olsa, değiştirilmeli midir, değiştirilmemeli midir? 19 Mayıs törenleri tank, top ve tüfeklerle yapılmalı mıdır, yapılmamalı mıdır? Orhan Pamuk vatan haini midir, romancı mıdır? Azınlık vakıflarının devlet tarafından gasp edilen mülkleri iade edilmeli midir, edilmemeli midir? Yalçın Küçük zır deli midir, dünya çapında bir aydın mıdır? Soner Yalçın ırkçı ve Ergenekoncu bir ideolog mudur, Türk gazeteciliğinin onuru mudur? Suriye'de Esed emperyalizme karşı savaşan bir kahraman

mıdır, eli kanlı bir diktatör müdür? Mısır'da devrim olmuş mudur? Darbe olmuş mudur? İyi mi olmuştur, kötü mü olmuştur?

Daha sayfalarca devam edebilirim. Ama gerek yok herhalde.

Kemalist olmadıkları için

Hemen hemen hiç kimse bu soruların cevabını düşünürken, "Dur bakalım, Türkiye'nin sorunu İslam mıdır, yoksa Kemalizm midir? Ona göre karar vereyim" dememiştir elbet.

Ama insanlar aptal olmadığı için, bu toplumun büyük çoğunluğu, ayrıntılı ve değişken görüşleri ne olursa olsun, doksandır nasıl yaşadığını, ceberrut ve silahlı bir devlet tarafından nasıl yaşattırıldığını biliyor. Ve belli ki bundan hoşlanmıyor.

Bu büyük çoğunluğun İslam'la, dinle, dindarlıkla, başörtüsüyle hiçbir sorunu yok. Ama kendisine

Kemalizm adı altında dayatılan yaşam ve düşünce tarzıyla, bunların dayatılma tarzıyla, sopa kullanılması ve aba altından sopa gösterilmesiyle sorunu var. Yani Kemalist devletle sorunu var.

Önce Refah Partisi'nin, sonra da AK Parti'nin ortaya çıkışı ve yükselişi, işte bu sorunun cisimleşmiş ifadesi, siyasî yansıması. Toplum bu partilere İslamcı oldukları için değil, ama **Kemalist olmadıkları için** oy verdi. Doksan yıldır sırtında taşıdığı Kemalist devlet yükünün biraz hafifleyeceğini umduğu için verdi.

Ve yukarıda sıraladığım bütün saflaşma noktalarında aynı sağduyuyla davrandı. Resmî ideolojinin değil, onu eleştirenlerin yanında saf tuttu.

Bu saflaşmada Kemalist devleti, bu devletin derin ve sığ yapılarını, resmî ideolojisini eleştirmeyenler, başka hiçbir şeyi eleştirmeye hakkını kazanamaz. Başka

eleştirilerini, örneğin AK Parti eleştirisini, geniş kitlelere dinletme şansını kazanamaz.

Bu nedenledir ki, CHP hem sayısal hem sınıfsal hem coğrafi anlamda dar bir yere sıkışıp kaldı, dar bir kitle dışında kimseye hitap etmiyor, kimseyi ikna edemiyor.

Aynı nedenledir ki, ulusalcı “sol” halkın gözünde anlamsız bir hâle geldi, çaktırmadan CHP’yi desteklemek dışında yaptığı, yapabildiği hiçbir şey kalmadı.

Oysa sosyalist bir bakış açısı çok basittir: Başta AK Parti olmak üzere, parlamenter siyasette her şey gelip geçicidir; Kemalizm ise bu devletin temelidir. Hükümet politikalarına karşı mücadele etmek gerekir, elbette, ama aynı zamanda devletle mücadele etmeyene de sosyalist denmez.

AKP’ye nasıl muhalefet edilmez

Halkın gözünde, sorun İslam değil Kemalizm.

CHP’nin ve ulusalcı solun gözünde, sorun Kemalizm değil İslam ve dolayısıyla AK Parti.

Devletle, devletin resmî ideolojisi ve kalıcı kurumlarıyla sorunu olmayanlar, tek düşmanın hayalî bir “gerici İslam” olduğuna inanlar, kısmen çaresiz oldukları, halk desteği bulamadıkları için, kısmen de zaten Kemalist devlete inandıkları için, AK Parti’ye karşı muhalefeti bu devletin değerleri üzerinden, Kemalizm ve milliyetçilik temelinde yapıyor.

Bir iki örneğe bakalım. AK Parti’nin Andımız ve 19 Mayıs törenleriyle ilgili yaptırımlarına ve muhalefetin tepkisine bakalım.

Türk bayraklarıyla kültür fizik hareketleri

Bir zaman önce, AK Parti Genel Başkan Yardımcısı Hüseyin Çelik şöyle dedi “*Türkiye’de yaşayan yabancılar vardır. Mesela Bodrum’da yaşayan İngilizler var. Alanya’da oturan Almanlar var. Yabancılar bana mektuplar yazdılar, bakanlığımın ilk aylarında. ‘Biz Türk değiliz, biz Türkiye’de yaşıyoruz ve çocuklarımız Türk okullarına gidiyor. Her sabah çocuklarınızı sıraya geçiriyorsunuz ve onlara and içiriyorsunuz.’ dediler. İnsanı mi bu peki, doğru bir şey mi?’*”

Durum vahimdir.

Hem ‘Andımız’ tehlike altındaydı, hem de Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi.

Şeriat düzenine doğru adım adım ilerliyorduk.

Türk, Kürt, Ermeni, Rum, İngiliz ve Alman çocukların her sabah “Türk’üm, doğruyum, çalışkanım” diye bağırmadığı bir ülkede şeriatın gelmesine ramak kalmıştır, değil mi?

Bilimsel olarak da kanıtlanmıştır bu. Yapılan araştırmalara göre, bir çocuk, kökeni ne olursa olsun, haftada en az beş kez “Varlığım Türk varlığına armağan olsun” demez ve en az iki kez “Muhtaç olduğun kudret damarlarındaki asil kanda mevcuttur” sözlerini duymazsa, sık sık “Allah, Allah, Allah” diye bağırmağa başlar ve damarlarındaki kan asaletini kaybedip Suudi Arap kanına dönüşür.

Bu dönüşümün kimyasal temeli henüz tam olarak anlaşılamamış olmakla birlikte, kanı dönüşen çocukların durup dururken namaz kılmaya başladığı belgelenmiştir.

Daha bir yıl kadar önce, 19 Mayıs törenlerinin futbol sahalarında değil sadece okullarda yapılacağı ilan edilmişti.

Düşünebiliyor musunuz?

Zaten varlığını Türk varlığına armağan etmeyi artık düşünmeyen çocuklar, bir de ellerinde Türk bayraklarıyla kültür fizik hareketleri yapmazsa, o çocuklar ne olur!

Şeriatçı olur tabii. Her yıl en az bir kez birbirlerinin omuzuna çıkıp insan piramidi oluşturmayan çocuklar başka ne olabilir ki?

Elbet şeriatçı olacaklar.

Tam da bu nedenledir ki, dünyada dindarlığın yaygın olduğu ülkelerde 19 Mayıs Bayramı kutlanmaktadır.

Allah’tan, tehlikenin farkında olanlar, halkımızı ikaz edenler var.

CHP’li Muharrem İnce, “*AKP iktidarı bizleri bütünlendiren değil, ayrıştıran, ortak geçmiş ve ideallerden uzaklaştıran, ulus bilinci ve vatan sevgisinden yoksun bırakmak isteyen bir iktidar olduğunu göstermiştir*” demiş.

MHP’li Oktay Vural, Millî Eğitim Bakanı Ömer Dinçer’e “*Adama bak, sen kimsin? İnsanın tüyleri diken diken oluyor*” demiş.

Özgürlükçü, kitlesel bir muhalefet

CHP ile MHP’nin yanı sıra, sendikaların da tehlike karşısında uyanık olması insanın içini rahatlatıyor.

KESK’e bağlı Eğitim-Sen Genel Başkanı Ünsal Yıldız’ın “*Millî Eğitim Bakanlığı Neyin Peşinde?*” başlıklı açıklaması özellikle güzeldi.

“*19 Mayıs’ın hedef alınmış olması, akıllara başka sorular getirmektedir*” dedi Yıldız. “*AKP’nin politikaları rejimle hesaplaşmasının bir ürünüdür. Bu hesaplaşma toplumun dinsel referanslarla yeniden inşa edilmesini amaçlamaktadır... AKP, Türk-İslam sentezi doğrultusunda İslamî vurgunun daha öne çıkarıldığı bir sistem ve yaşam biçimi yaratmayı hedeflemektedir.*”

Anlaşıyor ki, Eğitim-Sen Genel Başkanı Ünsal Yıldız “*toplumun dinsel referanslarla yeniden inşa edilmesine*” karşıdır.

Çok güzel. Ben de karşıyım.

Ama buna karşı çıkmak için, CHP ve MHP ile birlikte 19 Mayıs törenlerini, Andımız’ı, Gençliğe Hitabe’yi ve Mustafa Kemal kültürünü savunmak mı gerekir?

AK Parti’ye muhalefet etmek için, sırtını Türk bayrağına ve mevcut devlete dayamak mı gerekir? Atatürk büst, heykel ve anıtlarının önünde poz vermek, ikide bir Silivri’ye gitmek mi gerekir?

Ne yapmak gerektiğini Gezi direnişi gösterdi: Ne Mustafa Kemal’in askeri ne de AK Parti’nin ahlak ve namus bekçisi olan, ne CHP’nin milliyetçiliğini ne de AK Parti’nin neoliberalizmini kabul eden, özgürlükçü, kitlesel bir muhalefet inşa etmek.

Oysa bu memlekette “sol” olduğunu iddia eden muhalefet, temel mücadelenin “İslamî vurgunun daha öne çıkarılmasına” karşı olduğuna ve bu mücadelede temel gücümüzün Kemalist devlete sarılmaktan geldiğine inanıyor. Hâlâ.

Muhalefet böyle olduğu sürece, ne CHP kalır, ne sendika kalır, ne de Ünsal Yıldız’ın üye olduğu türden bir “sol” kalır.

Ve AK Parti ilelebet başımızda kalır. ▼

3. BOĞAZ KÖPRÜSÜ'NÜN İSMİ

Türkiye'nin Kürt gerçeği olduğu gibi, Alevi gerçeği de vardır ve bununla yüzleşilmesi gerekmektedir

Hasan Pehlivan

İstanbul'a yapılacak olan 3. Boğaz Köprüsü, daha yapımına başlanmadan -özellikle ismi nedeniyle- tartışmaları beraberinde getirdi. Köprünün temeli, devlet erkânının katılımıyla atıldı. Törende konuşan Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, yapılacak olan köprünün adını açıkladı: Yavuz Sultan Selim Köprüsü.

Yapılacak olan köprünün -İstanbul'un fethinin yıldönümünde- Yavuz Sultan Selim olarak açıklanması muhafazakâr çevreler tarafından memnuniyetle karşılandı. Gerek televizyon kanallarında, gerek sosyal medyada "en ideal isim", "çok iyi bir tercih" ifadeleri yer aldı. İstanbul'un kuzeyinde kalan yeşil alanların katledilmesi sonucunda yapılacak köprünün, «ormanlarımdan bir dal kesenin başını keserim» diyen Fatih Sultan Mehmet'in torunu

olan Yavuz Sultan Selim'in adıyla anılacak olmasının, muhafazakâr çevrelerin çoğunluğunda bir hayal kırıklığı yaratmasını bekledim, ama muhafazakâr kesimin büyük bir bölümünün bu isimden son derece memnun olduğu ortada.

Yavuz Sultan Selim isminden rahatsız olanlar, sadece çevreciler değil. Köprüye Yavuz isminin verilecek olması, Türkiye'deki Alevilerde büyük bir tepkinin oluşmasına neden oldu, çünkü Yavuz, Alevilere karşı katliam gerçekleştirmiş bir sultandır. Köprüye illa bir Osmanlı sultanının adı verilecekse, Osman Gazi veya Kanuni Sultan Süleyman yerine Yavuz Sultan Selim'in seçilmesinin iki nedeni olabilir. Birincisi, kutsal emanetleri İstanbul'a getiren ve rivayete göre halifeliği Osmanlılara getiren kişidir (-ki bu tartışmalı bir konudur). İkincisi, Alevilere karşı tutumu açısından, hem Alevilere, hem de dış politika da İran ve Suriye'ye açık bir mesaj

olabilir. AKP milletvekili Mehmet Metiner'in, İstanbul Sabiha Gökçen Havalimanı'nın ismini değiştirmek için öncülük ettiği çalışmalar aklıma geldi. Gündemde Dersim Katliamı'nın olduğu günlerde, "bir Dersimli'nin Sabiha Gökçen Havalimanı'ndan uçağa binmek zorunda olduğunu düşünelim, ne kadar kötü bir durum, öyle değil mi?" şeklinde açıklamalar yapan kişilerin "bir Alevi vatandaşın Yavuz Sultan Selim Köprüsü'nden geçeceğini düşünelim, ne kadar kötü bir durum olur, öyle değil mi?" şeklinde açıklamalar yapmalarını bekledim, ama olmadı.

Gerek iktidar cephesinden, gerek muhafazakâr kesimin bazı kalemlerinden gelen ortak ses, "Yavuz Sultan Selim isminden tarihine bağlı bir kişi rahatsız olmamalı", "söylentilere kulak asmayalım lütfen" tarzındaydı. En son Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanı Binalı Yıldırım, 3.

Köprünün ismi üzerindeki tartışmalarla ilgili olarak, "Yapay bir gündem oluşturarak ülkede ayrılık tohumları ekmek ülkeye yarar getirmez" dedi. Hani derler ya güler misin, ağlar mısın? diye, işte o hesap.

Güler misin? Çünkü Sultan I. Selim'e "Yavuz" lakabı -büyük ihtimalle- Persler (Safeviler) tarafından verilmiştir. "Yavuz" Türkçe kökenli bir kelimedir ama dönemin Safevi hanedanı da Türkçe konuştuğu için (Şah İsmail Türkçe şiir bile yazardı) Yavuz, kadim Türkçe'de "kötü" anlamına gelen bir sözdür. Dolayısıyla bu ismin, -saldırgan ve genişlemeci bir politika izleyen Sultan I. Selim için- Safeviler tarafından seçilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Her nedense bu lakabı çok sevdiklerinden, Sultan I. Selim'e, Yavuz Sultan Selim diye hitap ediyorlar ve şimdi de İstanbul'a yapılacak olan 3. köprüye adını verecekler.

Yani bir an için eski Fransa Devlet Başkanı Nicolas Sarkozy'ye, -Ermeni sorunu konusundaki açıklamaları nedeniyle- Fransızca "Grossier (terbiyesiz)" lakabını taktığımızı ve Fransızların bunu beğenerek, Paris'te yapılacak olası bir köprüye "Pont Nicolas Sarkozy le Grossier (Terbiyesiz Nicolas Sarkozy Köprüsü)" adını verdiklerini düşünelim. Aslında bizim yaklaşımımız da bu hayali durumdan pek farklı değil. Ayrıca, eğer bugünkü devlet, Yavuz'un adını bir köprüye veriyorsa, İranlılar, Suriyeliler ve Iraklılar bu konuda ne düşünecekler? Bu durum, "sıfır sorun"lu dış politika izlediğini her fırsatta dile getiren bir hükümet için ne kadar doğru bir yaklaşımdır?" sorularını da aklımızın bir köşesinde tutup, üzerinde düşünmemizde fayda olacağına inanıyorum.

Ağlar mısın? Çünkü Yavuz

isminden rahatsız olmayanların aklına, tarihine bağlı bir Alevi vatandaşın rahatsız olabileceği gelmiyor. Eğer gelmiş olsaydı, tarihine bağlı bir Alevi vatandaşın Yavuz Sultan Selim isminden rahatsız olacağını çok iyi bilirlerdi. Yavuz'un Alevileri katletmiş olması tarihî bir gerçektir. Bu noktada, "iyi de onlar (Aleviler) da İranlılarla işbirliği içinde olmasalar mı?" diyenler çıkacaktır. Neden olmasınlar, hakları değil mi? Yaptıkları işbirliği, topluca katledilmelerini meşrulaştırır mı? Asla. Türkiye'nin Kürt gerçeği olduğu gibi, Alevi gerçeği de vardır ve bununla yüzleşilmesi gerekmektedir. Yavuz ismi son derece bölücü, parçalayıcı bir isimdir ve ülkenin Sunni olan ezici çoğunluktaki nüfusu ile Alevi nüfusu arasında, barışçı bir çözüm aramaktansa, şüphe, korku ve nefret

uyandıracak bir seçimdir. Dolayısıyla, tarihine bağlı olan bir kişi, önemli bir köprüye verilen Yavuz Sultan Selim isminden son derece rahatsız olabilir. Ancak bizim memleketimizin tarih anlayışı, çoğunluğun kabul ettiği/etmek istediği türden olduğu için, bazı kesimlerin bu isimden rahatsız olmamalarını (üzerinde düşünmemelerini) de son derece normal ve olağan bir davranış olarak karşıyorum.

Son olarak bir noktaya daha değinmek istiyorum. Türkiye'de, yapılan veya yapılacak olan -hemen hemen her türlü- mimarî veya mühendislik eserlerinin büyük çoğunluğuna tarihsel kişilerin isimlerini veriyorlar. Tek parti iktidarı dönemi ve sonrasındaki darbe şemsiyesi altında geçen yıllardaki bu tarihsel isim verme hastalığı, Mussolini ve Hitler'in

başını çektiği bir modanın devamı niteliğindedir. Ancak bugün bu modanın etkisi hâlâ devam ediyor ve şu anki muhafazakâr iktidar, kendilerini meşrulaştırmak için bu gibi eserlere atfedilen tarihsel kişilerle, -tabiri caizse- tarihi araçsallaştırıyor. Aslında bir çeşit rövanş da olabilir. Muhafazakâr kesim, cumhuriyetin farklı dönemlerinde yapılan isim değiştirme şiddetinden çok çekti. Muhafazakârların yoğun olarak yaşadığı yerlerde tarihsel Müslüman liderleri hatırlatan isimler, cumhuriyet döneminde kaldırılmıştı. Ancak olaya bu açıdan bakmıyor, bakmak istemiyorum. Köprüye Yavuz Sultan Selim isminin verilmesine gösterilen tepkilere, "efendim bu sadece bize has bir durum mu? ABD gibi gelişmiş ülkelerde de böyle yapılara tarihsel isimler verilmiyor mu?" diyerek karşı çıkanlar olabilir. Evet, buna benzer uygulamalar gelişmiş ülkelerde de var. Amerika'da yıllarca yaşamış İrvin Cemil Schick ile bu konuyu konuştum. Bu tarz itirazların ya da savunmaların haklılık payı olup olmadığı merak etmişti. Sn. Schick biraz düşündükten sonra, Callahan Tunnel, Zakim Bridge ya da New York'taki George Washington Bridge örneklerini verdi ve dedi ki, "bu mimarî eserler de tarihî kişilerin isimlerini taşıyor. Ancak George Washington Bridge ile Yavuz Sultan Selim Köprüsü arasındaki fark isimlerin seçiminden öte, seçilen isme verilen/yüklenen anlamdır. George Washington Bridge deyince, ABD'nin ilk devlet başkanı olarak, ona karşı bir saygı belirtme isteği var. Türkiye'de ise Yavuz Sultan Selim Köprüsü denilince, maksat onları şerefliendirmek değil, onların aurâ'sından faydalanarak kendi iktidarlarını yüceltmektir." Bu noktadan hareket edersek, bugünkü halimizle övünemeyip, ağabeyi veya babasıyla sürekli övünüp duran mıymıntı tıfıllar misali sürekli geçmişteki liderlere atıfta bulunmamızın başka bir nedeni olduğunu düşünmüyorum.

Gönül isterdi ki, İstanbul'a yapılacak olan 3. Boğaz Köprüsü'nün, Yavuz Sultan Selim Köprüsü olmasının açıklanmasının ardından daha duyarlı olup bu gibi eserlere verilecek isimler üzerinde daha titizlikle durabilseydik. İnşa edilecek olan mimarî ve mühendislik eserlerine verilecek isimlerde, tarih anlayışımızın bu denli sorunlu olmasından, ülkem adına kaygılanıyorum. ▼

DEVLETLER NİÇİN ÖZÜR DİLEMELİ?

Cengiz Alğan

7 Aralık 1970. Bir anıt önünde diz çökmüş bir adamın fotoğrafı Alman basınının ve sonra bütün dünyanın önüne düşer. O fotoğraf bütün dünya kamuoyunda sarsıntılara ve birbiri ardına gelen dalgalara yol açacaktır. Başı eğik, ellerini önünde kavuşturmuş, dizleri üzerine çökerek vakarla özür dileyen bu adam Batı Almanya başbakanı Herbert Ernst Karl Frahm, bilinen takma ismiyle Willy Brandt'dır. Önünde diz çöktüğü anıt Polonya'daki Varşova Gettosu Anıtı, özrünün konusu ise Alman devletini 1933-45 arası ele geçirip dünyanın gördüğü en büyük katliamlara imza atan Nazilerin Yahudi Soykırımı'dır.

Willy Brandt özür dilediğinde İkinci Dünya Savaşı'nın ve soykırımın üzerinden 25 yıl geçmişti. Üstelik, kendisinin Nazi soykırımlarında hiçbir sorumluluğu olmadığı gibi Nazi rejiminin gadrine uğramış bir sosyal demokratı. Daha üniversite yıllarında Gestapo'yla başı derde girmiş ve ülkesinden kaçmak zorunda kalmıştı (takma ismi o dönemden kalmadır).

Nazi iktidarının ikinci yılında, 1934'te Devrimci Gençlik Örgütleri Uluslararası Bürosu kuruluşunda yer aldı ve bu kuruluşun Sekreterliğine seçildi. İspanya iç savaşı sırasında İspanya'da gazetecilik yaptı. Alman hükümeti kendisini 1938 yılında vatandaşlıktan çıkardı. Norveç'e geçip gazetecilik yapmaya başladı. Nazi Almanyası Norveç'i işgal edince İsveç'e kaçtı. Savaştan sonra Almanya'ya döndü ve Sosyal Demokrat Parti'den (SPD) Batı Berlin Belediye Başkanı seçildi. 1971'de Doğu ve Batı Almanya yakınlaşmasına yönelik çalışmaları nedeniyle Nobel Barış Ödülü'ne layık görüldü. 1976'da Sosyalist Enternasyonal başkanlığına seçildi. Berlin Duvarı'na karşı uzun yıllar mücadele etti.

Kısacası, Nazi rejiminin yok etmekte bir an bile tereddüt etmeyeceği biriydi. Peki, neden Nazilerin işlediği, kendisinin ise mücadele ettiği suçlardan dolayı çıkıp 'o' özür diliyordu?

Mağdurların beklentisi, işlenen büyük günahların müsebbibi olan devletin suçunu kabul etmesi ve özür dilemesi.

Bu sorunun cevabı Brandt'ın özür dilemek için önünde diz çöktüğü anıtı adını veren Varşova Gettosu Direnişi'ne katılmış birinin sözlerinde bulunabilir. Şöyle diyordu o direnişçi:

"Willy Brandt'ın Varşova Gettosu Anıtı'ndaki diz çöküşünü gördüm. O anda şunu hissettim: Artık içimde nefret yok! O diz çöktü ve halkını yükseltti". Brandt'ın açtığı yoldan giren ülkeler ve devlet başkanları geçmişleriyle yüzleşmeye ve geçmişte yaptıkları yüzünden mağdur ettiklerinden teker teker özür dilemeye başladı. 'Basit' görünen bir özür dünya çapında bir domino etkisi yaratmış, 150'den fazla ülkede, devletlerin işlediği çeşitli bo-yutlarda suçlar için resmî özürler dilenmeye başlamıştı.

Willy Brandt, Varşova Gettosu Anıtı'nın önünde.

Savaş sonrası Almanya şunu anlamıştı: Tekrar normal bir toplum olabilmek ve Yahudilerle yeniden 'normal' bir ilişki kurabilmek için Yahudilerden özür dilemek gerek. Brandt bütün dünyanın gözleri önünde özür dileyerek hem kendi toplumunda, hem dünyada önemli bir 'iyileşme' fırsatına imza atmış oldu. Bugün artık Holokost'u inkâr etmek ve ona yol açan Nazi iktidarı liderinin yazdığı *Kavgam* kitabı ile bütün Nazi sembollerinin kullanılması Almanya'da yasak.

Bir daha asla

Bu resmî özürlerden sekiz tanesi, özre konu meseleleri anlatan fotoğraflar, belgeler, belgeseller,

tanıklıklar ve videolar gibi çeşitli malzemelerle, 2013 yılı içerisinde İstanbul'da sergilendi. Sergide Almanların Yahudi Soykırımı'ndan, Şili'nin insan hakları ihlalleri için mağdurlardan, ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'nda toplama kamplarında tutulan Japon kökenli Amerikalılardan, Avustralya'nın Aborjinlerinden, Sırbistan'ın Srebrenitsa katliamından, Fransa'nın Cezayir'deki sömürgeciliğinden, İngiltere'nin Kanlı Pazar nede-niyle Kuzey İrlanda'dan ve Bulgaristan'ın Türk Bulgarlardan özür dileme pratikleri anlatılmaya çalışılmıştı. Serginin adı bile özür dilemenin önemine işaret ediyordu: 'Bir Daha Asla: Geçmişle Yüzleşme ve Özür'.

Bu sekiz resmî özür pratiğinden Holokost ile ilgili olan çağır açıcı özre yukarıda değindikten sonra yazının sınırları çerçevesinde birini daha ele alalım: Japon Amerikalıların toplama kamplarına konulması.

Amerika'nın toplama kampları

Japonların Amerikan toplumunda resmen ayrımcılığa maruz bırakılmaları onların ABD'ye yerleşmeleriyle birlikte başlar. ABD 18. yüzyılın sonlarında yalnızca 'özgür beyazlara' vatandaşlık hakkı tanıyordu. Sosyal mücadelelerin etkisiyle zaman içinde siyahlar bu hakkı elde etse de, Japonların ülkeye girişleri bile engelleniyordu. Japonya 1905'te Rusya'yı yeneince dünya çapında yayılan 'sarı tehlike' söylemi Amerikan halkının Japonlara önyargısını diri tutuyordu. ABD-Japonya arasında 1907'de imzalanan Centilmenlik Anlaşması'yla Japonların ABD'ye girişi büyük ölçüde kısıtlandı. Ülkede yerleşik olanlar toprak satın alamıyor, beyazların Japonlarla evlenmesi yasaklanıyordu.

Uzun yıllar süren ayrımcılık tepe noktasına 7 Aralık 1941'deki Pearl

Harbor saldırısından sonra ulaştı. Japonya'nın düzenlediği 'kamikaze' saldırılarında 2.400 kişi hayatını kaybetmişti. Saldırıları öncekinde FBI'nın hazırladığı 'tehlikeli kişiler' listesinde bulunan herkes hızla tutuklanıp uzak bölgelerde hapse yollandı. Gidenlerin kendilerinin de ailelerinin de nereye gönderildikleri konusunda hiçbir fikri yoktu.

Bir ay içinde askerî yetkililer tüm Japonların uzaklaştırılması gerektiğine Başkan Roosevelt'i ikna etmişlerdi. Oysa Başkan'ın elindeki bir başka rapor Japon Amerikalıların herhangi bir tehdit oluşturmadığını açıkça kanıtlıyordu. Roosevelt, Pearl Harbor'dan iki ay kadar sonra imzaladığı 'Başkanlık Kararnamesi 9066' ile tüm Japonların toplama kamplarına gönderilmesinin yolunu açmış oluyordu. Toplama kamplarına kapatılan Japonların sayısı kısa sürede 120 bine çıktı.

Bu kamplar ABD'nin, kendi vatanında Japonlara savaş esiri veya hüküm giymiş suçlu muamelesi yapmasını sağlıyordu. Katranlı kâğıttan inşa edilen küçük odalarda kalıyorlardı. Kamplar dikenli tellerle çevrilmişti ve gözetleme kulelerinde ve çevredeki silahlı askerlere vur emri verilmişti. Üstelik adil yargılanma hakkından da mahrum bırakılmışlardı. Bu toplama kampları anayasal yurttaşlık hakkının en geniş yorumlandığı ülkelerden ABD'nin bu hakkı askıya aldığı mekânlar olarak tarihe geçti.

Adaletsizliği kabul ediyoruz

Savaştan uzun yıllar sonra, 1980'de, Kongre, Savaş Dönemi Yer Değiştirme ve Sivillerin Enterne Edilmesi Komisyonu'nu kurdu. Bu komisyon 750 tanığı dinleyerek bir rapor hazırladı. Buna göre, Başkanlık Kararnamesi 9066 savaşın gerekliliklerinden değil, "ırksal önyargılar, savaş histerisi ve siyasî liderlerin başarısızlığı" nedeniyle imzalanmıştı.

Japon Amerikalıların hak taleplerinin giderilmesi için tazminat girişimleri ve 1952'de vatandaşlığa geçmede ırksal ve etnik kısıtlamaların kaldırılması önemli olmakla birlikte, Japon göçmenler asıl 1960'lardaki hak mücadeleleriyle kazanımlar elde etti. Vietnam Savaşı'nın da etkisiyle toplumda muhalefet gelişirken, yeni kuşak Japonlar atalarının geçen savaşta pasif kalışlarını eleştiriyor, mücadele etmeyi öneriyorlardı.

Mücadelenin ilk meyvesini 10 Şubat 1976'da Başkan Gerald Ford'un 'Amerikan tarihinde üzücü bir gün, trajedi' diyerek imzaladığı beyanname ile kazandılar. Geçmişteki hukuksuzluk ilk defa yetkili bir ağız tarafından tanınmıştı.

Ama tazminat için aradan 12 yıl daha geçmesi gerekti. Jimmy Carter'ın 1980'de yeniden kurduğu Komisyon 1983'te beş tavsiye kararı yayınladı:

Yapılan hataları tanıyan ve özür dileyen ortak bir kongre kararı.

İfade-i itibar ve ayrımcılık yüzünden kaybedilen hakların iadesi.

Diğer tavsiyeler bir vakıf kurulması ve hayatta kalanlara tazminat ödenmesiyle ilgiliydi. Bu tavsiyeler 1988'de, Ronald Reagan'ın imzaladığı Medeni Özgürlükler Yasası'yla hükme bağlandı. Pearl Harbor'ın yıldönümü olan 7 Aralık 1991'de, George Bush bir özür mektubu kaleme aldı. Şöyle diyordu ABD Başkanı mektubunda:

"Hatırlama geçmişle hesaplaşmada önem arz etmektedir. Berrak gözlerle geçmişinin tüm görkemine ve rezilliklerine bakmadığı takdirde hiçbir ulus kendisini bütünüyle anlayamaz yahut dünyadaki yerini bulamaz. Bizler ABD'de tarihimizde böyle bir adaletsizliğin yaşandığını kabul ediyoruz. Ataları Japon olan Amerikalıların toplama kamplarına kapatılması büyük bir adaletsizlikti, söz konusu adaletsizlik bir daha asla tekrarlanmayacaktır"

Bush'un imzaladığı bu özür mektubu, tazminat çekleriyle birlikte,

hayatta kalan mağdurlara ulaştırıldı.

İki yıl sonra Clinton da bir özür mektubu kaleme aldı:

"Toplama Merkezleri'nin bulunduğu yerler, en kutsal vazifesi, yurttaşlarını önyargı, açgözlülük ve siyasal menfaatlere karşı korumak olan Amerikan ulusunun, bu hususlarda başarısız olduğunun anımsatıcısı olarak sonsuza dek ayakta kalacaktır".

Toplama kampları, 2001 bütçesinden ayrılan kaynakla hatırlama mekânları olarak 'tarihsel semboller' haline getirildi.

Bütün bu sürecin bir faydası da 11 Eylül saldırılarının ardından Müslümanlara yönelik önyargıların yükselmesi sırasında görüldü. Bu önyargılara sahip olanlar, geçmişte yaşanan ve özür dilenmek zorunda kalınan Japon Amerikalılar örneğiyle yatıştırıldı.

Toplumsal barış

Devletlerin kendi yurttaşlarının belli kesimlerine yönelik işlediği suçları devlet adına kabul edip tanınması ve özür dilemesi, her şeyden önce toplumsal barış için gerekli. Geçmişin karartılmış sayfalarını bugünün tarih kitaplarında yalan yanlış aktarmanın kimseye bir faydası yok. Sonra o suçlara maruz kalanların torunları (sayılarına bakılmaksızın) kabuk bağlamış ama derin bir yara gibi hayatın içindeler. Üstelik kolektif hafıza sanıldığı kadar zayıf değildir, her yeri geldiğinde çıkıntılık yapar, hatırlatır işlenen suçları. Çünkü

işlenen büyük suçlar aslında toplumca da belli ölçüde rıza gösterildiği için işlenebilmiştir. En kolay gibi görünen inkâr, zamanla en ağır yüke dönüşür. Hafızamızın derinliklerinden yankılanan rahatsız edici seslerle vicdanlarımızın uykusunu kaçırr.

Türkiye örneğinde bu türden özür dilenecek suçların sayısı bir hayli kabarıktır. Ama örneğin Ermeni Soykırımı, 2015'te 100. yılı dolacak olması da göz önüne alınırsa, bir başlangıç olabilir.

Soykırım konusunda sivil toplumun düzenlediği anma etkinlikleri, "Ermeni kardeşlerimden özür diliyorum" kampanyası (2008) gibi girişimler kolektif hafızayı canlı tutuyor ve geçmiş suçların ele alınması için zemin sağlıyor. Elbette toplumsal tabanda güçlü bir talep olmaksızın devletlerin özür yönünde tatmin edici adımlar atmaları da zor.

Ancak mağdurların asıl beklentisi, sivil toplumdan ziyade, atalarına karşı işlenen büyük günahların müsebbibi olan devletin suçunu kabul etmesi ve özür dilemesi. Bu öncelikle, yılların dışlanmışlığından kurtulup yeniden eşit yurttaşlar olduklarını hissetmeleri için gerekli. Sonra da şizofrenik bir hayat yaşayan hepimizin iyileşmesi için.

Son sözü bir ustaya bırakıyorum:

"Tüm geçip gitmiş kuşakların oluşturduğu gelenek, yaşayanların beyinlerine bir kâbus gibi çöker" – Karl Marx. ▼

İngiltere Başbakanı Cameron, Kanlı Pazar için özür dilerken.

NATO'DAN ÖZGÜRLÜK BEKLENİR Mİ?

Can Irmak Özınanır

Suriye'de kimyasal silahla yapılan katliamın ardından NATO veya BM tarafından yapılacak bir askerî operasyon ciddi şekilde tartışılmaya başlandı. Türkiye, olası bir "insanî müdahale"de ön saflarda yer almak istiyordu. Gerek Başbakan Erdoğan, gerek Dışişleri Bakanı Davutoğlu bunu sık sık dile getirdi.

Türkiye'nin AKP dönemindeki dış politika dalgalanmaları medeniyetler ittifakı ve komşularla sıfır sorun politikalarından stratejik derinliğe, oradan çok kısa bir süre önce dillerden düşmeyen değerli yalnızlığa, sonra yine "Suriye'ye karşı kurulacak koalisyonunda yerimizi alırsız" dönüşü. Hem İngiltere parlamentosundaki oylama, hem ABD Temsilciler Meclisi'nde askerî müdahale yönünde yapılacak oylamanın iptali, hem G20 ve Birleşmiş Milletler toplantılarında Rusya ve Çin'in Suriye rejimi lehine aldıkları tavır, hem de Irak ve Afganistan felaketleri ve bu felaketlere karşı savaş karşıtı

hareketin güçlü tepkisi sonrasında hükümetlerin askerî maceralara atılma konusundaki çekingenlikleri, Suriye'ye askerî müdahale ihtimalinin şimdilik rafa kalktığını gösteriyor. Ancak iki yıldır çeşitli dönemlerde öne çıkan bu tartışmanın tamamen ortadan kalktığından söz etmek mümkün değil.

Emperyalizmin oyunu

Suriye ve emperyalizm arasında kurulan ilişki pek çok yerde tek yönlüymüş gibi anlatılıyor. Sadece Türkiye solunda değil, Batı'da da sol içinde bu konuda ciddi bir tartışma yaşanıyor. Kimileri Suriye'deki ayaklanmayı doğrudan emperyalizmin bir oyunu gibi gösteriyor. Tunus ve Mısır ayaklanmalarında da bu türden iddialar ortaya atılabiliyordu, ancak Suriye'de bunu iddia eden çok daha geniş bir cephe var. Bu bakış açısına göre, Suriye'deki ayaklanma tamamen ABD ve Körfez ülkeleri tarafından desteklenen cihadçı ve İslamcılardan oluşuyor, hatta ayaklanmaya katılanların çoğu Suriyeli bile değil, dışarıdan

gelen El Kaide militanları. Bunun karşısında ise "antiemperyalist" Esed ve onu destekleyen Rusya, Çin, İran ve Hizbullah'tan oluşan bir "direnış eksenı" var. Tabii emperyalizmi tek merkezden yönetilen (ABD) bir şeytan olarak algılayanın mantıksal sonucu Esed'in kanlı rejimini desteklemek oluyor.

Oysa emperyalizm tek bir şeytandan ibaret olsaydı dünyada sosyalistlerin işi çok kolay olurdu. ABD'ye karşı her şeyi destekler, onunla doğrudan işbirliği bulunmayan, onunla rekabet hâlinde olan diğer kapitalist devletleri antiemperyalist ilan ederdik. Gerçek ise çok daha karmaşık. Emperyalizm 21. yüzyılda ne Soğuk Savaş dönemindeki gibi iki devasa güç arasındaki çelişkiyle belirleniyor, ne klasik sömürgecilik dönemine benziyor. Günümüzde emperyalizm pek çok farklı gücün birbiriyle rekabetini içeriyor. Giderek gücü zayıflamasına rağmen en büyük emperyalist güç hâlen ABD, ancak ABD'nin emperyalist olması Rusya,

Ortadoğu'da özgürlükten bahsetmenin tek yolu halkların kendi eylemine güvenmek ve bu hareketleri desteklemek.

Çin gibi devletlerin emperyalist olduğu gerçeğini değiştirmiyor. Emperyalizm basitçe bir şeytan değil de dünya kapitalist sisteminin iç çelişkilerinden ortaya çıkan bir aşama ise, bu sistem içinde rekabet eden birden fazla güç olduğunu hatırlamamız lazım.

Jedi Şövalyeleri Birliği

Diğer bir bakış açısı ise NATO'nun Suriye veya başka bir ülkeye müdahale etmesine karşı çıkmanın Esed rejiminin cinayetlere devam etmesini savunmak olduğu yönünde. Bu bakış açısı neoliberal küreselleşmenin hegemonik dilini kullanıyor, "uluslararası toplum", "insanî müdahale" gibi doktrinleri dilinden düşürmüyor. "Uluslararası toplum" sözcüğünü duyanlar dünyanın bir yerlerinde sınıfsız-sınırsız birlikler kurulduğunu, halkların desteğiyle dünyadaki kötülüklerle savaşacak bir Jedi Şövalyeleri Birliği'nin

oluşturduğunu sanabilir. Oysa “uluslararası toplum” denilen şey bugün sadece devletleri ifade ediyor.

Suriye’ye NATO saldırısını destekleyen argümanların bir kısmı 2003’ta ABD’nin Irak’a saldırmak için kullandığı argümanları andırıyor, diğer yanı ise sıradan insanları daha çok ikna eden bir retoriğe sahip: “NATO kötü şeyler yapmış olabilir, ama NATO müdahalesi ölümleri durduracak.”

Bu gerekçe katliamların arttığı dönemde Suriye muhalefeti ve doğrudan katliama maruz kalan halk tarafından da benimseniyor üstelik. Dolayısıyla NATO’nun müdahalesine karşı çıkanlar Suriye halkının taleplerine kulak tıkayan, ölümlerin devam etmesini isteyenlermiş gibi gösteriliyor. Türkiye’de hem Esed taraftarları hem Suriye muhalefeti destekleyenlerin bir bölümü aynı şarkıyı söylüyor: Esed’e karşı ayaklananların yanında yer alırken aynı anda NATO müdahalesine karşı çıkmazsınız. Sosyalistler açısından ise, NATO müdahalesine karşı çıkmadan ayaklanmanın yanında yer alamazsınız. Sosyalistler ulus-devletlerin egemenliğini tanıdıkları, devletlere sahip çıktıkları için falan değil, emperyalist güçlerin devrimden ve devrim girişimlerinden nefret ettiğini bildikleri için müdahalelere karşı çıkıyorlar. Bugün “devrimlerin yardımına koşan” güçler, halkların eşit birlikteliği temelinde dünyayı daha insanî bir yer hâline getirmeye çalışan güçler değil. Tersine, bugün akan kanın baş sorumluları, Ortadoğu’da diktatörlerin işbaşına gelmesinde ve varlıklarını sürdürmesinde rol oynamış ve bundan çıkar sağlamış devletler. Esed’e destek veren Rusya ile Mısır darbesine ve

Bahreyn’deki ayaklanmayı bastıran Suudi Arabistan’a destek veren ABD arasında bir fark yok.

Geçmişte NATO müdahaleleri

NATO, barış veya insaniyet sözcüklerini ağzına alamayacak denli kanlı bir savaş örgütüdür. “Özgür” Batı’nın çıkarlarını SSCB ve Doğu Bloku ülkelerine karşı güvenceye almak üzere 1949 yılında kurulmuş bir çıkar birliği olan NATO, Soğuk Savaş’ın bitmesinin ardından “dünyanın jandarmalığı” görevini bırakmadı. Dünya çapında askerî harcamalar 2012 yılında 1,5 trilyon dolardı. Bu harcamaların yüzde 70’i NATO’ya aittir. NATO’nun baş aktörü sayılabilecek olan ABD, tarihi boyunca pek çok askerî müdahalede sivilleri öldürmüş, Şili ve Türkiye gibi ülkelerde askerî darbeleri desteklemiştir. Ortadoğu diktatörlerinin neredeyse tamamı iktidarları sırasında ABD ile işbirliği yapmıştır. Mısır’da Mübarek ABD’nin en önemli müttefiklerindendi, Libya’da Kaddafi “islami teröre karşı” CIA ile işbirliği yapmıştı, tamamen ABD yanlısı Suudi Arabistan’ın yardımıyla bastırılan Bahreyn ayaklanmasına karşı ne NATO’nun ne de ABD’nin sesi çıkmamıştı.

Geçmişe dönük kısa bir zaman dilimine bakmak, ABD’nin “insanî” müdahalelerinin insanî faturası bakımından hatırlatıcı olacaktır.

Afganistan: Dünya Ticaret Merkezi’ne 11 Eylül 2001’de yapılan uçaklı saldırılardan sonra ABD’nin ilan ettiği “teröre karşı savaş”ın ilk kurbanı Afganistan oldu. Türkiye’nin de destek verdiği işgalde NATO bombalamaları sonucu 5000’e yakın sivil hayatını kaybetti. Ancak Afganistan’da

ölen insan sayısı bombalamalarda hayatını kaybeden sivillerden ibaret değildi. Öncelikle Afganistan’ın geleceğinde asla yer almayacağı söylenen Taliban birkaç gün içinde devrildi, ancak işgale karşı direniş içinde güç kazandı. Şehir içinde patlayan bombalar ve sivil ölümleri Afganistan’ın gündelik yaşamının bir parçası hâline geldi. Siyasal ve askerî olarak çok “maliyetli” olan Afganistan işgaline son verme kararı ancak 10 yıl sonra verildi. Bugün Afganistan’daki işgalci güçler çekilmeye çalışıyor. Ancak savaşın başladığı 8 Ekim 2001’den bu yana sayısı tam olarak bilinmese de 10 binlerce sivil öldü, 200 bin kişi zorla yerinden edildi, 3 milyona yakın insan mülteci konumuna düştü.

Irak: ABD’nin savaşının ikinci durağı Irak oldu. Saddam Hüseyin’in elinde kitle imha silahları bulunduğu gerekçesiyle ABD bu sefer “Irak’a demokrasi götürmek” ve diktatörü devirmek için Irak’a saldırdı. Saddam Hüseyin devrildi ve idam edildi. NATO, Irak’a yerleşti. Irak savaşı, ABD tarafından askerî olarak kazanılsa da politik olarak kaybedilen bir savaş oldu. İşgale karşı güçlü ancak parçalı bir direniş hareketi başladı. Irak’taki işgal resmi olarak 15 Aralık 2011’de bitti. 2003-2011 arası 1,5 milyon insanın savaşından dolayı hayatını kaybettiği tahmin ediliyor. Tam rakamlara ulaşmak ise mümkün değil. Irak’ta da tıpkı Afganistan’daki gibi pek çok farklı grup ortaya çıktı ve pek çok bombalı saldırı yaşandı. ABD’nin Irak Savaşı’nda tutukladığı insanlara Ebu Gureyb adlı cezaevinde ağır işkenceler yaptığı ortaya çıktı. Ayrıca ABD’nin Küba’da bulunan Guantanamo Kampı’na da çok sayıda tutuklu götürdüğü ve her tür

hukukî statüden yoksun tutukluları kimi zaman ölümle sonuçlanan işkencelere maruz bıraktığı da kanıtlandı.

Libya: NATO’nun müdahalelerinden biri de diktatör Muammer Kaddafi’ye karşı bir halk ayaklanmasının yaşandığı Libya’da oldu. Kaddafi’nin ayaklananları “İslamcı teröristler” ilan etmesi ve ardından halkı katletmeye başlamasıyla beraber, “uçuşa kapalı alan” yaratma argümanları ve NATO’nun bu amaçla Libya’ya “insanî müdahale”de bulunması tartışılmaya başlandı. Libya’ya yapılan bombardıman sırasında en az 72 sivilin öldürüldüğü çeşitli insan hakları kuruluşları tarafından dile getirildi, NATO bu iddiaları reddetti. Tüm NATO bombardımanlarında olduğu gibi, gerçek sayıya ulaşmak mümkün değil. NATO saldırısının amacı ölümleri durdurmak, ancak bombardıman öncesi 5 bin olan ölü sayısı bombardımandan sonra 30 bine yükseldi. Ekim 2011’de Kaddafi yakalandı ve öldürüldü. Kaddafi sonrası bir siyasî otorite ise tesis edilemedi. Libya’da parlamento seçimleri yapıldı ve görece demokratik bir yönetim iş başına geldi ancak ayaklanma sonrası silah bırakmayı reddeden militanlarla, mevcut hükümet arasındaki kriz devam ediyor. Bazı şehirler hâlen günlerce elektriksiz ve susuz kalabiliyor. Bu durum sık sık protesto eylemlerine yol açıyor. Siyasî cına yetler ve bombalı saldırılar Libya’da gündelik yaşamın bir parçası hâline geldi. Önceden Kaddafi ile işbirliği yapan tüm devletler şu an yeni yönetim ile işbirliği yapıyor. Elbette, Libya’da yaşanan tüm aksaklıkların sorumlusu NATO saldırısı değil, ancak Libya müdahalesi bölgedeki tüm devrimlerde ABD’nin veya NATO’nun “insanî müdahalesi”nin meşrulaştırılmasının dolayısıyla bölgede gücünü yeniden tesis etmesinin bir modeli olarak duruyor.

Tek yol halkların kendi eylemi

Bugün Ortadoğu’da özgürlükten bahsetmenin tek yolu halkların kendi eylemine güvenmek ve bu hareketleri desteklemek. Bu ayaklanmaları, kendi emperyal çatışmalarının parçası hâline getirmeye çalışan tüm emperyalist bloklara karşı durulmadan özgürlüğü kazanmak mümkün değil. Tüm devrimler tarihi bize gösteriyor ki, devrimler süreklilik kazanmadığı takdirde ayaklanan kitlelerin payına düşen demokrasi olmayacak. ▼

GEZİ'NİN ARDINDAN

- *Şenol Karakaş*
- *Eli Haligua*
- *Arife Köse*
- *Tayfun Gürkaş*
- *Selen Gülün*
- *Tamar Nalcı*
- *Anıl Yüksel*
- *Emre Can Dağlıoğlu*
- *Özdeş Özbay*

GEZİ VERSUS ULUSALCILIK

Şenol Karakaş

Gezi direnişinin en önemli sonucu ve hareketin temel özelliği olan yanı, kazanmış olması. Gezi direnişi, kazanan bir hareket oldu. Gezi Parkı'nın yerli yerinde duruyor olması direnişin kazandığının apaçık bir kanıtı olsa da, direniş günlerinin daha şimdiden aktivistler arası sohbetlerin nostaljik ve kaçınılmaz bölümü haline gelmesi, daha şimdiden direnişin başladığı günün yıldönümüne eylem çağrıları yapılmaya başlanması, ne yazık ki Gezi direnişini sıradan bir takvim hatırasına indirgeme eğilimi taşıyor.

Gezi direnişinin üç önemli kazanımı var: Bir, AKP liderliğinin kendine güvenini darmadağın etti. Hükümet bloğunun sarsılmasına neden oldu. İki, Gezi direnişi, temel ve aynı zamanda görünürdeki en baskın talebini kazandı. Üç, 1905 Rusyası'nın 1917 Rusyası'nın provasası olması gibi, Gezi de kendisinden sonraki daha büyük, daha kalıcı, daha sarsıcı ve mutlaka işçi

sınıfının daha merkezi bir rol oynayacağı büyük direnişin provasası, pusulası ve deneyim havuzu oldu.

Gezi direnişinin kazanımlarının altını kalın harflerle çizmek, aynı zamanda bu kazanımların üzerinde yükselme yeteneğini taşımayan ve böyle bir perspektifle uzaktan yakından ilgisi olmayan "bağzı" muhalefet çevrelerinin hareketin bugün geldiği noktaya evrilmesinde sahip olduğu katkının da altını çizmek demektir.

Ulusalçı olmayan muhalefet

AKP, 2002 yılından beri seçimleri kazanıyor ve kazandığı her seçimle kendine güveni daha şişkin bir hale geliyor. Hükümet'in kendine güveni, sadece Kürdistan'da sökmüyor. Hem seçimlerde hem de siyasetin tüm başlıklarında Kürt hareketi, AKP'yi yenmeyi, Erdoğan'a geri adım attırmayı başardı. Fakat Batı'da CHP ve MHP etrafında merkezileşen muhalefet etme tarzı, AKP liderliğinin kendine güvenli olması için gerekli

siyasal koşulları da sağlıyor. Bu iki parti AKP'ye karşı devletin geleneksel refleksleriyle tepki verdi. Biri düpedüz ırkçı, diğeri ulusalcı olan bu iki partinin AKP'yle ilgili kodlamaları, Kemalizm'in geleneksel hayali düşman yaratma politikasının ürünü olarak şekillendikçe, AKP hemen hiç yıpranmadan siyasî zafer kazanmaya devam etti.

İşte Gezi, AKP'nin zafer kazanma serisine son veren bir direniş olarak benzersiz bir öneme sahip. İktidara geldiği günden beri yenilgi yüzü görmeyen bir partinin, sokakta, yüz binlerce insanın eyleminin doğrudan etkisiyle gerilemesi ise, doğal olarak, bu partinin bütün ezberlerini bozdu. İktidar partisi içinde bir dizi çelişkiyi açığa çıkartması, cumhurbaşkanlığı, başbakanlık ve çeşitli bakanlıklar ve AKP liderliği ile tabanının bir kesimi arasında direnişin değerlendirilmesinde radikal farklılıkların açığa çıkması, özetle, AKP içinde derin bir çatlağın oluşması ve ilk kez böylesi derinlikte bir

Gezi direnişi
AKP
liberalizmiyle
CHP tarzı
siyasete aynı
anda tepki
gösteren,
doğrudan
eyleme
dayanan bir
hareketti.

çatlakla karşılaşmış olmamız, Gezi direnişinin en önemli kazanımlarından biri. Bu siyasî çatlak, Erdoğan ne kadar kalabalık mitingler yaparsa yapsın, toparlanabilecek, unutturulabilecek bir çatlak değil.

Bu çatlağın oluşabilmesinin nedeni, direnişe katılan yüz binlerce insanın "Şeriat'a", "Bop eşbaşkanlığına", "İlmli İslam projesine", "Cemaat'in uşaklarına" karşı değil, nobran bir şekilde neoliberal politikaları hayata geçirmeye çalışan muhafazakâr bir iktidar partisinin bir parkı imha etmesine karşı somut bir talebe sahip olmasıydı. Eyleme katılanların ana gövdesi "Cumhuriyet'in

kazanımlarına” sahip çıkmak için değil, polis şiddetine karşı, sermayenin çıkarları için kentin ve parkların tarumar edilmesine karşı sokağa çıktı.

Kendiliğindenlik ve kitlesellik

Gezi direnişi, liderliği sayesinde değil, kitleselliği sayesinde kazanan bir hareket oldu. Gezi hareketinin liderliği yoktu. Bu, direnişin kazanmasında belirleyici bir öge oldu. Gezi eylemlerinin en başından itibaren (ve özellikle *AltÜst*’ün bir önceki sayısının çeşitli yazılarında vurgulandığı gibi), hareketin omurgasını bağımsız bireyler oluşturdu. Bu omurga, birçok siyasî çevre hareketin geleceğine dair karamsarlığa kapıldığında, aynı enerjiyle yığınsal bir katılım göstererek herkesi şaşırtmaya devam etti.

Ama bağımsız birey olmanın bir dezavantajını da, hareketin geleceğine dair kritik kararların alınmasında etkisiz kalarak yaşadı. Kitlesel enerjisiyle hareketi birleşik tutma başarısını sergiledi, ama örneğin, hareketin en önemli simgelerinden biri hâline gelen Sırrı Süreyya Önder’in ilk meydan mitinginde konuşma yapmasının ulusalcılar tarafından engellenmesinde olduğu gibi, örgütlü güçlerin hareketi bölen, ulusalcılığa doğru evrilmeye çalışan eğilimlerine karşı blok oluşturamadı.

Milyonlarca insanın kendiliğinden harekete geçtiği bir mücadelenin ulusalcılardan tümüyle bağımsız olması mümkün değil, ama sorun, hareket içinde ulusalcılığın etkisinin sınırlanması ve giderek tümüyle geriletilmesi için özel bir çaba harcanıp harcanmayacağına düğümleniyor.

Hareket içinde ulusalcılar vardı. Bazıları Kürt sorununun barışçı çözümüne karşıydı. Aralarında

Öcalan’ın idamını savunanlar, Ermeni soykırımının devamını savunanlar, soykırımın bir yalan olduğunu iddia edenler de vardı. “Ne olursa olsun, nasıl olursa olsun, yeter ki AKP yıkılsın” diye düşünenler, bu yüzden sadece şeytanla değil Çetin Doğan’la bile ittifak kurmaya hazır olanlar vardı.

Gezi Parkı’nda katillerle kurbanların, Ergenekoncularla KCK tutuklularının bir ve aynı mağduriyete sahip olduğunu anlatanlar, Perinçekgillerin bir hukuk katliamına maruz kaldığını savunarak kafa karıştıranlar, Suriye’de on binlerce insanı öldüren Esed’i savunanlar, üç sene önce Tahrir Meydanı’nda mücadele eden milyonları emperyalizmin piyonu olarak görenler; velhasıl, AKP’ye karşı mücadeleyi geleneksel devlet aygıtının ve Türkiye siyasetinin geleneksel figürlerinin alışkanlıklarına toplumsal zemin yapmak için çabalayanlar vardı.

Hareketin kendiliğindenliğinden kaynaklanan bürokratik örgütlenmelere mesafeli karakterini fırsat görerek hareketin liderliğine soyunanların bir kesimi, Gezi direnişinin yarattığı politik olanakları ulusalcı bir seçim ittifakının temeli olarak değerlendirmeye çalıştı. CHP’den İşçi Partisi’ne kadar, Sol Cephe peşinde koşanlardan yerel seçimlerde Sarıgül’ü bütün muhalefetin adayı olarak şişirmeye çalışanlara, bu kesimler, Gezi direnişinin beklenenden daha hızlı geri çekilmesinde belirleyici oldu.

“Ne olursa olsun, AKP yıkılsın koalisyonu”

Devasa bir hareketi, bu hareketin yanında bir pire gibi bile görünmeyen CHP İstanbul belediye başkan adayı Mustafa Sarıgül’ün seçmen kitlesine dönüştürme çabaları, harekete ilk gününden itibaren yapılmaya çalışılan ulusalci müdahaleden bağımsız değil.

Gezi direnişiyle Silivri’deki Ergenekoncular arasında bağlantı kurma çabaları, Gezi direnişiyle ulusalcı Gazdanadam festivali arasında bağlantı kurma çabaları, Gezi direnişiyle İslamofobik yaklaşımlar arasında bağlantı kurma çabaları, direnişi mutlak bir AKP karşıtlığına indirgeme çabasının ara istasyonlarıydı. Bu, hiçbir aktivistin gözünden kaçmadı. Gezi direnişinin omurgası, bu çabaları her defasında püskürtmeyi başardı. Ama bugün, Ankara’da ve giderek bütün büyük şehirlerde yerel seçimlerde sol adına MHP-CHP ittifakının nimetlerinden bahsedebilecek kadar gözünü karartanlar, bu ara istasyonlarda “Ne olursa olsun, AKP yıkılsın koalisyonu” kurmak için hamle üstüne hamle yaptı.

Bu hamleler, özgürlükçü sosyalistler güçlü bir yanıt veremediği durumlarda iki sonuca neden oldu. İlk sonuç, harekete ulusalcı müdahalenin “AKP hemen derhal yıkılmalı” kanadı, Gezi direnişinin kazanımlarının görülmesini engelledi. Hareketin, kazanımları tespit ederek, kazanımların üzerine basarak değil, her şeyin çok kötüye gittiğine işaret ederek devam edeceğini, gelişebileceğini düşünen ulusalcılar, kazanımları silikleştirdi. Oysa hükümet bloğu içindeki çatlakların açığa çıkmasından daha önemlisi, Erdoğan’ın Gezi Parkı’na dokunamaması, “yeşilin hastası” olduğunu ilan etmesi, HES’lerin çevreyi tahrip ettiğini söyleyen hükümet temsilcilerinin ortaya çıkması, hareketin hükümete ne ölçüde geri adım attırıldığının kanıtları.

İkinci sonuç ise, her şeyin kötüye gittiği vurgusuyla kazanımların silikleşmesi hareketin geri çekilme hızını artırdı.

Gezi direnişi gibi hareketler sonsuza kadar süremez. Bu hareketler

ya örgütlü işçi sınıfının kitlesel, yaygın ve radikal bir hareketlenme içine girmesiyle toplumun büyük çoğunluğunun hareketi olma yönünde evrilir ya da başarısının sırrı olan kendiliğindenlik, bir aşamada zaafa dönüşerek hareketin geri çekilmesine neden olur. Zira, Gezi örneğinde de görüldüğü gibi, örgütlü güçler kendiliğindenliğin yarıklarından hızla içeri sızmaya çalışır.

Tanklara da TOMA’lara da aynı anda karşı çıkan bir hareketi tanklara bağlamaya çalışmak, AKP’nin neo liberal politikalarına ve nobranlığına da CHP’nin geleneksel devlet politikalarına da aynı anda mesafeli olan bir hareketi seçimlerde CHP’ye oy veren bir kitleye dönüştürme yolundaki gayretler, Gezi’nin polis müdahalesiyle dağılmasından sonra oluşan park forumlarında bu türden tartışmalarla harekete zaman kaybettirenler, hareketin geri çekilme hızını artırdı.

Kitlesel, özgürlükçü, antikapitalist

AKP, Gezi depremi sonrası artçı sarsıntılarla uğraşiyor. Devasa bir rüşvet ve yolsuzluk batağıyla meşgul. CHP, Gezi’nin sermayesini yemek için çabalıyor. Gezi direnişi ise AKP liberalizmiyle CHP tarzı siyasete aynı anda tepki gösteren, doğrudan eyleme dayanan bir hareketti. Kitlesel bir özgürlükçü muhalefet hareketi olarak, kitlesel, özgürlükçü, antikapitalist bir liderliğe duyulan ihtiyaçla tanımlanan bir hareketti. Bu nedenle, Gezi’yi provası olarak gören direnişe hazırlanmak, bu ihtiyaca bugünden yanıt vermek için hazırlanmakla eş anlamlı. ▼

"KOMPLO ALGISINA YASLANARAK KONUNUN TOPLUMSAL VE SİYASÎ YÖNLERİNİ GÖMMEK EN BÜYÜK GAFLET OLUR"

Cihangir İslam ile söyleşi

Toplumsal çeşitliliğin Gezi direnişini algılamaya biçimi de Gezi'nin kendisi kadar çeşitli oldu. Gezi'ye karşı alınan tutum toplumun kırılma noktalarından biri haline geldi. Sonuna kadar destekleyenler, başından sonuna kadar içinde yer alanlar olduğu gibi, katılan ama aynı zamanda eleştirenler, destekleyen ama katılmayanlar ya da hiç desteklemeyenler oldu. Muhtemelen bu çeşitlilik içinde en çok tartışılan, incelenmeye ve anlaşılmaya çalışılan İslamî kesimin tutumu ve içindeki tartışmalardı. Biz de bu tartışmaları ortopedist, omurga cerrahisi ve öğretim üyesi **Dr. Cihangir İslam** ile konuştuk. Mazlum-Der'in kurucuları arasında yer alan, bir dönem Van ve Çevre İlleri Tabip Odası Başkanlığı yapan Dr. İslam, aynı zamanda, Saadet Partisi ve Has Parti'nin kuruluşunda yer almış, her iki partide de GİK üyesi olmanın yanı sıra Saadet Partisi'nden 2002'de Ankara milletvekili adayı olmuş. Altı yıl ABD-Minnesota Üniversitesi'nde çalışan Dr. İslam, *Bilgi ve Düşünce* dergisinde yazmış ve şimdi de fikirzamanı.com'da yazılarına devam ediyor.

● **Arife Köse:** Önce genel bir Gezi değerlendirmesiyle başlayalım isterseniz. Gezi neydi ve İslamî kesim Gezi'yi nasıl değerlendirdi?

Cihangir İslam: İster Müslüman deyin, ister İslamcı deyin, ister muhafazakâr deyin, ister müte-deyyin deyin; bunların hepsini göz önünde bulundurmalıyım. Ama şunu vurgulayalım, homojen bir kitle-den bahsetmiyoruz. Bu kitlenin inanç bazında homojen olduğu söylenebilir, yani hepsi Müslüman olarak isimlendirilir, hepsi aynı dinin mensubudur. Diğer yandan İslam algılarında, günün pratiği bağlamında hükümete ve hükümetin icraatlarına bakışlarında, özgürlük tanımlarında, kapitale bakışlarında, çevre duyarlılığı konusunda derin farklılıklar bulabilirsiniz. Gezi konusu da böyledir. Çok farklı tanım, tutum ve tavırlarla karşılaşırız. Aslında sadece İslamî kesimde değil, insanlarla konuştukça diğer kesimlerde de çok farklı yaklaşımlarla karşılaştım Gezi hakkında.

● **Önce Gezi'nin ne olduğundan başlayalım o zaman.**

Ben Gezi'yi iki şekilde algılıyorum. Siz hiç büyük bir deprem yaşadınız mı?

● **Fiilen yaşamadım.**

Ben Adapazarı doğumluyum. Isparta'da yaşadım, Van'da yaşadım. Hayatımın kayda değer

bir bölümü deprem bölgelerinde geçti. Deprem bir uğultusu vardır, yaşayanlar hep söyler, ben de biliyorum. Gürültüden ayrı bir uğultudur bu. Gezi başladığında da ben ilk üç gün bir uğultu duydum, toplumsal bir uğultu, tabiri caizse deprem uğultusu gibi bir 'ihtilal' uğultusu. Hiç halk ihtilali görmedim, ama bu sesin o ses olduğuna kaniyim. Artık bu sesi hiç unutmam. Bir şeylerin kabuğu çatladı. Sosyal bir patlamadır bu. İnsanlar ağaçları korumak için, giydirilen bir projeye, rant açılan kamu malına karşı durmak için çadırlar kurdu. Bir Cuma sabahı polis nezaretinde zabıta girdi parka. Ve görüntüleri izlediğinizde, şunu size içtenlikle söylüyorum, Müslüman, muhafazakâr, İslamcı kesim de dâhil olmak üzere topyekûn bir infial oluştu. Gezi'de toplumun vicdanına dokunan hatta batan bir şey oldu. Savunmasız, "iyi" için yola çıkmış insanların karşı karşıya kaldığı muamele hemen hemen bütün kesimler gibi bu kesimi de çok rahatsız etti. Şunu rahatlıkla söyleyebilirim: "Ben Müslümanım" diyen hiç kimse bu kaba muamele ile aynı kare içerisinde görünmek istemedi. Dolayısıyla şunu da rahatlıkla söyleyebiliriz: muhafazakâr kesim de o ilk üç gün Gezi'nin arkasındaydı, arkasında olmayanlar da en azından karşısında değildi. Çok büyük bir toplumsal mutabakat vardı. Hiç kimse

artık bu ülkede emrivakiler, böyle müdahaleler görmek istemiyordu. Bu, toplumun hâlâ vicdanın bir taşıyıcısı olması yönünden insanı sevindiriyor. İkincisi, ortak vicdan "bu tür eylemleri biz toplum olarak tolere edebiliriz" diyordu. Otoriteye işgüzarlık yapmamasını haykırıyordu. Üçüncüsü, "doğru bir şey savunanın kimliğine bakmadan arkasında durabiliriz" deniyordu. Kimliklere saplanıp kalmamış ilkesel bir duruş. Polis ve zabitanın çadırları yakması, insanları zor kullanarak oradan çıkarması, lüzumsuz bir şiddet kullanması ahlaken üstün durumda olan Gezi lehine kuvvetli bir toplumsal tepkiye yol açtı. Uğultunun nedeni bence budur. İnsanlar zorbalığın nesnesi olmayı elbirliğiyle reddetti. Gezi buydu ve bu, üç günde bitti.

● **Sonra ne oldu?**

Sonra saflıktan kaynaklandığına inandığım o uğultu gitti, yerine gürültünün ön planda olduğu bir hareket geldi. Daha büyük kalabalıklar toplanmaya başladı, daha büyük protestolar, daha çok ses çıkıyordu, ama işin içine vandalizm de girdi. Polis şiddeti girdi. Polis şiddeti vandallığı, vandallık polis şiddetini besledi. Polis şiddeti zaman zaman aşırı oldu. Sonuç: Ben Gezi'den hem bir mesaj, hem bir ders, hem de bir umut aldım, ama Taksim'in yani üç günden sonrası bana verdiği hiçbir mesaj yok.

● **İlk üç günden sonra ne değişti?**

Üç günden sonra iş başka bir şekle büründü. Başka bir şeyler eklendi ortama. O saflık gitti, daha doğrusu boğuldu, uğultu da kayboldu. Gezi Parkı'nı ve Taksim-Beyoğlu çevresini dolaşmaya gittiğimde öyle zannediyordum ki yaklaşık iki hafta sonraydı...

● **Bir tweetinizi görmüştüm, "Gezi'yi hiç suçlamadım. Ama Pazar gününü Taksim'de Mustafa Kemal'in askerleri arasında geçirdim. Rahatsız oldum, Gezi de rahatsızdı" diyorsunuz. Sanırım bu, o güne aittir.**

Acaba eşim Merve Kavakçı'yla o gün Taksim'e gidebilir miydim? Gitseydik ne yaşardık? Bu soru kafamı gerçekten çok meşgul etti. Birçok insanla konuştum, muhabbet ettim. 'Geziciler' dediğimiz kesim parkın bir kısmına sıkışmış durumdaydı. Onlar da bu durumdan hem yakınıyorlardı ama hem de yüksek sesle dile getiremiyorlardı. Sanki şöyle bir şey olmuş; bir çocuk topla oynarken birileri elinde bıçakla o topu kesmeye gelmiş, mahallenin abileri o çocuğun topunu kurtarmış. Fakat çocuk bir türlü topuna kavuşamamış. Bu sefer de o abiler çocuğun topuyla maç yapmaya başlamış. "Mustafa Kemal'in askerleriyiz" sloganı doğrudan vesayeti kutsuyordu, gerçekten çok rahatsız ediciydi. Eğreti kalıyordu. Ama yine de Gezi'de,

otoritenin belirlediği şartlar dışında, kutuplaştırmaya boyun eğmeden ve kimlikler üzerinden değil de kimliklerle birlikte insan insana ilişki keşfedildi. Bu duygu hem Gezi'yi hem de Taksim'i ayakta tutan asıl faktörlerden biridir. Hatta belki de ulusalcı/Kemalist kesimin bir kısmı için de ilişkiler anlamında bir aşamaya vesile oldu. Anti-kapitalist Müslümanlar'la, hatta diğer Müslümanlarla tanıştılar ve konuştular. Bunu "bizler otoritenin veya otorite heveslilerinin arzu ve yönlendirmeleri hilafına insan insana ilişki kurabiliriz" şeklinde anlıyorum. Beni sevindiren ve umutlandıran kısım budur.

● İlk üç gün ve sonraki günler ayrımı hep yapılıyor. Ama şu da bir gerçek ki, o üç günün devamının gelmesinin asıl nedeni polis şiddetiydi. Muhafazakâr kesim o üç günün ardından Gezi'ye mesafe koymak yerine neden polis şiddetini durdurması için hükümete baskı yapmayı tercih etmedi?

Ölenler, gözlerini kaybedenler ve bilebildiğim kadarıyla bir kişi hâlâ koma durumunda. İnsanı kahreden de bu oluyor. Orantısız güç uygulamasının karşısında duran,

itiraz eden önemli bir kesim vardı. İslamî kesimden bahsediyorum. Ancak bunlar ne iktidarın içerisinde ne de iktidar üzerinde bir yaptırım güçleri var. Daha ziyade sosyal medyada ve medyada ciddi tartışmalar yaşandı. Akabinde basında "Müslüman Aydınların Gezi Bildirisi" şeklinde yer alan ve iktidarın aşırı güç kullanan tutumunu kınayan, içinde benim de yer aldığım bir bildiri çıktı ortaya. İmzaya açıldı ve birkaç bin kişi tarafından da imzalandı. Ne yazık ki medyada yeterince yer bulamadı. Muhafazakâr kesimin bir bölümünden ciddi bir tepki de yükseldi bildiriye imza atanlara. Polis şiddeti olayları doğrudan körükledi. Polis şiddeti durunca vandallık da yapılmıyordu.

Dikkatlerden kaçmaması gereken bir şey daha var. Üç günden sonra

heybesini kapam oraya koştu, bu da doğru. Olay artık Gezi Parkı ve ağaçlarla açıklanabilecek boyuttan çıktı ve "...hâlâ anlamadın mı?" sorusu da meseleyi özetledi. Olay doğrudan siyasî iktidarın daha doğrusu sadece Erdoğan'ın şahsına yöneldi. Bazı liberal ve sol aydınlar ve kalemler de Taksim ile aralarına bir mesafe koymak ihtiyacı hissetti.

Bir boyut daha var. İster haklı bir gerçeklik olarak kabul edin ister AK Parti'nin toplumsal algıyı yönetme başarısı olarak değerlendirin; muhafazakâr kesimde 28 Şubat travması henüz atlatılabilmemiş değildir. Bu hareket seçimle işbaşına gelmiş ve seçimle yıkılamamış bir iktidarı halk destekli olarak yıkmaya projesi olarak algılandı. 28 Şubat'ta da Susurluk olayına tepki olarak "bir dakika

karanlık" eylemleri yapılmıştı. Erbakan Hükümeti düşürülünce bu eylemlere son verildi. Susurluk ise hâlâ muammadır, adını anan bile yok. Muhafazakâr kesimin büyük çoğunluğunun üçüncü günden sonra iktidarın arkasına geçmesini veya en azından Gezi'den daha doğrusu Taksim'den uzak durmasını bununla, bu hafızayla da ilişkili görüyorum.

Diğer bir konu, İslamî kesimin önemli bir bölümü en azından bir noktadan sonra komploların da işe karıştığına inandı. Daha sonra Mısır ve Mursi olaylarını yaşadık ve bu algı perçinlendi. Komplolara inanır mısınız?

● Hayır.

Peki, sizin inanmamanız muhtemel komplo gerçeğini lağvediyor mu? Mümkünün sınırları dışında

"Müslüman, muhafazakâr, İslamcı kesim de dâhil olmak üzere topyekûn bir infial oluştu. Gezi'de toplumun vicdanına dokunan hatta batan bir şey oldu. Savunmasız, "iyi" için yola çıkmış insanların karşı karşıya kaldığı muamele hemen hemen bütün kesimler gibi bu kesimi de çok rahatsız etti."

"Ben Gezi'den hem bir mesaj hem bir ders hem de bir umut aldım, ama Taksim'in yani üç günden sonrasının bana verdiği hiçbir mesaj yok."

itebiliyor mu? Mısır ve Mursi'yi, AB'nin yüzüzlüğünü, ABD'nin, İsrail'in ve Körfez'in alenî desteğini birlikte yaşamadık mı? Yani Sisi'yi Mısır halkının olgunlaşan iradesinin somutlaşmış siyaseti olarak mı değerlendireceğiz? Baradey kaçıp komplo itirafı yapmadı mı? Mısır halkından özür dilemedi mi? Taksim'den Rabia'ya tek bir olumlu mesaj gitmedi.

● *Birileri komplo kurabilir, ama bence toplumsal süreçleri komplo-lar değil, mücadeleler belirler.*

Bu başka bir izah. Komplolara inanmam dersiniz o zaman onları tamamen rafa kaldırırsınız.

● *Evet...*

Bana sorarsanız o zaman gerçekliğin en azından bir kısmına da gözünüzü yummuş olabilirsiniz. Bu ülkede hiç komplo yaşanmadı mı? Ben biri kundakta olmak üzere bu ülkede yaşanan beş darbenin beşini de gördüm. Çorum'u gördüm, Maraş'ı gördüm, yakın tarihte Sivas'ı gördük. Bu noktada iyi anlaşılacak isterim. Bunlarda bir toplumsal hareket, hatta haklı veya haksız bir tutum yok demiyorum. Yangını kim çıkartırsa çıkartsın, o yangını söndürmemek hepimizin günahıdır diyorum. Şunu da diyorum: Aziz Nesin Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü ile görüşüyor ama buna rağmen oradaki kalabalık dağıtılmıyor. Neden? Sivas'ta koskoca askerî birlik var, olay anında mevcutlar da geri çekiliyor. Neden?

● *Ama sonuçta bu komploları kuranlar da bunları bir takım toplumsal kırılmaların üzerine kuruyor.*

Bu noktaya gelmek istiyorum. Bunların hepsi bir sosyal yaranın, dediğiniz gibi bir kırılmanın üzerine oturdu. Geçmişte milliyetçi, ulusalcı ve Türkçü yönü ağır basan arkadaşlarımla Kürt meselesiyle ilgili olarak, "Kürt meselesi bir dış devletler oyunudur" tezini çok tartıştım. Senin yaran olmazsa kanatacak biri de olamaz. Komploya

sığınılıp tartışma kapatılamaz, analiz noktalanamaz. Sosyal gerçekliği, işin gerçek nedenlerini tespit etmeye yönelirim. Yönelmek zorundayım. Çünkü komplocu benim kontrol alanımın dışındadır. Onun, nereden komplo kurabileceğinin üzerine giderim. Bunun ötesinde olaya ahlaken yönelmek zorundayım. İnsanların huzursuzluğu, sıkışmışlığı üzerine oturmazsınız, bir süre oturma gücünüz olsa da oturmamalısınız. Zaten oturtmazlar. Komplo algısına yaslanarak konunun toplumsal ve siyasî yönlerini gömmek en büyük gaflet olur. Diğer yandan komplo yoktur demek vardır demekten daha zor bir iddiadır. İkincisi mümkün dâhilindedir, birincinin yani yokluğun ise kanıtlanması imkânsızdır.

Mısır'da Mursi muhaliflerinin haklı nedenleri de vardı, yani bir yara vardı; peki komplo yok demek mümkün mü? Batı'nın Mısır karşısında suskunluğu ve ikiye bölme tavrını 'kendiliğindenlik' izah edebiliyor mu bizlere? Tarihsel tecrübemiz de bunun mümkün olabileceğini bize telkin ediyor. Sorunun çözümü pratikte yapabileceklerimizde düğümleniyor. Bu da etkili olabileceğiniz alana çeki düzen vermenizden geçer. "Taksim'deki olayların altında ne yattığını" sorarsanız çözilemeyen Alevi meselesi, sıkışmış Alevilik var bunun altında. İki, esnafın tepkisi var. Yani Çarşı grubu dediğiniz esnafla iç içe olan bir gruptur. Bu da aslında çaresiz duruma itilen esnafın AVM'lere ve iktisadî politikalara verdiği tepkidir aynı zamanda.

Üçüncüsü 1 Mayıs'ta Taksim'de gösteri yapılmasına izin verilmiş olmasının birikimi var. Bir de hayat tarzı meselesi var. Bu sonuncusu bana çok ikna edici gelmiyor doğrusunu isterseniz. Olaylar başlar başlamaz Tayyip Erdoğan'a yönelen spesifik bir öfke de vardı hareketin içinde. Bu da bir kesimin damarına bastı, bana da tuhaf geldi işin açıkçası.

● *Neden tuhaf geldi?*

Tuhaflik aslında şuradan başlıyor, Başbakan Erdoğan'ın ya da bir başbakanın Gezi Parkı ile ne alakası olabilir? Bu ne ödünsüz bir merkeziyetçilik. Taksim yanıyor, Kültür Bakanı Ömer Çelik önce tam siper, akabinde Almanya'da hamasi mitingler yapıyor. Mahkemelik olan sensin bu konuda, yani Kültür Bakanlığı. Aslında o tarihlerde mahkeme yürütmeyi durdurmuş, çık bunu açıkla, tansiyon düşsün. Bunu ne hükümet tarafı ne de Taksim Dayanışması açıkladı. Şaşırtıcı gelmiyor mu? Taraflardan bir diğeri Büyükşehir Belediye Başkanı, ortada yok. Ben siyasetçi "Tayyip'ten böyle bir çözüm beklemiyordum açıkçası. Aslında ona yakışan, siyasetçi profiline uygun düşen şeydi: Oraya zabıta'yı yollamak yerine Cuma günü sabah namazından sonra birkaç tepsi börek ve sıcak çay alıp basına da hiç haber vermeden Gezi Parkında çadırlarda kalanlara gitmeliydi. "Yahu ne iş arkadaşlar, neden buralardasınız, eviniz yok mu sizin?" esprisiyle söze başlamalıydı. Bunu yapabilecek iletişim yeteneğine, politik zekâya, kıvraklığa

ve tecrübeye sahip bir siyasetçi. Böylece olay belki de hiç uzamayacaktı, bu noktaya gelmeyecekti. Hatta orada çadır kuran insanlardan kendisine Taksim için bir proje hazırlamalarını isteyebilirdi. Konuyu kamuoyu önünde tartış, hatanı yumuşakça düzeltmek için de bir fırsat. Böyle bir davranış, sivilleşmeyi yerleştirmek açısından gerçekten sembolik bir davranış olurdu. Bir tuhafılık da şurada, Başbakan olarak "mahkeme kararını uygulayacağız, kazansak dahi halkın görüşünü alacağız" açıklamasını olaylar tırmanmadan yapabiliirdi. Neden yapmadı bunu, hâlâ çözemedim. Eğer varsa komplo da çökerdi bu durumda.

● *Bunları neden yapmadı peki?*

Herhalde ilk başta olayı doğru okuyamadılar. Muhtemelen biz bunları parktan sessiz-sedasız kolaylıkla çıkarırsınız diye düşündüler. Yerel bir iş olarak gördükleri belli ki zabıta'yı yolladılar. Bu saldırı olmasaydı belki de mesajı verip gidecekti zaten o insanlar. Çadırlara yapılan saldırı bütün toplumda, İslamî çevrelerin sohbetlerinde çok yadırgandı ve ayıplandı. Üzüntü ve karamsarlık uyandırdı.

● *Yaşam tarzı tartışmasının da bir birikimin sonucu olduğunu unutmamak gerek ama. Önce kürtajın yasaklanması tartışması gündeme geldi, ardından 1 Mayıs'ta gösteri yapılmasına izin verilmedi, bunu içki satışının kısıtlanması takip etti. Üç çocuk meselesi de vardı arada. Bunların hepsiyle ilgili herkesin kişisel bir fikri olabilir, ama Başbakan'ın böyle konularda*

“‘Mustafa Kemal’in askerleriyiz’ sloganı doğrudan vesayeti kutsuyordu, gerçekten çok rahatsız ediciydi. Eğreti kalıyordu. Ama yine de Gezi’de, otoritenin belirlediği şartlar dışında, kutuplaştırmaya boyun eğmeden ve kimlikler üzerinden değil de kimliklerle birlikte insan insana ilişki keşfedildi.”

görüş beyan etmesi normal midir sizce? Başbakan, içki kısıtlamasını anlatırken “Gençler sarhoş mu gezsin?” dediğinde insanların da “Sana ne?” diyesi geliyor.

Kürtaj her yerde olduğu gibi burada da tartışılır ve tartışılacaktır. Çünkü tartışmaya açık karmaşık bir konudur. Taksim’e izin verilmeyişini ben anlayabilmiş değilim. Yanlıştır. İçkinin belirlenmiş saatlerde dükkânlarda satılması konusu dünyada çok yaygın bir uygulama. Bir özgürlük kısıtlaması oluşturduğunu düşünmüyorum. Benim daha çok üzerinde durmak istediğim yönü bizim geleceğimizde bir ‘ayyaşa’ bile “ayyaş” demenin ayıp olduğu. Niyet toplum sağlığını gözetmek ise, bu sorun bu şekilde ortaya konmamalıdır. Üç çocuk meselesine bir anıyla başlayayım. Bir düğündeyiz. Başbakan şahitlik yaptı. Ardından bir konuşma yaptı, gelin ve damada “üç çocuk bekliyorum ha...” diyerek tamamladı. Doğrusu o ortamda yadırgadım ve bir tuhaf oldum. Ancak Başbakan’ı bu sözlerinden ötürü eleştirilerin tepkilerini genellikle altı boş buluyorum. Bu ülkede Kürt kadınlarının, Müslüman kadınların,

velhasıl Anadolu kadınının çok çocuk doğurması seçkin çevrelerde hep aşağılanma ile karşılandı. Kontrole gelen hamile kadınlar bazı meslektaşları tarafından azarlandı, hakarete uğradı. Tıp öğrenciliğim sırasında yüzlerine karşı yapılan hakaretleri hatırlıyorum. Sezaryen esnasında kadınların rızası alınmadan bir punduna getirip tüplerinin bağlandığını da bilirim. Ebeler spiral takmadı mı köy köy dolaşıp? Kimse o zaman, “Bu Kürt ya da başörtülü, Anadolu kardeşimin yatak odasında senin ne işin var, ey devlet?” itirazını yükseltmedi. O nedenle bugün Erdoğan’ın bu sözlerine karşı çıkışı ben seküler terminoloji açısından, bilimsellik açısından, modernlik açısından altı boş buluyorum. Ben Başbakan’ın bu yaklaşımını yadırgıyorum ve kökten eleştiriyorum. Erdoğan’ın bu sözleri “ayyaş” hitabında olduğu gibi İslam adabına göre sorunludur, en azından gaftır. Bana, hiçbirimize, babalarımız bile söylemez kaç çocuk yapacağımızı. Devlet bugüne kadar bu ülkede nüfus planlaması politikaları uygulamadı mı? Kürtlerin, genelde Anadolu’nun doğurganlığı seferberlik havasında

devlet politikalarıyla düşürülmedi mi? Buna hiç tepki gelmedi bu çevrelerden. Evet, Başbakan’ın üslubu gerçekten yukarıdan aşağı ve rahatsız edicidir, ancak modern devlet tutumu ile, planlamacı yaklaşım ile, Kemalist bakış açısı ile, bilimsellik ile hiç mi hiç çelişmez. Oturmadığı yer İslam adabıdır.

● *İnsanlar da bu üsluptan rahatsız oluyor zaten.*

Ancak şu anda yüzde elli - yüzde elli bölünmüş bir siyasî manzara var. Eskiden bir lider söz konusu olduğunda bir halkın kendisine yönelik sevgisi açısından istatistiksel bir döküm yapsanız bir çan eğrisi ile karşı karşıya kalıyordunuz. Bir uçta çok çok sevenler ve bayılanlar diğer uçta nefret edenler; ancak her ikisi de nispeten az sayıda. Şu anda ise toplum istatistikteki iki eğrili tablolar gibi, çift hörgüçlü deve silueti veren istatistik sonuçları gibi oldu. Bir kesim var ki Tayyip Bey ne hissederse onu hissediyor, bir diğer kesim ise Tayyip Bey ne hissederse tersini hissediyor. Bu, toplumun siyasî bir figür ve ona yüklenen semboller üzerinden kutuplaşmasıdır. Aşmamız gereken bir durumdur.

Zaman zaman bunun altında neyin yattığını düşünürüm. Bir kesim Tayyip Erdoğan’ı sosyo-kültürel olarak reddediyor, yani nefret ediyor. Bunun da altına inmeye çalışıyor; “Tayyip Erdoğan döneminde ne oldu da böyle oldu?” diye soruyorum. Bakın şöyle bir durum da var: Üstünlüğünün meşruiyeti kendinden menkul bir kesim, belki de ilk defa, gözlerinin içine bakıp ne yapması gerektiğini anlatan bir tutum sergilemeyen bir iktidar gördü. Tersine sistemdeki avantajların hepsini kendine çevirdi. Cumhuriyet döneminde Batı ile içli dışlı olan ama ulusalcılığı da kimseye bırakmayan, ekonomik olarak devlet tarafından beslenmiş ya da seralarda yetiştirilmiş, hiçbir zaman iş sıkıntısı çekmemiş, rekabete girmemiş bir kesim var. Bu değişiklikler çok geniş bir kesim olmasa da sesi yüksek çıkan ve etki gücü yüksek bu kesimi rahatsız ediyor. Nepotizm yok mu? Bu dönemde de var, ancak nesnesi değişmiş vaziyette. Bu kesim, ortalama Müslüman kimliğine sahip ‘bıyıklı’ veya İmam Hatipli birisinin hiyerarşik olarak kendisinin üzerinde olabileceğini, kendisini yönetebileceğini kabul etmek istemiyor. Hâlbuki Erdoğan’ın ekonomik politikaları Kemal Derviş politikalarıdır. Derviş yönetseydi bu kadar sadık kalamazdı bu politikalara. Kimsenin buna bir lafı yok. Şu da ilginçtir, Taksim’den ve hatta Gezi’den neoliberal düzen karşıtı, kökten eleştiri yapan bir söz bile duymadım. Böyle bir mesaj almadım. Alan var mı?

"Basında 'Müslüman Aydınların Gezi Bildirisi' şeklinde yer alan ve iktidarın aşırı güç kullanan tutumunu kınayan, içinde benim de yer aldığım bir bildiri çıktı ortaya. İmzaya açıldı ve birkaç bin kişi tarafından da imzalandı. Ne yazık ki medyada yeterince yer bulamadı."

● *Ama bu bölünmenin adını koyan da Erdoğan oldu. Gezi sırasında Kazlıçeşme'de büyük bir miting yaptı ve bu yüzde ellilik bölünmeyi ilan etti. Bu doğru bir tutum muydu sizce?*

Kökten yanlıştı. Taksim-Kazlıçeşme karşılaştırması grupların davranışları açısından müthiş bir paradoks gözümüze sokar. Modern siyaset açısından değerlendirirseniz Kazlıçeşme 'siyaseten' doğru bir cevaptı. Erdoğan demoralize olan kitlesini toparladı, moral verdi, buradayız dedi ve seçim kampanyasını da Kazlıçeşme'de başlatmış oldu. Gezi'de hatta Taksim'de de öyle ya da böyle, olaya cazibe katan kolektif bir ruh, bir cemaat havası oluştu ve süreç boyunca yaşandı. Bunu bir yönüyle metropol kalabalığı içindeki yalnızlıkla bir hesaplama, fitri bir çıkış olarak da görüyorum. Mütakabiliyetin aranmadığı, ödeşmenin düşünülmediği, külfetin ve riskin ise paylaşmaya gerek duyulmaksızın kapışıldığı hesapsız bir ortamdı. Ne kadar dünyevî olarak tanımlarsanız tanımlayın, hedeflerinden ve inançlarından bağımsız olarak söylüyorum, bu duygu yüklü ve saf insanî hal, bir topluluğun "din" durumuna geçişidir. Kazlıçeşme ise daha büyük kalabalıkların toplandığı, daha yüksek bir sesin çıktığı, kalabalıkların 'Sezar'ını bağrına bastığı, Sezar'ın da kendi kalabalıklarını kucakladığı, düzenin ve gücün zirve yaptığı bir arena haline geldi. İşte bu da esaslı bir "Roma" duruşudur. Ne kadar paradoksal değil mi?

● *Gösteri yapma hakkı bir mesaj değil miydi? Mesela parkı hangi hakla halka kapatıyorlar?*

Yanlış bir uygulama. Ne kadar kapalı tutulabilir ki. Çıkmaz sokak.

● *Gösteri yapma hakkı ve demokrasi. Polisin şiddeti sonucunda altı kişi öldü. Bu altı kişi neden öldü peki?*

Polisin yanlış yönlendirilmesi ve orantısız güç kullanımı. İşler

baştan sona yanlış. Polis sert müdahale ettikçe şiddet arttı. Böyle bir durumda polisi de 24 saat, belki 48 saat işbaşında tutuyorsun; muhakeme gücü kalır mı bu insanların. Bir süre sonra sinir sistemi ya hep ya hiç şeklinde çalışmaya başlar. Hepsi acıdır, ama insanı en çok üzen hatta hiddetlendiren Ali İsmail Korkmaz'ın Eskişehir'de sokak arasında dövülerek öldürülmesi. Bu bir kalışlık. Gösteri, protesto bir haktır. İnsan hakkıdır. İnsanın, kitlelerin kendilerini ifade etmesidir. Önlemeye ve bastırmaya kalkarsanız, bunun üzerine acılar da eklenmeye başlar. Bu hakları özgürlükçü taraftan yorumlamamız gerekir. İnsanlar ve çevre zarar görmediği sürece iktidarlar da bunlara karşı tahammüllü olmalıdır. Altında yatan sorunu çözmeye eğilmelidir. Şimdi hangi noktadayız? Keşke insanlar ölmeseydi, gözler kaybedilmeseydi; daha fazla kargaşaya, daha çok maddî zarara razıydık. Burada aklımın almadığı bir noktayı yeniden hatırlatmak istiyorum. Zannederseniz Gezi olayları başladıktan bir hafta sonra, yani Haziran ayının ilk haftasında mahkeme yürütmeyi durdurma kararı veriyor. Ne hükümet ne de Taksim Dayanışması bunu kamuoyuyla paylaşıyor. Bunu aklım almıyor bir türlü.

● *Sürekli Taksim/Gezi ayrımı yaptınız, ama bu çok mekanik bir ayrım değil mi? Ben biliyorum ki o ilk üç gündeki insanlar sonraki on beş günde de vardı. Tamam, sonra Mustafa Kemal'in askerlerinin sayısı arttı, ama o ilk üç gündeki insanlar gibi insanların da sayısı arttı. Dolayısıyla bu ayrımı bu kadar keskin, sanki ikisi bambaşka şeylermiş gibi yapmak ne kadar doğru sizce?*

Mekanik bir ayırmadan ziyade bir dönüşüm söz konusu. Gezi herkesi arkasına almayı becerdi. Saf ve hesapsızdı. Gezi'nin tartışılmaz bir ahlakî üstünlüğü vardı. Hedefleri birdi, küçük de olsa heterojen bir topluluktu. Bir anda büyüdü,

Taksim'e dönüştü ve belki de bu hızlı büyümenin sorunlarını yaşadı. Taksim, Gezi'yi bir ölçüde içinde barındırmasına rağmen Gezi'yi yutmuştu. Bir yönüyle siyaset üretemeyen veya cazibe merkezi olamayan muhalefetin hemen bütün kanatları da oraya eklemlendi. Hedef büyümüş, daha önemlisi yön değiştirmişti. Mesela Başbakan ile yaptıkları görüşmeden sonra, Başbakan'ın mahkeme kararlarına uyacağız, kazansak da halkın oyuna gideceğiz açıklamasına rağmen Taksim Dayanışması'nın yaptığı açıklama Taksim'i tanımlıyor. Bu artık başka bir şeydir. Bu noktada zaten Gezicilerin bir kısmı da evlerine döndü.

● *Muhafazakâr kesim 28 Şubat'ı atlatamadı dediniz. Bununla Gezi arasındaki bağlantıyı nasıl kuruyorsunuz? Ayrıca ben bizzat biliyorum ki kendim de dâhil olmak üzere Gezi'de 28 Şubat darbesine karşı fiilen mücadele etmiş ve 28 Şubat gibi bir darbe bir daha gerçekleşse yine mücadele edecek olan çok insan vardı. Ayrıca, biliyorsunuz, CHP Ergenekon davasının karar duruşmasında Gezicileri Silivri'ye götürmeye çalıştı, ama parklarda toplanan birçok inisiyatif Silivri'ye gitmeyeceğini açıklarak, CHP'nin bu davetini reddederek Mustafa Kemal'in askerleri ile arasına mesafe koydu ve darbeci bir komplonun parçası olmadığını ilan etmiş oldu. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Geziciler kendilerine yavaşan CHP ile aralarına net bir mesafe koydu. Silivri'ye gitmeyi en azından önemli bir kesimi reddetti. Ancak olay Taksim'e dönüştüğünde olaya Geziciler değil onlara bu teklifleri götürenler hâkimdi. Gezicilerin bir kısmı Başbakan'la görüşme sonrası Taksim Dayanışması açıklamasından sonra evlerine döndü. Kalanlar da Taksim'in bir parçası

olarak kaldı, ama söylem de değişmişti. Taksim'de 28 Şubat'a karşı durmuş birçok insanın varlığını biliyorum, ama kendi yakın çevremden 28 Şubat'ı hâlâ savunanları da biliyorum. Kısaca heterojen bir topluluktu.

● *Demokrasi ve Gezi ilişkisi bağlamında düşündüğünüzde, sizce hükümetin demokratikleşme açısından bundan sonra atması gereken adımlar nelerdir?*

Hükümetin demokratikleşme paketini beklentilerin çok altında buldum. Ancak az da olsa bir kazanım olması ve devamı geleceğinin güvencesinin verilmesi açısından desteklemeyi de bir zorunluluk olarak görüyorum. Toplum olarak bunun takipçisi olmak zorundayız. Alevi sorununu çözmek için Kürt sorunu gibi bir otuz yıl bekleyemeyiz. Zorlama yöntemleri bir kenara bırakmalı ve insanların kendilerini tanımlamalarının önünü kapatmamalıyız. Cemevinin patentli Alevilere aittir ve kendileri cemevini nasıl görüyorsa bizlerin de öyle kabul etme yükümlülüğü vardır. Yunanistan oradaki Müslümanlara zulmediyor diye buradaki Rumlara haklarını vermemek ve buna mütakabiliyet demek caiz midir? Yani benim kardeşime tokat atan adamın gidip kardeşine tokat atmak hak mıdır? Bu yaklaşım adil değildir. Seçim sistemi temsilde adaleti sağlamalıdır. Yaşadığımız sıkıntılar parlamentoda temsil edilmemekle de yakından ilgilidir. Siyasî partilere para yardımı kaldırılmalıdır. Kamu kaynaklarının bu şekilde kullanılması topluma yapılan bir haksızlıktır. Millî Savunma Bakanı olabilenin bir asker de olabileceği, İçişleri Bakanı olabilenin bir polis memuru da olabileceği, Adalet Bakanı olabilenin bir hakim veya savcı da olabileceği zaman başörtüsü sorunu da çözülmüş olacaktır. ▼

NE İŞİN VAR SENİN GEZİ PARKI'NDA?

Gezi'de hepimiz için ütopya sayılabilecek bir dayanışma örneği sergilendi.

Selen Gülün

Gezi Parkı hakkındaki planlardan duyduğum rahatsızlık sebebiyle en başından beri Taksim Gezi Parkı Derneği'nin duyurularını takip ediyordum. Olaylar başlamadan önce, Beşiktaş İskelesi'nin satıldığını öğrendiğim için canım sıkındı. Küçüklüğümünden beri benim için sembolik olan yerlerin satılması ve anılarımızın, şehir yaşam kültürümüzün yok edilmesi üzerine kurulu politikalar sebebiyle hassastım. 27 Mayıs gecesi sakince evimde kitap okuyordum. Fakat bu sakinlik uzun sürmedi. Twitter bilgisayarımda açtı, iş makineleri parka girdiği zaman yapılan çağrılar anında gördüm ve paylaşmaya başladım. O sırada duyduğum hisler aldatılmışlık, öfke, güvensizlik ve korku arasında gidip geliyordu. Kendimi Gezi'ye atabildiğim ilk andan, yani 28 Mayıs'tan itibaren, oradaydım. Koruma içgüdüsiydi o sırada yaşadığımız; binalar, iskeleler, ormanlar elden gidiyor, artık ağacımızı da alamayacaksınız gibi samimi bir şey. Sanki sarılırsak ağaçları sökemezler. Gerçekten o sırada, çok kısa bir an bile olsa, konu üç beş ağaçtı. Tüm kayıpların sembolü!

Park içinde hayatta birarada bulunamayacağımızı düşündüğümüz örgütler, STK'lar ve taraftarların bir araya gelmesi direniş ruhunu güçlendirdi. Baskılara karşı birlikte mücadele etme isteği hepimizi heyecanlandırdı. Fakat bu kadar basit bir protesto hakkı karşısında yaşanan baskıcı şiddet rahatsız edici boyutlara ulaşmaya başlamıştı ve ardından 31 Mayıs günü yaşananlar olayların kırılma

noktası oldu. Yasal ve barışçıl yöntemlerle protesto etme hakkımızı kullandığımızda karşılaştığımız polis şiddeti içeren baskıcı tavır, olayların büyümesine yol açtı. Ağaçlar sembolik olmaktan çıktı, kayıplar gerçek oldu.

Gezi Ütopyası

Gezi Parkı'nın on beş günlük döneminde hepimiz için ütopya sayılabilecek bir dayanışma örneği sergilendi. Gezi Parkı'ndaki benzerine az rastlanır yaşam şekli, hayatımızda uzun zamandır eksikliğini hissettiğimiz özgür ifade ortamının sağlanması açısından çok değerliydi. Eşitlik ve adalet duygularını hatırladık, paylaşmayı yeniden hayatımızın merkezine aldık. Farklılıklara anlayış göstermek, diğerlerini dinlemek öncelikli konular. Parasız yiyecek içecek servisi, eğitim ve bilgilendirme servisleri, revir, bu oluşumun devamı için gösterilen dayanışma, beraberliği kitleleşti; kısa süreliğine de olsa kültüre dönüştürdü.

Benim için park yaşantısı, AKP hükümetinin benim gibi alternatif yaşam seçimi ile hayatını devam ettirmeye çalışan müzisyen, sanatçı, bir kısım akademisyene dayattığı tek tip biçim sebebiyle yalnızlaştığım yaşantımdan başka bir boyuta geçmek anlamına geldi. Düzenli olarak parkta bulundum ve platform için gönüllü çalıştım. Farklı görüşlerle ortak dil oluşturmaya çabaladım, değiştirmem gereken

yönlerimi gördüm, bakış açım genişledi. Toplumsal kodlar sebebiyle oluşan korkularımdan sıyrıldım, yeniden birlikte davranmaya inancım oluştu. En büyük kazanımım benim gibi düşünen düşünmeyen insanlarla bir arada kavgasız, farklılıklara rağmen ortak bir alan oluşturabilmek oldu. Çevremde uzun zamandır Türkiye'nin doğusunda olanlara karşı duyarsız bir kitle vardı. Özellikle medyanın vurdumduymaz tavrı, bu kitleye belki olayların kendi düşündükleri gibi olmayabileceğini gösterdi. "Van'da göl kenarında oturmuş elinde puro, ne olacak bu Batıdakilerin hali" diyenlerin esprisi en çok güldüklerimizden biriydi. Şöyle bir tablo düşünün; Kürtler, Aleviler, Antikapitalist Müslümanlar, Öcalan posterleri, Mimarlar Odası, Tabipler Odası, WWF... Hepsi İstanbul'un göbeğinde bir parkın içinde kardeşçe bir arada duruyor. Gerçek oldu.

Bu Daha Başlangıç!

Gezi'deki işgalin 15-16 Haziran'da dağıtılmasının ardından, kitlenin hem biraz dertleşmek hem de sorunlara çözüm bulmak amacıyla Gezi'de oluşan paylaşma alışkanlığını kendi yerleşimlerinde ki parklara taşımak istemesiyle semt forumları oluşmaya başladı. İlk olarak Beşiktaş'ta Abbasağa parkında biraraya geldik. Başlarda daha çok olayların travmasını üzerinden atmak isteyenlerin

buluşması gibi gözüken forumlar çabucak Gezi Parkı'nda oluşturulan kültürün devamı niteliğine büründü. Semt parklarının yeniden yaşanan alanlar olmasına şahit olduk. Bazı forumlar her gece devam etti, temsili meclislerini oluşturdu.

Bu forumlardan Etiler Forum evime yakınlığı sebebiyle tercihimdi. Forumdan uzman kişilerin gelip bilgi alışverişinde bulunacağı "yaşayan kütüphane" fikri çıktı. Farklı yaşam tarzındaki insanlarla tanıştık, tartıştık. Kendi forum deneyimim, kimsenin fikir beyan etmekten çekinmediği kültürün devam edeceği yolunda. Forumların ortak karar alma yetisi ileride bir halk meclisi oluşturulabileceği konusunda umut veriyor.

Daha önce muhalefet ruhu ile tanışmamış, AKP ile büyümüş bir gençlik, kendi özgürlükleri adına muhalif olmak zorunda kaldı. Burada Başbakan'ın "Türbanlı kızlarımız okullara alınmazken bu gençlik neredeydi? " sorularını "O zaman biz daha kundaktaydık" gibi esprili bir dille cevaplayan bir kitleden söz ediyoruz. Sebebini anlayamadıkları yasakçı tavırlara tepki veren, pasif direnişe uygun gençlerimiz "git" denilse de meydanları terk etmeyeceğinden, yazımı artık klişe olmaya başlamış o harika sloganla bitirmek istiyorum: Gezi direnişinden sonra artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak. Bu daha başlangıç! ▼

Forumlardan...

YOĞURTÇU PARKI FORUMU

Gezi ruhunu taşıyan, fırsatını bulmuşken demokrasiden vazgeçmeyen, kararlı ve özgürlükçü bir platformdu Yoğurtçu Parkı forumu.

Anıl Yüksel

Muazzam bir kitlesel hareketle kazanılan Gezi Parkı'nda tarifi güç bir birarada yaşam örneği vardı. Bu yepyeni heyecan kuvvetli bir dayanışmayı da beraberinde getirdi. Ta ki, 15 Haziran günü, sayısız gaz bombası ve TOMA'larla saldırıya geçen polis parkı alana kadar.

Direnişin sembol mekânı polisin eline geçse de, kitle yeni semboller yaratmaya hazır durumdaydı. Gezi Parkı'ndan edindikleri tecrübelerle insanlar yeni ve daha yerel parkları gözlerine kestirdi. Heyecan hâlâ doruk noktasındayken yerelerde etkili olmanın önemli bir adımıydı park forumları. Yoğurtçu Parkı forumu da kısa zamanda simge haline geldi.

İşleyişinden bahsetmek gerekirse, akşam 9'da başlayıp üç saate yakın insanların kendilerini ifade ettiği, "büyük forum" da denilen bölüm, herkesin ilgisinin olduğu esas kısım. Bu bölümden sonra sahneden koordinasyon toplantısına çağrı geliyor. Koordinasyon toplantısında forumda yapılan öneriler ve eleştiriler masaya yatırılıyor, ihtiyaçlar konuşuluyor, sonraki gün için gündem belirleniyor ve alınan bu kararlar ertesi gün forumun en kalabalık anında kitleye soruluyor. Daha doğrusu, koordinasyon toplantısı karar vermiyor, karar öneriyor.

İtiraf etmeliyim ki, foruma ilk gün özellikle gitmedim. Bunun sebebi, yıllardır Kadıköy'de politik faaliyet yürüten biri olarak bu forumun Gezi ruhunu tam anlamıyla yansıtamayacağını ve Kadıköy ile özdeşleşmiş Kemalist kalabalığın hakim olacağını düşünmemdim. İkinci gün gittiğimde

epey şaşırdım. Beklentimin o kadar üzerinde bir tavrı vardı ki forumun, iki hafta boyunca neredeyse her akşam Yoğurtçu Parkı'ndaydım.

Pek tabii foruma gelenlerin hepsi antikapitalist solcu, sosyalist değildi. Örgütlü-örgütsüz insanlar, Kadıköy sakinleri, parka komşu olanlar... Kimi zaman oldukça klişe Kemalist söylemler kendini gösterdi kürsüde. Kimi zaman da önemli olanın AKP karşıtlığı olduğu anlatılmaya çalışıldı. Ama meselenin yalnız AKP karşıtlığı olmadığı, yaşam üzerine baskı kuran sermaye sömürsünün her türlüşüne karşı çıkmak gerektiği, kimin elinden olursa olsun tüm katliamlara karşı ses çıkarmak ve hesap sormak gerektiği ve bunu yaparken de ırkçılıktan, milliyetçilikten, militarizmden, cinsiyetçilikten, homofobiden ve

türçülükten uzak bir anlayış içinde bulunulması gerektiği parka hakim olan tavidir. "GazdanAdam festivaline katılmak gerekir mi?" sorusuna, "hayır" anlamına gelen 'kollarla çarpı' işaretinin çok fazla sayıda olması da bunun bir göstergesiydi.

Aynı zamanda forum kitlesi herhangi bir partinin, grubun veya topluluğun hegemonya kurmasına da izin vermedi. Buna o kadar özen gösteriliyordu ki, her gün parkta sorumluluk alan kişilerin "kemikleşmemesi" de taleplerden biriydi. Yani Gezi ruhunu taşıyan, fırsatını bulmuşken demokrasi-den vazgeçmeyen, kararlı ve özgürlükçü bir platformdu Yoğurtçu Parkı forumu. Geçmiş zaman kullanmamın sebebi, bugünlerde diğer yerelerde de olduğu gibi öfkenin, heyecanın, katılımın ilk günlerdeki gibi olmamasından.

Gezi direnişini ortaya çıktığı ilk günkü gibi yeniden yaşamak kolay olmayacak. Bunun farkında olmakla beraber, insanların yaz sezonu rehabetini üstlerinden atması, üniversitelerin artık açılmış olması ve Gezi ruhunun aslında hâlâ aynı heyecanı taşıyor olması direnişin geleceği açısından herkese umut veriyor.

Artık her sokakta, her parkta, her statta kulağımıza çalınan slogan anlamını hiç yitirmedi:

"Bu daha başlangıç, mücadeleye devam". ▼

**Abbasağa,
Gezi direnişi
parklara
çekildikten
sonra en
kalabalık ve
popüler forum
toplantılarına
ev sahipliği
yaptı.**

Özdeş Özbay

Abbasağa Parkı, Gezi direnişi parklara çekildikten sonra gerçekleştirilen en kalabalık ve popüler forum toplantılarına ev sahipliği yaptı. Beşiktaş'taki bu büyük parkın fiziksel koşulları bu durumun önemli nedenlerinden biriydi. Yüzlerce kişinin oturabileceği bir açık hava sahnesinin yanı sıra, parka gelenlerin oturup sohbet edebilmesi için tasarlanmış çok sayıda sohbet alanı ve banklar vardı. Sahne tarafında ana forum yapılırken, bu sohbet alanlarında yirmiye yakın çalışma grubu toplanabiliyordu.

Abbasağa'nın popüler olmasının bir nedeni de elbette Çarşı grubu. Çarşı, parka gelenlere ev sahipliği yaptı, forumun moderatörlüğü ve teknik ihtiyaçlar Çarşı'nın desteğiyle sağlandı. Tabii CHP'li Beşiktaş Belediyesi'nin de foruma sıcak bakması ihtiyaç duyulan teknik desteğe ulaşımı kolaylaştırıyordu. Gezi direnişine "Sık bakalım" ve "Bu daha başlangıç" sloganlarını armağan eden Çarşı grubu tribünlerde yaptıkları bazı el hareketlerini forumlara beğenme ve beğenmeme anlamına gelen hareketler olarak kazandırdı. Bu sayede kalabalık bir forum sırasında konuşmacıların sözleri alkış veya sataşmayla kesilmediği gibi, park yakınında oturanların sesteki etkilenmeleri de engelleniyordu.

Forumda konuşanların profili ilginçti. Gezi'de ortaya çıkan "doksanlar kuşağı" forumun ilk birkaç

hafta içerisindeki binlerce kişilik dev toplantıların ardından forumu büyük ölçüde terk etti mesele. Muhtemelen her gün saatlerce süren tartışmalar gençlerin ilgilerini kaybetmesine neden oldu. Forumlara AKP sempatanları haricinde her kesimden insan katılıyordu. Söz alanların bir kısmı siyasî propaganda yaparken, bir kısmı Beşiktaş'ın yerel sorunlarını anlatmayı tercih ediyordu. Birçok sol ve ulusalcı örgüt bilinçli ve örgütlü bir şekilde tartışmalara yön vermeye çalıştı, ama forum hiçbir zaman bir grubun kontrolüne girmedi ve sanırım bu nedenle eski kalabalığından çok uzakta olsa da hâlâ en kalabalık forum olmaya devam ediyor.

Birgün elimde *Sosyalist İşçi* gazetesini ile dolaşp satmaya çalışıyordum. Yanıma yaklaşan bir genç bana "Yetmez ama evet" dedi. Ben de "Okumak ister misin?" diye yanıt verdim. Devam etti "Yetmez ama evet demediniz mi? Siz öldürdünüz Ethem'i." Ben de aynı üslupla karşılık verdim, "Öyleyse siz de Hrant'ın katilisiniz." Bir süre atışmaya devam ettik, sonra araya girdiler. Amaç sadece bana laf söylemek değil, etraftaki insanları bana karşı doldurmak ve beni forumdan uzaklaştırmaktı, ama sonuç öyle olmadı. Kendisi araya girenlerden sonra parkı terk ederken ben gazete satmaya devam

ettim.

Forumda yaptığım ilk konuşma Kürt sorununun çözümüne dairdi. Zaten hemen her gün mutlaka birkaç kişi sürecin lehinde veya aleyhinde konuşmalar yapıyordu. Bir önceki gün Maçka forumunda Kürt sorunu konu olarak belirlenmiş ve Barış için Akademisyenler'den Nazan Üstündağ bir konuşma yapmış, forumun sonunda çözüm sürecine destek kararı almıştı Maçka. Aynı kararı Abbasağa'da aldırarak müthiş bir şey olurdu diye düşünüp söz almıştım. Şu cümle ile başladığımı iyi hatırlıyorum: "Sanırım bu topraklarda söylenen en önemli söz Rakel Dink'in Hrant'ın cenazesinde söylediği 'bir bebekten bir katil yaratan karanlığı sorgulamak gerekir' sözüydü." Sonra anlattım, bu karanlığı sadece devlet veya hükümet değil hepimiz yarattık, 40 bin insan öldü sokaklar çıkmadık, suskunluğumuzla besledik karanlığı. Ama artık sokaktayız ve öyle üç beş ağaç için çıkmadık sokağa, özgürlük için sokaklardayız ve Kürt halkına seslenmeliyiz, eğer hükümet masadan kalkar ve savaş yeniden başlarsa Gezi'de sokağa çıktığımız gibi Kürt halkı için de sokaklara çıkarız." Yüzlerce kişi el işaretleri ile desteklerini gösteriyordu. İtiraz yok gibiydi. Sonra devam ettim "Bizim desteğimiz AKP'ye değil Kürt özgürlük

hareketine, onun önderliğinedir. Burada bir karar alalım, müzakerelere destek verdiğimizizi ve savaş yeniden başlarsa savaşa karşı sokakları dolduracağımızı ilan edelim." Sonra oylamaya geçtik.

Büyükçe bir çoğunluk destek vermiş ve karar alınmıştı ki, ön sıralardaki CHP'lilerin ve arka sıralardan ulusalcıların sesleri yükseldi. Meğer foruma bir CHP milletvekili ve arkadaşları gelmiş. Birinin sesi ortalığı germeye yetti: "Teröre ve bölünmeye destek mi vereceğiz?" Arkalardan da bir ses geldi, "Ne demeye çalışıyorsun daha net söyle?" Tam cevap verecekken moderasyon mikrofonu alıp tartışmayı sonlandırmak için birkaç cümle kurdu: "Biz AKP'ye karşı sokaktayız, AKP'nin barışına inanmıyoruz, gerçek bir barış istiyoruz." Böylece hem orta yol bulundu hem provokasyon başarı ile sonuçlandı. Benim cevap vermem engellendi, oylama gargaraya geldi ve konu kapatıldı.

Her şeye rağmen kitlenin genel eğilimini görme fırsatım oldu, bu bana yetti. Birkaç gün sonra Lice'de askerlerin sivillere ateş açması sonucu Medeni Yıldırım hayatını kaybetmişti. Forumlar derhal Taksim'e bir çağrı yaptı ve binlerce kişi haykırdı "Her yer Lice, her yer direniş." Bana sataşan CHP'liler ve ulusalcılar orada mıydı dersiniz? Elbette hayır. ▼

GEZİ'DEN MAÇKA'YA: YENİ BİR MUHALEFET DENEYİMİ

Forumlarda 'beş benzemez' bir arada özgürlük, insan hakları, söz söyleme hakkı için toplanıyordu.

Eli Haligua

15 Haziran günü bir kez daha aşırı yoğun polis şiddetine mağruz kalan kitle, demokrasi dershanesi haline gelen Gezi Parkı'ndan kazanımlarını da yanına almış bir şekilde kovuldu. Ancak tüm parkların bizim olduğunu bir kez daha haykırarak tüm mahalleliler olarak parklarımızda, meydanlarımızda toplanarak bu kazanımlarımızı arttırmaya, tanışmaya, beraber mücadele pratiklerini geliştirmeye devam ettik. En azından çabaladık, çabalıyoruz...

Forumlarda 'beş benzemez' bir arada özgürlük, insan hakları, yaşadığı yerde söz söyleme hakkı gibi çok asgari; ama bir o kadar da gerekli meseleler için toplanıyor. Forumlarda herkes mutlaka çok ilginç anekdotlar dinlemiş, karşısındakinin 'o kadar da kötü' olmadığını bir şekilde hissetmiştir. Zaten Gezi sürecinde de dendiği gibi, "biz savaşımyorduk, barışıyorduk". Kemalist bir ailede büyüdüğünü söyleyen biri eskiden televizyonda zikir yapan insanları gösterdiklerinde ne kadar korkunç diye düşünürken, Gezi Parkı'nın ortasında benzer durumlar yaşandığında aslında 'onların' da ne kadar 'bizden' olduğunu ve medyanın nasıl olayları manipüle ettiğini bu süreçte algıladığından bahsetti; bir başka kendini 'Beyaz Türk' olarak tanımlayan bir forumda, Ahmet Atakan öldürüldükten sonra bana telefon açıp "Yeter artık bu insanlar ölmesin, beni Türk ve Müslüman (Sünni) olmaktan utandıracaklar. Bir an önce eylem yapalım, ben kendimi 'Beyaz Türk' olarak tanımlardım artık mücadele etmek gerek" şeklinde sitemde bulunuyorsa zaten biz kazanmışız, toplumsal olarak barışmaya başlamışız...

Abbasağa Parkı, Yoğurtçu Parkı ve Büyükdere-Yeniköy forumlarının

katılımcıları #tanisiyoruz diyerek Amed'e gezi düzenliyor. Hareket, kendi içinden yeni hareketler doğuruyor. Duvalara yazıldığı gibi "Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak." Merdivenboyamaeylemininyarattığı etkide de gördüğümüz üzere, insanlar yaşadığı yerde ve eylem içerisinde söz sahibi olmak istiyor. Yerelden yükselecek olan hareket özgürlük mücadelelerini de sahiplenerek büyüyeceğe benziyor.

Forumlar ilk toplanmaya başladığında Maçka Parkı Forumu da 300 kişi civarındaydı. Daha sonra Şişli Merkez Mahallesi Forumu ve Tatavla Dayanışması olarak bölündükten sonra sayı azaldı. Malum, süreç içerisinde de katılım azaldı. Hareketten uzaklaştıkça insanlar ezberlere sarılmaya başladı. Kürt sorununa kimi forumlarda mesafe ile yaklaşıldı, İslamofobi en alttan biçimde olsa da kendini gösterdi. Ama tüm yalpalamalara rağmen bence en önemlisi, insanlar birbirlerini anlamaya ve kimi kopuşlar olsa da, tüm tartışmalara

rağmen, beraber mücadele etmeye devam etti.

Maçka Parkı Forumu'nda birçok etkinlik gerçekleştirdik. Vicdani Ret Derneği'nin sunumu, medya ve habercilik üzerinde sunum, Lorca anma etkinliği, Sivas Katliamı yıldönümünde anma etkinliği, Yeryüzü Sofrası, Nükleer Karşıtı Platform'un sunumu, bayramlaşma etkinliği, 1 Eylül 'barış için ele' etkinliği için örgütlenme çalışması, Kazova işçilerine destek yürüyüşü ve ziyareti, Adliye önünde gözaltılara destek eylemi, Takas Pazarı ve her Pazar gerçekleştirilen Maçka Piknikleri gerçekleştirdik.

Bir bu kadarını ise gerçekleştirmek için niyetlendik; beceremedik. Bu eylemleri ve etkinlikleri düzenlerken hem tanışıklığımızı hem de örgütlenme becerilerimizi arttırdık. En son Ahmet Atakan'ın ölümünden bir gün sonra gerçekleştirilen protesto eyleminde, tüm forumların yaşadığı süreç sonucu demokratik karar alma ve ortak hareket etme becerisinin gelişimine

şahit oldum. Şişli Merkez Mahallesi Forumu, Tatavla Dayanışması ve Maçka Parkı Forumu'nun ilk ortak eylemiydi. Sivil -muhtemelen- bir amir gelip "Yürütmeyeceğiz. Ya basın açıklaması yapın ve dağılın ya da müdahale ederiz" dedikten sonra Pangaltı Metro Durağı'nın önünde 'ayaküstü' bir forum gerçekleştirip eylemimizi nasıl sürdüreceğimiz konusunda hızla karar aldık ve uyguladık.

"E şimdi ne olacak?" sorusu hepimizin kafasını kurcalıyor. Hareketin neye evrileceğini tahmin etmek güç; ancak forumları ısrarla devam ettirmeli, hatta onları güçlendirmeliyiz. Forumların diğer toplumsal hareketlerle buluşmasını sağlayabilirsek yerellerden güçlenen hareket belirleyici olabilecek kapasitede ve çeşitlilikte.

'Toplumsal dönüşümler maalesef bir anda gerçekleşmiyor. Zaten Gezi sırasında ve hâlâ, sık sık, yüksek perdeden attığımız slogandaki gibi: "Bu dahabaşlangıç, mücadeleyedevam!"

ERKEN CUMHURİYET TÜRKİYESİ VE KAMUSAL YEŞİL ALAN

Cumhuriyet'in mekân stratejilerinden biri, ülkeyi ulus-devletin mekânına iktidarının sembollerini taşıyan bir sahneye dönüştürmektir.

Tayfun Gürkaş

Aşağıda okuyacağınız yazı dokuz yıl önce yazılmış bir yüksek lisans tezinden üretildi. Tezin amacı Türkiye'de kamusal alan denince akla neden parkların geldiği ile ilgiliydi. Kamusal alan, çatışmanın mekânı olması gerekirken nasıl oluyordu da bu coğrafyada çatışmadan uzak bir sakinlik, dinginlik alanı oluyordu. Ana iddiam görünürlük meselesi idi. Ama bu görünürlükten kastettiğim mekânın üreticileri/kullanıcılarının daha fazla özgürlük talebi değil aksine, sıkı disipline edilmiş bir mekânda görevlerini doğru şekilde yerine getirmeleri ve bu sayede karşı tarafın gözünde onaylanmalarıydı. Gezi'nin yapımında yaklaşık 70 yıl sonra belki de ilk defa kullanıcılar parkı kamusal alana çevirdiler. Bunu kendilerini onaylatma isteği ile değil bizatihi farklılıklarını yüksek sesle dile getirerek, devlet otoritesini kabul ederek değil dışlayarak ve itaat ederek değil başkaldırarak başardılar.

Geç Osmanlı döneminde başlayan kentsel değişim, süreklilik gösterdiği kadar kesin bir kopuş da sergileyerek Erken Cumhuriyet döneminde devam etmiş ve devletin resmî politikası haline gelmiştir. Bunun en açık örneklerinden biri, politik ile sosyal alanın kesiştiği bir mekân olan park' alanlarının oluşturulmasında izlenebilir.

Cumhuriyet ideolojisinin, Türk'ün kendini tanımlama biçimini değiştirmeyi ve ona alternatif bir kimlik sunmayı amaçladığı bilinir. Uluslaşma ile sonuçlanacak süreçte bir İtalyan parlamenterin söylediği "İtalya'yı kurduk, şimdi sıra İtalyanlar'da" sözleri, Erken Cumhuriyet'in bürokratik burjuvazisi tarafından da bir ilke olarak kabul edilmiştir. Bir önceki siyasal dönemde, Geç Osmanlı'da, öncelikle devlet yapısını modernleştirmek için harcanan enerji, Erken Cumhuriyet'te "vatandaş" yaratmak ve ona modern bir kimlik kazandırmak için harcanmıştır. Devlet mekânları kullanır, mekânlarla simgelenir, mekân

yaratır ve çevresine mesajlar iletir. Kamusal mekân da, iktidarın varlığını vatandaşına ileten, iktidarını meşrulaştıran bir araçtır. Bu nedenle Erken Cumhuriyet döneminde tasarlanan kamusal mekânları özerk mimarî yaratılar olarak düşünmek zordur. Parklar bu bağlamda egemen siyasal ilişkilerin doğal bir ürünüdür.

Devlet ve devletin erkini elinde toplayan kurumlar, devletin işlerliği ve güvenliğinden sorumlu aygıtlar, siyasî söylem merkezleri, yerel yönetimler, düşünsel çevre, benzeri seküler ve dinsel oluşumlar, gerçekte kentin nasıl olması gerektiğini ilan eden "güç merkezleri" olarak kenti biçimlendiren (ve anlamlandıran) asal varlıklardır. Asal varlıklar, salt nesnel olan mekânı ele alarak, kendi bilgi alanı içinden tanımlı hale getirmeye çalışmaktadır.²

Bu bağlamda Cumhuriyet'in önemli mekân stratejilerinden biri, ülkeyi ulus-devletin mekânına iktidarının sembollerini taşıyan bir

sahneye dönüştürmektir. Örneğin, Cumhuriyet'in kentsel sahnesi Ankara kurulurken, sürekli olarak bu kentin oynayacağı fiziksel ve sosyal rolden söz edilmekte ve bunun diğer kentlere örnek olacağından bahsedilmektedir. Bu kentsel sahnenin bir bileşeni olan Gençlik Parkı sözü edilen öncü rolü oynamış gibi görünmektedir. Yeşilin ve suyun parkın tasarımının iki temel öğesi olacağı söylenmektedir. Ankara gibi bir bozkır şehrinde bunlar simgesel öneme sahiptir. Atatürk Orman Çiftliği kurulurken de yinelenen "bozkırın cennete dönüştürme" iddiaları, Gençlik Parkı'nın da en önemli özelliğidir. Türkiye'de çoğu zaman bu iddiayla ortaya konan doğayı dönüştürme amacı, farklı argümanlarla da olsa, Barok dönemden bu yana Avrupa'da da modern siyasal gücün yansıma alanlarından biri olmuştur.³ Ama durumun ilginç yanı, Gençlik Parkı'nı örnek olarak yapılan diğer çoğu önemli şehirlerdeki parkların da aynı iddiaları yinelenmesi ve aynı öğeleri

Antalya Karaalioğlu Parkı

içermesidir. Örneğin, Antalya Karaalioğlu parkı veya Samsun parkı bu iddialarla yapılmış ve yine içinde büyük birer havuza yer verilmiştir. İnşaat faaliyetlerinin maliyeti göz önüne alındığında bunun basit bir tekrardan ibaret olmadığı görülüyor.⁴

Toplumsal ideolojik hedefler ve gereksinimler ile onların uygulamadaki ifadesi arasındaki farklılık, Erken Cumhuriyet dönemi parklarına kendi özgül kimliğini vermiştir. Aslında, Geç Osmanlı'da da, Erken Cumhuriyet'te de parkın mimarisi, tasarım sorunu olarak ele alınmamıştır. En azından bu tür bir kaygıya işaret eden bir belgeye ya da metne rastlanmamaktadır. Her iki dönemde de, ama özellikle Erken Cumhuriyet'te park, yukarıda verilen örnekten de anlaşılacağı gibi, öncelikle “varılması” amaçlanan ve dolayısıyla, mimarî ve kentsel anlamı ideolojik anlamının yanında ikinci planda kalan bir elemandır. Yönetim, mimarlığı araçsallaştırmış, ama onun nasıl bir mimarlık olacağı yönünde, doğal olarak, ideolojik anlamda işe yararlılığı dışında fazla düşünmemiştir. Bu nedenle, parkın “nasıl” olması gerektiği sorusundan çok, “nerede” olması gerektiği sorusu kafaları meşgul etmiştir. Çoğu zaman parkların şehir içindeki konumları Cumhuriyet kentinin imajını güçlendirecek

şekilde seçilmiştir. Genellikle bunlar kentin tek ana caddesi üzerinde ve hükümet konağı ile içinde bir heykelin bulunduğu kent meydanının hemen yanında yer almaktadır. Ya da Ankara örneğinde olduğu gibi, Gençlik Parkı trenle kente gelenlerin göreceği ilk noktadadır. Bu sayede devletin kentsel imajının parkla yakından ilişkili olduğu söylenebilir.

Bu duruma bir başka ilginç örnek olarak şu verilebilir: *Belediyeler Dergisi* 1935 yılında il ve ilçe belediye örgütlerinden dergide yayınlanmak üzere birtakım bilgiler ister. İstenilen bu bilgilerin arasında belediye sınırları içinde bulunan parkların görsel malzemeleri de yer almaktadır. Dergi, daha sonraki sayılarında talebini yanıtlayan ve istenilen bilgileri gönderen belediyeleri tanıtmaktadır. Bunların içinde en ilgi çekicilerinden biri, Kars iline bağlı Çıldır ilçesi belediyesinin gönderdiği “kent parkı” resmidir. Parkın bütününe kapsayan bir açıdan çekilen fotoğrafta, etrafı parmaklıklarla çevrili parkın yaklaşık 5x5 metre olan boyutları dikkat çekicidir. Bunlar, Erken Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde kentsel öğelerin, yukarıdaki iddialara ne denli uygun tasavvur ve tahayyül edildiğini yeterince örnekler.

O yıllarda Anadolu'nun pek çok yerinde park yapılmıştır. Bunlar

henüz çevrelerindeki doğal yeşil alandan kopmamış küçük Anadolu kenti sakinleri için somut işlevsel mekânlar değildir. Gerçek işlevleri; kamusal kent içi yeşil alan kavramını henüz tanımayan, bu doğrultuda bir gereksinme duymayan ve dolayısıyla da kullanmayan bir topluma, bu yeni Batılı gerçeği benimsetmek olarak belirlenmiştir.⁵ Yani kentsel mekânı yeni ideolojisi doğrultusunda yeniden kurmaya koyulan bir ortamda, kamusal yeşil alan da daha büyük bir üst kurgu içinde kendine verilen rolü oynamıştır. Bu durum, yeşil alanı da sistemin diğer birçok yapısı gibi, kullanıcısının “ideolojik talim alanı” haline getirmiştir. Bununla kastedilen şu: Uzunca bir süre parklar rekreasyon ihtiyacını değil, görünürlük ihtiyacını karşılamıştır. Bu görünürlük problemi ikili yönüyle düşünülebilir: İlkinde, devlet yeni ve modern mekânında “modern vatandaşını” sergilemiş, böylece kendisini de modern imajı ile görünür kılmıştır. İkincisinde, kullanıcı/modern vatandaş, bu kentsel sahneye çıkıp onu kullanarak modern etiketini hem devlete, hem de diğer aktörlere ifşa etmiş, böylece kendini devlete ve diğerlerine görünür kılmış ve onaylatmıştır.

Kuşkusuz Erken Cumhuriyet'in siyasal sistemi, tümüyle bu kültürel politikalara indirgenemez.

Sistemin kendini düşünme, hissetme ve sunma tarzını belirleyen unsurların arasında ve uygulamada bu politikaları aşan, onlarla çelişen toplumsal öğeler de önemli yer tutar. Örneğin, sistemdeki mevcut kültürel modellerin, politikayı belirleyici unsurlar olarak, yeni anlamlar ve biçimler yüklenerek tekrarlanması yoluyla yeniden kullanıma girdiğini öne sürmek yanlış olmayacaktır.

Bu durum, *Belediyeler Dergisi*'nin bir sayısında, “Uraylar'da Spor/Halk Oyun Parkları” başlıklı yazıda şu şekilde ifade edilmiştir: “Eski zamanların bazı istisnalara rağmen birçok parkları yalnız birer süs ve haşmet şeklinde olup o zamanki cemiyetin pek ufak bir kısmını tatmin ediyordu. Bu şekil o zamanın birçok kimselerinin bir kişiye kendini beğendirmek hırsına ve maddî menfaatine uygun düşerdi. Fakat hakimiyetin bir kişiden cemiyetin başka kısımlarına geçmesi ve diğer halk kitlesinin de aynı haklara malik olması keyfiyeti kendini parklarda da gösterdi. Bunların esasını ve aslımı kökünden değiştirdi. Parklar artık bu tarihî dönüm noktasından sonra süslü ve haşmetli fakat faydasız bir mevcudiyet değil, aksine olarak halka verildikleri günden itibaren millete faydalı bir vasıta olarak hakiki ve daimi bir kıymet kazandılar. İnsanları kazanma hırsının pençesinden kurtarmak kolay

ve basit bir şey değildir. Ev ihtiyacı yine ikamet etmek ve yaşamak ihtiyaçlarına tefabuk ettiği zaman istikbale daha emniyetle bakılabileceğini iddiaya kalkmak, hakikati inkara ve imkanı olmayan şeylere temayül etmekle birdir. İnsanla tabiatın bir araya geleceği tek bir vasiye ve şekil vardır ki o da halkoyun parklarıdır. Bir evvelki neslin kendi halkından hesap vermemek üzere ve haksız bir surette aldığı şeyler, geçmiş tarihte emsali bulunmaz bir şekilde ve zamanın bütün ihtiyaçlarına muvafık surette halkın emrine verilmelidir. Denebilir ki halk oyun parklarına malikiyetle zamanımızın yüksekliği ile mütenasip bir abide kurulmuş olacaktı.”⁶

Yazı, parkların devrim sonrası siyasî söylemde nasıl araçsallaştırıldığını örneklemesi açısından ilginç. Yönetim, mimarlıktan ideolojik bir araç olarak faydalanmakta ve mekân/park, iktidarın varlığını örtük ya da açık taşıyan bir propaganda aracı olarak kullanılmaktadır.

İlhan Tekeli’ye göre mimarlık, bir disiplin ve meslek olmanın ötesinde, içerdiği “rasyonel yapı veya inşa faaliyetleri” çağrışımlarıyla modernlik projesinin belki de en güçlü metaforunu oluşturmaktadır.⁷ Dönemin dergilerinde çıkan bir yazıdaki, “Eski devirlerin kiracı hükümet zihniyeti, Cumhuriyet devrinde tabiatı ile devam edemezdi. Bugün yurdun her köşesinde birçok hükümet konakları, hastaneler, postaneler, müesseseler yapılmaktadır. Türkiye haritası göz önüne getirilirse yapılmakta olan

demiryollarıyla şoseleri ile, köprüleri ile, fabrikaları ile, binaları ile yurdu büyük bir inşaat şantiyesi şeklinde görmemek mümkün değildir. Bu büyük şantiyenin iyi disiplinin altında yürümesi elzemdir. Bir yapı; su, kalorifer, zil, telefon, sıhhi ve elektrik tesisatları ile adeta bir makine demektir. Bunların herhangisi birisinin noksan veya fena yapılmış olması halinde makine durmak, işlememek zaruretinde kalır”⁸ ifadesinde, yeşil alanlar da araçsallaştırılıp ideolojik kurgunun bir bileşeni olarak kentsel sahnede yerini almıştır. Çünkü ideolojiyi görselleştirdiği oranda parklar, kullanım değerleri açısından değil, ilettikleri mesajlar açısından önem kazanır.

Erken Cumhuriyet’te, sağlıklı olmak, gençlik, spor gibi söylemlerin üzerinde, “asrileşmenin” bir şartı olarak, önemle durulmuştur. Dönemin diğer milliyetçi iktidarlarında, özellikle de İtalya ve Almanya’da olduğu gibi, Erken Cumhuriyet kültürüne de güçlü bir gençlik ve sağlık kültü nüfuz etmiştir.⁹ Sağlıklı bedenlere sahip olmak, sporda başarılı olmak bir Cumhuriyet tutkusudur ve millî bir söylem içinde ele alınmıştır. Gençlik ve Spor Bayramı, stadyumlar veya bu tutkunun en belirgin ifadesi olan Gençlik Parkı’nın ismi de bu durumu örneklemektedir. Yeşil alanların işlevleri, Cumhuriyet aydınının ideolojik tutumuyla örtüşürecek niteliktedir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ankara* romanında şu sözlerle yer vermiştir: “Şimdikiler böyle mi? Yeni

kıymetlere göre teşekkül eden bu cemiyet içinde artık fenalığa kendiliğinden yer kalmamıştır. Çünkü, en ziyade muhayyelenin ve binaenaleyh tembelliğin, işsizliğin, ne yapacağını bilmemezliğin, yürek sıkıntısının mahsulü olan bu kötülük, bu açlık, aydınlık, havadar ve dinamik muhitte filiz sürmeden kuruyup gidiyor. Demin buradan çıkıp giden kızın birtakım hayaller kurmağa vakti var mı, sabah-tan akşama kadar her saati bir meşguliyetle doludur ve sportun rasyonel usulleri sayesinde onun bünyesi gibi ahlakı da sıhhatli ve faziletli bir inkişafa doğru feyz alıp gitmektedir.”¹⁰

Kendini topluma karşı bir misyon yüklenmiş olarak gören Cumhuriyet kadrolarının pozitivist aydınlanmacı tutumu, topluma önderlik etme rollerini meşrulaştırmakta ve bu rolü kentsel sahneyi düzenleme faaliyetleri ile pekiştirmektedir. Kadrolar, kamusal sorumluluklarını hâlâ bir yüzyıl önceki alışkanlıkları ile yerine getirmekte, bunu toplum mühendisi sıfatı ile yapmaktadır. Sonuçta parklar bu kez de başka bir tutumun/iddianın sahnesi olmaktadır. Buna örnek olarak 1936 yılında İzmir’de Kültür Park’ın yapımı gösterilebilir. Dönemin belediye başkanı Behçet Uz, Kültür Park için “halk üniversitesi” olduğu iddiasını ortaya atmıştır. Neredeyse gölgede kalan rekreasyon işlevinin yanında baskın olan, kullanıcılarının entelektüel gelişimidir. Kültür Park’ta somutlaşan bu iddialar yine Erken Cumhuriyet ideolojisinin kitleleri eğitime, yetiştirme kaygıları ile

bağlantılı olarak yorumlanabilir.¹¹ Zaten parkın örnek alındığı model için Moskova’daki aynı adlı parkların seçildiği¹² düşünülürse, bu toplumsal iddianın ne denli güçlü olduğu ortaya çıkar.

Yeşil alan öncelikle devletin kamusal alanda görünme ihtiyacını gidermiştir. Hatta bu görünürlük problemi devletin kamusal alanları üretmesinin ana nedeni olmuştur. Erken Cumhuriyet döneminde yerli burjuvazi Avrupa’dakine benzer bir süreçten geçmediği ve henüz devletten soyutlanamadığı için, kamusal alanlar devlet-dışı varolma olanağı bulamamıştır. Dahası bu alanlar, tam da bu durumdan ötürü devletin kendi imgesini ve amaçladığı vatandaş tipini yaratmada önemli roller üstlenmiştir. Onaylanmayan görünürlük kazanamadığı bu mekânlar sayesinde Erken Cumhuriyet bürokrati hem kendi yönetici gücünü büyük oranda sergilemiş, hem de kendi iktidarını yeniden üretmiştir. ▼

Bu yazı daha önce Aralık 2004 tarihli Arredamento Mimarlık dergisinde yayımlanmıştır.

Gençlik Parkı

- 1 B. Batuman, “Cumhuriyetin Kamusal Mekânı Olarak Kızılay Meydanı”, *Ankara’nın Kamusal Yüzleri*, ed. Güven Arif Sargın, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.
- 2 G.A. Sargın, “Kentsel Mekânı Siyaseten Tüketmek: Şiddet, Direniş ve Dönüştürme Üstüne”, *Arredamento Mimarlık*, sayı: 2001/04.
- 3 V. Scully, *Architecture: The Natural And The Manmade*, St. Martin’s Press, Londra, 1991.
- 4 Z.S. Uludağ, *The Social Construction of Meaning in Landscape Architecture: A Case Study of Gençlik Parkı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, ODTÜ, Ankara, 1998.
- 5 U. Tanyeli, “Çağdaş İzmir’in Mimarlık Serüveni”, *Üç İzmir*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1992.
- 6 “Uraylar’da Spor/ Halk Oyun Parkları”, *Belediyeler Dergisi*, Ankara, Ağustos 1935.
- 7 İ. Tekeli, “Bir Modernleşme Projesi Olarak Türkiye’de Kent Planlaması”, *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, ed. Sibel Bozdoğan, Reşat Kasaba, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1998.
- 8 *Bayındırlık İşleri Dergisi*, Ankara, Eylül 1936.
- 9 S. Bozdoğan, *Modernizm ve Ulusun İnşası: Erken Cumhuriyet Türkiye’de Mimari Kültür*, Metis Yayınları, İstanbul, 2002.
- 10 Y.K. Karaosmanoğlu, *Ankara*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.
- 11 U. Tanyeli, a.g.e.
- 12 E. Serçe, “İzmir’de Eğlence Üzerine”, *Tepekule Tarih Dergisi*, 2000, sayı 2.

SURP AGOP ERMENİ MEZARLIĞI

Surp Agop, gayrimüslimlerin ölülerinin bile rahat bırakılmadığını gösteren örneklerden sadece biri.

Tamar Nalci
Emre Can Dağlıoğlu

Birkaç yıl öncesine kadar Taksim Gezi Parkı'nda karşımıza mezar taşları çıkıyordu. Bugün Gezi Parkı'nın Askerî Müze'nin, TRT İstanbul Radyosu binasının, Hilton ve Divan otellerinin olduğu bu alan, eskiden bir Ermeni mezarlığıydı. Surp Agop Mezarlığı'nın tarihçesine bakıp köklü bir geçmişin nasıl bir adaletsizliğe kurban gittiğini hatırlamak gerekiyor.

Mezarlığın tarihçesi

Surp Agop Mezarlığı'nın tarihi, 1560'ta İstanbul'da yaşanan büyük veba salgınıyla başlar. Ermeni cemaati, salgında ölenleri o zamanlar şehir dışı sayılan Elmadağ'da, bugün Surp Agop Hastanesi'nin bulunduğu alanın karşısındaki Surp Agop Mezarlığı'na gömmeye başlar.

Vanlı Margos Natanyan'ın 1929'da kaleme aldığı mektuba göre, mezarlığın üzerinde bulunduğu topraklar Kanuni Sultan Süleyman'ın aşçısı Manuk Karaseferyan sayesinde Ermenilere geçmiştir. Sultan'ın Buda'yı zaptetmesinin ardından, onu zehirlemek için bir komplo kuran Almanlar, Manuk'tan bu komploya dahil olmasını ister, çünkü Sultan onun bilgisi haricinde hiçbir şey yememektedir. Manuk bu isteği reddeder ve komployu meydana çıkarır. Sultan, Manuk'u mükâfatlandırmak ister. Manuk, ondan İstanbul Ermenileri için bir mezarlık talep eder. Sultan da, Taksim'den Harbiye'ye kadar uzanan geniş araziye Ermenilere verir. Vanlı Karaseferyan ailesinden, 1808 yılında ölen Harutyun Karaseferyan da bu mezarlığa gömülür; mezartaşına, mezarlığın padişah fermanıyla kendi atasına verildiği yazılmıştır.

Artık şehrin önemli merkezi olan Pera'ya çok yakın olan Surp Agop Mezarlığı'na 1865'teki kolera salgınından sonra ölü defnedilmesi yasaklanır. Buna karşılık, Şişli Ermeni Mezarlığı cemaate tahsis

edilir. Surp Agop Mezarlığı'na ölü defnedilemediği için boş kalan araziye İstefan Paşa Aslanyan'ın çabalarıyla, Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi inşa edilir.

Sultan Abdülaziz korudu

Şehremaneti (Belediye) 1872'de Surp Agop Mezarlığı'na el koyup arazisini Harbiye arazisine katmak ister, ancak Sultan Abdülaziz mezarlık topraklarının padişah fermanıyla Ermeni cemaatine verildiğini ve Ermenilere ait olduğunu onaylar. Belediye 1912'de caddeyi genişletmek için, mezarlığın bir kısmını almak ister. Cemaate toprağın bedeli olarak değil, sadece duvarın yapımı, kemikler ve mezartaşlarının taşınması gibi masrafların karşılığı olarak 15 bin altın ödenir.

Dava başlıyor

Beyoğlu ilçesinin en işlek ve geniş caddesi üzerinde bulunan Surp Agop Mezarlığı geniş ve değerli bir araziye sahiptir. Bu yüzden, 19. yüzyılın sonunda başlayan, arsayı elde etme çabaları, eskiyle bağını koparmış yeni bir İstanbul kurmayı hedefleyen Cumhuriyet döneminde de sürer.

Bu hedef doğrultusunda, 1931'de

İstanbul Belediyesi arsanın Sultan Beyazıt Veli adlı bir vakfa ait olduğunu iddia ederek, diğer metruk mezarlıklar gibi Belediye'ye devredilmesi talebiyle Tapu İdaresi'ne başvurur ve dava açar.

Buna karşı, Cemaat Cismanî Meclisi tarafından gerekli belgeler hazırlanarak Ankara'daki Tapu Genel Merkezi'ne müracaat etmek üzere iki temsilci gönderilir. Temsilciler, Ermeni Mezarlığı'nın metruk olmadığını, sadece zamanında sağlık nedenlerinden dolayı oraya ölülerin gömülmesinin yasaklandığını açıklar. O tarihten sonra birçok kez arsanın Ermeni cemaatinin mülkü olduğunun tescillendiğini ve bu yüzden el konamayacağını belirtmeler de Tapu Merkezi, İstanbul Tapu İdaresi'ne arsanın Belediye üzerine kaydedilmesini emreder.

Dönemin patriği Mesrop Naroyan, Ermeni cemaatinin temsilcisi olarak dava sürecini takip eder ve müdahil olur. Belediye, Surp Agop Mezarlığı'na el koymanın yanı sıra, mezarlığa ait gayrimenkullerin gelirine de haciz koyunca, Patrik Naroyan ve vekil Kevork Torkomyan mezarlığın metruk olmadığı gerekçesiyle Patrikhane adına Belediye'ye dava açar. Patrikhane'nin avukatı mezarlığın

mahkeme son kararını verene kadar Belediye'ye geçmesine izin verilmemesini talep eder. Mahkeme, davanın sürmesi sebebiyle, Belediye'nin arsayı geç elde etmesinden meydana gelecek değer kaybını karşılamaları için 20 bin lira kefalet gösterilmesi şartıyla talebi kabul eder.

Bu karar üzerine, Belediye'nin avukatları Türkiye'de Ermeni cemaatinin ve bir Ermeni Patrikhanesi'nin var olmadığını, Bakanlar Kurulu'nun 19 Temmuz 1915 tarihli kararıyla Ermeni Patriği'nin Kudüs'e sürgün edildiğini ve Patrikhane'nin oraya nakledildiğini iddia eder. Amaçları, Patrik Naroyan'ın cemaat adına dava açma hakkı olmadığını kanıtlamaktır. Patrikhane avukatları, mezarlık davasını bir kenara bırakıp mahkemeye Ermeni cemaatinin varlığını kanıtlayan deliller sunmak zorunda kalır. Patrikliğin ve Patrikhane yönetmeliğinin yeniden onaylanışını gösteren 18 Ekim 1915 tarihli kararname, Belediye avukatlarının itirazlarını çürütür ve mahkeme Belediye'nin taleplerini reddederek Patrikhane'nin dava açma hakkı olduğunu kabul eder. Böylece, Türkiye'de hukuksal şahsiyetlerin tüm haklarına sahip

bir Ermeni cemaati olduğu ve dinî kurumları adına hak sahibi önderinin Patrik Naroyan olduğu onanmış olur.

Ahmed Refik'in 'mütaalası'

Mahkeme, Sultan Beyazıt Veli Vakfı'nın sınırlarının belirlenmesini ister ve içlerinde tarihçi Ahmed Refik Altınay ve İstanbul Asar-ı Atika Müzeleri Müdürü Aziz Ogan'ın da bulunduğu dört kişilik bir bilirkişi heyeti atar. Mezarlığın Ermenilere ait olduğunu gösteren belgelerin sahte olduğunu iddia eden Altınay, arazinin Sultan Beyazıt Veli Vakfı'nın mülkü olduğunu 'bilimsel' yollarla ortaya koyar.

Bu süreçte, basının davaya ilgisi artar. Haberlerde, Altınay'dan övgüyle bahsedilir. Altınay, *Akşam* gazetesine Surp Agop Mezarlığı davası hakkında bir röportaj verir. Dava için hazırladığı raporun tarihsel arkaplanını anlattığı röportajda, Patrikhane avukatı Necati Bey'in davada bahsi geçen hisar konusunda bilgi eksiği olduğunu, "Türk her şeyi yıkar, ama kendi yaptığı hisarı asla" diyerek belirtir.

'Malum' sonuç

Bilirkişi heyeti, hazırladığı raporda mezarlık arsasının Sultan Beyazıt Veli Vakfı'na ait olduğunu belirtir. İstanbul Hukuk Mahkemesi, 1933'te bu rapora dayanarak Surp Agop Mezarlığı'nı Mezarlıklar Kanunu'na göre metruk olarak

kabul eder ve arazinin Belediye'ye geçmesine karar verir. Ahmed Refik Altınay'a, Belediye'ye yaptığı "milyarlar değerindeki katkılar"dan dolayı bir ev tahsis edilir.

1 Mart 1931'de başlayan Surp Agop Mezarlığı davası 26 Kasım 1934'te bitmiştir. Mahkeme, Patrikhane'nin mahkeme masraflarını ve Belediye Vekili'nin 150 lira avukatlık masrafını ödemesine karar verir.

İkinci dava

Bir süre sonra, Beyoğlu Üç Horan Kilisesi Yönetim Kurulu Başkanı Prof. Hovsep Celal, yapılan haksızlığın giderilmesi amacıyla yeni bir dava açıp 'tedbir-i ihtiyat' talep eder. Mahkeme bu talebi, mezarlık arazisinin üzerinde bina olan kısımları için ve 10 bin lira kefalet gösterilmesi şartıyla kabul eder ve bu kısımların dava bitene kadar cemaatte kalmasına karar verir. Fakat Belediye, davanın sonuçlanmasını beklemeden tapularını çıkarttırıp haritalarını hazırladığı bu arsaları satmayı planlar. Bu arada, arazinin değer tespiti için müracaat edilen mahkeme, arazinin 3 yıl öncesiyle güncel değeri arasındaki farkın tespiti için bir komisyon kurar. Arazinin değer kaybına uğradığına karar verilince, Belediye tazminat ve üç yıllık toplam kirayı talep eder.

Bunun üzerine Tapu Merkez Kurulu arazinin tapusunu Belediye'ye vermeyi kararlaştırır. Mahkeme

raporunda, arazinin 3 yıl içindeki değer kaybının 124 bin lira olduğu belirtilir. Belediye, bu bedele satışın gecikmesinden doğan zararı da katıp Patrikhane ve vekillerinin aleyhine 180 bin liralık tazminat davası açar. Gazeteci Asım Us'un iddiasına göre, Patrikhane bu bedeli ödememek için araya Sabur Sami Bey'i sokar. Belediye'yi davadan vazgeçiren Sabur Sami Bey, bunun karşılığında mezarlık arazisinin Patrikhane'nin elinde kalacak olan yaklaşık 6 bin m² kısmını alır. Kızının üzerine yaptırdığı bu araziye, Millî Reasürans İdaresi adına satışa çıkarır ve 60 bin liraya satar. Bu arada, mezarlığın önündeki haç ve tabela çoktan kaldırılmıştır ve kitabesi bugün Şişli Ermeni Mezarlığı'ndadır.

Mezarlık yok oluyor

Böylece mesele İçişleri Bakanlığı'nın emriyle, İstanbul Valisi Muhittin Üstündağ ve Beyoğlu Üç Horan Vakfı'nın Yönetim Kurulu'ndan Arşag (Adil) Sureyan arasında imzalanan anlaşma ile sona erdirilir. 850 bin m² arazi Belediye'ye geçer; Patrikhane'ye ise 6 bin m² arazi ve 3200 liralık mahkeme masrafı kalır.

Yeni İstanbul'un temeli

Surp Agop Ermeni Mezarlığı, tüm bu uğraşlara rağmen, 1939'da bütünüyle istimlak edilir. Surp Krikor Lusavoriç Kilisesi yıkılır; mezar sahiplerine mezarları taşımaları

için süre tanınır. Ardından, mezarlığın üzerine büyük binalar dikilmeye, Elmadağ da bugünkü halini almaya başlar. Mezartaşlarının çoğu şehir planlamacısı Henri Prost'un tasarladığı yeni Eminönü Meydanı'nın onarımında ve Gezi Parkı'nın merdivenlerinin yapımında kullanılır.

Lütfi Kırdar'dan sonra göreve gelen Belediye Reisi Fahrettin Kerim Gökay, arsanın satışına başlar. Öncelikle misafirhane yapılmak üzere Koç'a satılan arsanın üzerinde bugün Divan, Hilton ve Hyatt Regency otelleri, Gezi Parkı, TRT İstanbul Radyosu ve Harbiye Askerî Müzesi'nin bir bölümü bulunuyor.

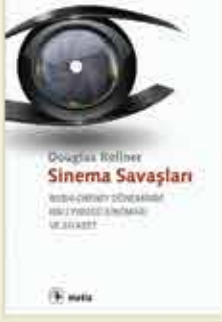
Rejimin yapıtaşları

Surp Agop Mezarlığı davası, bir yolsuzluk vakası olarak apaçık önümüzde duruyor. Resmi ideolojinin, özel mülkiyet, devlet radyosu, askeriye gibi yapıtaşlarını tek tek üzerine döşediği mezarlığı geri almak, bugün 'hukukî' açıdan neredeyse imkânsız. Ancak, bu tür haksızlıklar karşısında sessiz kalarak, gaspların üzerini örterek huzur bulamayacağımız da aşikâr. Surp Agop örneği, Türkiye'nin gayrimüslimlerinin ölülerinin bile rahat bırakılmadığını; mezartaşlarının yeni bir İstanbul'un ve yeni bir Türkiye'nin inşasında kullanıldığını gösteren örneklerden sadece biri. Bugün ihtiyacımız olan şeffaflık, yüzleşme ve resmî bir ağızdan çıkacak bir özür, Surp Agop Mezarlığı sakinlerinin ruhlarının huzur bulmasını sağlar belki de... Belki ancak o zaman gerçekten gömebiliriz 'ölülerimizi'. ▼

Bu makale 26 Ağustos 2011 tarihli Agos gazetesinden kısaltılarak alınmıştır.

metis'ten yeni

Douglas Kellner
Sinema Savaşları
Bush-Cheney Döneminde
Hollywood Sineması
ve Siyaset
Çeviri: Gürol Koca
Sanatlar ve İnsan | Sinema
344 sayfa

Alain Badiou,
Elisabeth Roudinesco
Dün Bugün
Jacques Lacan
Çeviri: Akın Terzi
Metis Diyaloglar
128 sayfa

Özkan Agtaş
Ceza ve Adalet
Metis Edebiyatı
320 sayfa

Renata Salecl
Kaygı Üzerine
Çeviri: Barış Engin Aksoy
Metis Edebiyatı
152 sayfa

Michel Foucault
Güzel Tehlike
Söyleşi: Claude Bonnefoy
Çeviri: Savaş Kılıç
Metis Diyaloglar
64 sayfa

Aslıhan Sanal
Yeni Organlar
Yeni Hayatlar
Organ Nakli, Ahlak
ve Ekonomi
Çeviri: Selin Sıral
Metis Edebiyatı
272 sayfa

Erik Orsenna
Kâğıt Yolunda
Küreselleşme Üstüne
Küçük Elkitabı
Çeviri: Akın Terzi
Metis Edebiyatı
256 sayfa

Melissa Bruder ve diğ.
Oyuncu için
Pratik Elkitabı
Çeviri: Deniz Ölmez
Metis Sanatlar ve İnsan
112 sayfa

Simon Critchley
İmansızların İmanı
Siyasal Teoloji Deneyleri
Çeviri: Erkal Ünal
Metis Edebiyatı
280 sayfa

Zeynep Oral
Direniş ve Umud
Reha İsvan
Metis Siyahbeyaz
200 sayfa

Alberto Toscano
Fanatizm
Bir Fikrin
Kullanımları Üzerine
Çeviri: Barış Özkul
Metis Edebiyatı
312 sayfa

Selçuk Demirel
Metis
Metis Defter | Albüm
10.5 x 15 cm, 224 sayfa

Haz: Berfu Şeker
Başkaldıran Bedenler
Türkiye'de Transgender,
Aktivizm ve Altkültürel
Pratikler
Metis Siyahbeyaz
292 sayfa

Yeni!

Metis Cep Defteri
10.5 x 15 cm
224 sayfa

#Diren Direniş
Metis Ajanda 2014
10.5 x 15 cm
224 sayfa

Haz: Gürsel Göncü
Yaşarken Yazılan Tarih
Gezi Direnişi ve Halk
Hareketlerinin Geçmişi
Metis Edebiyatı
21.5 x 29 cm
100 sayfa

Sema Kaygusuz
Sultan ve Şair
Metis Edebiyat | Oyun
64 sayfa

metis

BAYRAK VE BANAL MİLLİYETÇİLİK

Sıradan milliyetçilik, kriz anlarında seferber edilip daha şiddetli bir milliyetçiliğe evrilir.

Elçin Poyraz

Gezi direnişinden sonra bazı kesimlerce ortaya atılan iddialardan birisi, “Türk bayrağının faşizmden halkın eline” geçtiği idi. Ulus inşasının ve onun neden olduğu türlü ayrımcılık ve eşitsizliğin taşıyıcısı olan bayrağın bu kesimin hevesle sahiplenmesinin tek bir nedeni var: Milliyetçilik.

Banal Milliyetçilik kitabını 1995 yılında yazdığı zaman Michael Billig’in amacı, ulus devletler sonrası dönemde olduğumuz iddialarına karşı, milliyetçiliğin yabancı düşmanlığı veya ırkçılık gibi aşırı eylemliliklerden ibaret olmadığını, gücünü ve devamlılığını ulusal sembollerin gündelik hayattaki sıradan kullanımlarından (törenlerde bayrak taşıma, ulusal marşlar, medyadaki ulusal bütünlüğe vurgu gibi) aldığını göstermekti. Milliyetçilik, bireyin gündelik hayatına kadar nüfuz ederek, uluslara bölünmüş bir dünyayı normal kabul etmesini, ulusların olmadığı bir dünyanın ise imkânsız olduğunu düşünmesini sağlayan algı ve duyguları yaratır: ulus devlette yaşayan birey için, ulusal kimlik doğal görünmektedir. Bu algıyı yaratan sıradan milliyetçilik, ilk bakışta zararsız gibi görünse de tam da ulusal kimliğin içselleştirilmesidir ve kriz anlarında seferber edilip daha şiddetli bir milliyetçiliğe evrilebilir.

Michael Billig, bunun için İngiliz gazetelerini tararken, bu yöntem 2000 yılında Arus Yumul ve Umut Özkırmımlı tarafından Türkiye gazetelerine uyarlandı. “Türk medyasında Banal Milliyetçilik” başlıklı makale, milliyetçiliğin Türk medyasında da biz/onlar, iç/dış

düşmanlar, prestij, şanlı geçmiş gibi terimlerle devam ettiğini gösteriyordu.

Aşağıdaki haberler ise, terimlerin ötesinde, milliyetçiliğin “öteki” ile çarpıştığı anlardan derlendi. Hiçbiri büyük politika haberi olmayan, ilk bakışta “komik” gibi görünen bu adi vakalardaki bayrak, ulus olmak adına çeşitli gruplara yapılan ayrımcılığın hem üzerini örten, hem de ayrımcılığı kendinde cisimleştirerek teşhir eden bir gösterge.

Bir grup çocuğun 1953 yılında neden iki Ermeni gencin evinin önünde ellerinde bayraklarla “top oynadığının” cevabı, 2011 yılında Vanlı depremzedelere yardım yerine Türk bayrağı gönderilmesiyle aynı. Aradaki süreklilik, ulusal sembollerin bizlere çoğu zaman olağan ve masum gelen, bir aidiyet ihtiyacından ötürü doğduğunu varsaydığımız gündelik hayattaki kullanımlarıyla sağlanıyor. Halen daha aynı ulus devlet kodlarının içindeyiz, ve bu devletin sembolü olan bayrağın trajik geçmişi de yerli yerinde duruyor.

İki Ermeni gencin küstahlığı (Milliyet, 04.01.1953)

Türklüğe hakaret eden Garbis ve Toryak dün tevkif edildiler

Dün Kumkapı’da Türklüğe hakaret etmeğe yeltenen iki Ermeni genci yakalanmıştır.

Bu semtte Narlıkapı çıkmazında oturan Garbis ve Toryak adındaki bu iki genç sokakta evlerinin önünde top oynamakta olan küçük çocuklara sinirlenerek onları kovmak istemişlerdir. Çocuklar gitmeyince iki genç evden dışarı fırlayarak çocukları kovalamışlardır.

Bu arada Ermeni gençlerden biri, bir çocuğun kaçarken elinden düşürdüğü kâğıt Türk bayrağını yırtmış ve yere atıp çiğneyerek “Pis Türkler. Allah hepinizin belasını versin” diye bağırıştır.

Az evvel kaçan çocuklar bu durum üzerine geri dönerek evi taşlamağa başlamışlardır. Gürültüye gelen polisler, vaziyeti öğrenince, her iki Ermeni genci de yakalamışlardır. Sanıklar dün akşam nöbetçi Suçüstü Mahkemesine teslim

olunmuş ve tevkif edilmişlerdir.

Türk bayrağını çiğnemişler (Milliyet, 01.04.1951)

Topkapı’da, Çayır caddesinde oturan Marika Kumru ve Melina Tombulkesçioğlu adında iki ermeni kızı, akrabalarından Yarasimof adında bir şoför, Türk bayrağını yere atıp otomobille çiğnemek iddiası ile yakalanmış ve dün suçüstü mahkemesine verilmişlerdir.

Kısa haberler (Milliyet, 24.04.1955)

Taksim’de Cumhuriyet caddesinde bir pastanenin sahibi Andon Masparaki hakkında Bayrak Kanunu’na aykırı hareketten tahkikat yapılmaktadır.

Süpürge sopasına bayrak asan Musevi (Milliyet, 21.05.1955)

Avram Baharfidan adında bir Musevi dün linç edilme tehlikesi atlatmıştır. Sirkeci’de, İstasyon Arkası caddesinde 55 sayılı evde oturan Avram, bir süpürge sopasına astığı Türk bayrağını, penceresine asmıştır.

Durumu görenlerin “Süpürge so-pasına bayrak asılmaz. İndir şunu” ihtarına “Boşver” diye omuz silken Avram, asabileşen birkaç gencin hücumuna maruz kalmıştır.

Avram’ı, halkın elinden kurtaran memurlar, biraz sonra kendisini, bayrağımıza saygısızlık suçundan adliyeye vermişlerdir.

Türk bayrağını yırttılar (Milliyet, 09.07.1986)

Trabzon’un Tonya ilçesinde Büyük Mahalle İlkokulu’nda tahribat yapan, Türk bayrağını yırtan ve Atatürk büstünü deviren Paşa Lermi (16) ve Yakup Aktaş (17) adlı ortaokul öğrencileri tutuklandı.

Bu da başkası (Milliyet, 04.11.1954)

Sarıyer’deki Ayayani Rum kilisesi zangocu İstefo Zisos, dün geç vakit adliye sevk edilmiş ve sorgusunu müteakip tevkif olunarak cezaevi-ne gönderilmiştir.

Zangoç İstefo’nun suçu, parçaladığı bir Türk bayrağı ile kilisede temizlik yapmak ve camları silmeye kalkışmaktır.

Bayrağımıza saygısızlık eden kadın (Milliyet, 10.11.1951)

Dün saat 16 sularında Cağaloğlu’nda bütün muhiti heyecana ve gençliği infiale düşüren çirkin bir hadise olmuştur. Tafsilatı şöyledir:

İstanbul Erkek Lisesi’nden dağılan gençlerden bir kısmı Babıâli caddesinden geçerken buradaki evlerden birinde çirkin bir manzara görmüş ve temizlik yapan bir kadının elindeki Türk bayrağı ile yıkadığı camları kuruladığını müşahade etmişlerdir. Şaşırان ve gördüklerine inanamayan gençler, bilahare haklı bir infiale kapılmış ve zabıta da durumdan haberdar edilmiştir. Hadise mahalline gelen memurlar gençleri güçlükle teskin etmiş ve adının Fatma Ertunç olduğunu ve bu evde hizmetçi olarak çalıştığını söyleyen kadını Alemdar polis karakoluna götürmüşlerdir.

Burada yapılan inceleme sonucunda sanığın Türk olmayıp Rus olduğu anlaşılmıştır. Asıl adı Pola olan ve bilahare Fatma adını takınan kadın, Rusya’nın Kiev şehrinde doğup büyümüş ve müteakiben Türkiye’ye gelmiştir.

Pola geç vakit Adliye’ye teslim edilmiş ve tahkikata başlanmıştır.

Diğer taraftan ilgililer, gençlerin

gösterdiği bu hassasiyetten dolayı, İstanbul Erkek Lisesi Müdürlüğü nezdinde gençlere takdirname göndereceklerdir.

Memleketten kısa haberler (Milliyet, 14.02.1958)

İzmir: Tütün yüklemek üzere dün limanımıza gelen bir Rus şilebinin direğinde, pembe renkli ve anormal ay yıldızlı bir bayrak görülmüştür. Durum derhal ilgililere bildirilmiş ve Türk bayrağı olarak çekilen bu acayip bayrak derhal indirilmiştir. Rus gemisine bilahare bayrak kanununa uygun bir Türk bayrağı çektirilmiştir.

Bulgar vapuruna vermek için Türk bayrağı çalmış (Milliyet, 12.04.1959)

Ertuğrul Muhsin isimli bir şahıs dün Kalamış vapurunun kıç tarafında asılı bulunan Türk bayrağını çalarken suçüstü yakalanmıştır. Karakola götürülmek üzere vapurdan çıkarılan Ertuğrul, kendisini ayıplayanlara gülererek “bayrağı kötü niyetle çalmadığını” belirtmiş ve şunları söylemiştir:

“Limandaki Bulgar gemisi yırtık bir bayrak asmış. Onu görünce sinirlendim bu sebeple buradaki bayrağı almıştım. Maksadım bu bayrağı götürüp onlara vermek ve böylece bir millî hizmette bulunmaktı. Ama derdim anlaşılmadı.”

Bayrağımızı yırtan Danimarka’lı bir turist tevkif edildi (Milliyet, 11.08.1959)

Türk bayrağını yırtan Thuze Jerlang adında Danimarkalı bir turist,

dün adliye verilmiş ve tevkif edilmiştir.

Danimarka Güzel Sanatlar Akademisi’nde öğrenci olan Thuze Jerlang, Kuledibi’nden geçerken, bir bankada asılı bulunan Türk bayrağını yırtmış ve hadiseyi görenler tarafından yakalanıp polise teslim edilmiştir.

Dün adliye getirilen Danimarkalı genç, nöbetçi Sulh Ceza Mahkemesinde, bayrağı kasten yırtmadığını ileri sürmüş ve “Halk etrafımı sarmıştı. Çekilin dedim. Çekilmediler. Yüzüme doğru bir şey uzattılar. Yakaladım ve çektim. Bu Türk bayrağı imiş, bilmiyordum!” demiştir.

Bayrağımızı yırtan Barzani taraftarı 5 köylü tevkif edildi (Cumhuriyet, 04.11.1962)

Siirt - Barzani taraftarı beş köylünün ilimize bağlı Derşeyh köyünde Karakol komutanı astsubayı dövmeleri ve Türk bayrağını yırtmaları ile sonuçlanan üzücü olayın tahkikatı bugün sonuçlanmıştır. Binbaşı Şevki Yiğen başkanlığındaki heyet tarafından köyde yapılan tahkikatta, müteaviz Çetin, Hacı, Mehmet, Yusuf ve Cafer Yılmaz adlı şahısların suçlu oldukları tespit edilmiş ve kendileri yakalanmışlardır. Sanıklar yargılanmak üzere mahkemeye sevk edilmişlerdir.

Devesine bayrak diken bir deveci yakalandı (Milliyet, 08.02.1957)

İzmir - Pehlivan devesini bütün güreşlere sokan ve hepsinde de birincilik alan Hüseyin Lök isminde bir deveci bugün başarısını

kutlamak maksadıyla devesini bir gelin gibi süslemiş ve semerinin üzerine de büyük bir bayrak dikip Bornova’da gezdirmeye başlamıştır. Fakat bu gösteri biraz sonra polis tarafından durdurulmuş ve deveci hakkında ayrıca bayrak kanununa muhalefetten de tahkikat açılmıştır.

Bayrağa hakaret cürümünden beraat (Cumhuriyet, 13.02.1934)

Çeşme meydanında kadayıfçı Kastamonulu İsmail Efendi, bayrağa hakaret cürümüyle mahkemeye verilmişti. İsmail Efendi’nin bayrağı peştamal şeklinde beline sardığı iddia olunuyordu. İkinci ceza mahkemesinde savunmasını yapan kadayıfçı, “Ben Türküm. Türk bayrağına saygım vardır. Bayrak tabla üzerinde duruyordu” demiştir. Mahkeme kast cürümü görmediğinden İsmail Efendi’nin beraatına karar vermiştir.

Bayrak yırtan imama hapis (Milliyet, 15.11.1990)

Kadıköy 5. Asliye Mahkemesinde Türk bayrağını yırttıkları savıyla yargılanan Tepe Camii Koruma ve Yaşatma Derneği Başkanı Durmuş Konuk bir yıl, İmam Yaşar Şimşekoğlu da 6 ay hapis cezasına çarptırıldılar, ancak suçlamaları kabul etmediler. ▼

KAYNAKÇA:

Michael Billing, *Banal Nationalism*, London: Sage Publications, 1995.
Arus Yumul, Umut Özkırmızı, “Reproducing the Nation: ‘Banal Nationalism’ in the Turkish Press”, *Media Culture Society*, 22, 2000.
Cumhuriyet ve Milliyet gazete arşivleri.

HEYKEL'DE İNECEK VAR: İZMİR ATATÜRK HEYKELİ

At üstünde ve ayakta mareşal üniformalı veya sivil, fraklı, melon şapkası elinde: ana figür hep aynıdır.

Tal'ât Ulusoy

Anıtkabir tarih boyunca ziyaret edilecek bir tür türbedir. Türbeler 1925'te kapatılmıştır, evet, ama 1950'de örneğin Barbaros, Fatih, Yavuz, II. Mahmut, Mimar Sinan türbeleri gibi bazı türbeler bir kanun değişikliğiyle açılır. Rahmetli padişahlarımız Ulu Önder'e dua etsin! Yoksa yattıkları yer "yer ile yeksan" olacaktı. Bu minnettarlık nedeniyledir ki, Ulu Önder'in türbesi bütün padişahların ve diğer 'Türk büyükleri'nin türbelerinin toplamından birkaç kat büyüktür.

Saltanat düzeni ile Cumhuriyet düzeni arasındaki ilişki sadece türbe konusuyla sınırlı değildir. Türkiye Cumhuriyeti ile Osmanlı saltanatı kıyaslaması için heykel de pek verimli ve öğretici bir alandır. Çok partili, çok dinli, çok dilli saltanat düzeninde padişah heykeli yoktur. Varsa da ben bilmiyorum. Ama tek partili, tek dinli, tek dilli, 'Tek Adam'lı Cumhuriyet saltanatı her şeyden önce bir heykel devrimidir! Her ne kadar Atatürk devrimleri arasında sayılması unutulmuş olsa da...

Her eve lazım

"Allah ne yerededir, ne göktedir, mekânı münezzehtedir." Dinî inançtaki bu metafizik tarif aydınlanma inancına uymaz. Uyumsuzluk, heykeli puta benzetenlerin genellikle dindarlar, puta heykel diyenlerin genellikle laikler arasında bulunmasından da anlaşılır.

Türkiye'de seksen bir il ve bin kadar ilçede en az bir Atatürk Anıtı vardır. Her il ve ilçede göndere bayrak çekilen anlamlı günlerde, Tek Adam için farz kılınmış törenler heykel önünde eda edilir. Anaokulundan üniversiteye her sınıfta Atatürk büstü, yetmedi resmi, yetmedi Gençliğe Hitabe'si vardır.

Her devlet mekânında belki büst, ama mutlaka resim vardır. Yine de anıtların yeri hepsinden ayrıdır.

Anıt (abide), önemli bir olayın veya büyük bir kişinin gelecek kuşaklarca sonsuza kadar anılması için yapılan, göze çarpacak büyüklükte, sembol niteliğinde yapı olarak tanımlanıyor. Sonsuza kadar yaşayacağına göre sonsuz dayanıklı olması gerekiyor.

Cumhuriyet heykel sanatının tek model üstünde geliştiği bir dönemdir: At üstünde ve ayakta mareşal üniformalı veya sivil, fraklı, melon şapkası elinde gibi üç-beş değişik kompozisyonda ana figür hep aynıdır. İnsanoğlu atası bellediği Hazreti Adem'i bile, Türklerin atasını işlediği kadar heykel ve hatta resim sanatında işlememiştir. Siz işleyen sanatkârlara değil, işleten vesayet hokkabazlarına dikkat derim gözlerinizi!

Meclis'te azınlık oylarıyla Cumhuriyet ilan edildikten üç yıl sonra, İslam hurafelerinden kurtulan Türk devletinin ilk diktirdiği heykel Sarayburnu'ndaki heykeldir (1926). Sivilleri çekmiş, sırtını Topkapı Sarayı'nın yeşiline dönmüş, eli belinde Boğaz seyrindedir figürümüz. Neden ilk anıt buraya dikilmiştir?

Hıristiyanları denize döktüğü İzmir

Sanki, aslolan "emperyalizmden kurtuluş" değil, "saltanatın kurtuluş"tur. Tahrir-i Sükûn Kanunu'nun kabulünden kısa bir süre sonra yapılan bu heykel, Tek Adam'ın kim olduğunu da gözle sokmaktadır. Şeyh Said isyanına, şapka ve tekke devrimlerine halkın gösterdiği tepkilere taş ve tunç ile verilen 'en güzel cevap'tır heykel.

İkinci ve üçüncü heykeller 1932 yılında dikilir. Biri **karaya çıktığı** Samsun'a, diğeri **Hıristiyanları**

"Açılış" yapılabilmesi için büstün önce bayrağa sarılması gerekir!

denize döktüğü İzmir'e.

Atatürk Devrimleri'nden hiçbirinde halkın fedakârlığı heykel devriminde olduğu kadar değildir. Tarihçilerin, ekonomi ve muhasebe uzmanlarının Atatürk'ün mal varlığı üstüne olduğu kadar, bu fedakârlık üstüne çalışmaya başlamasında büyük yarar var.

İzmir'deki heykel yangın yerinin orta aksına, "İngiliz İskelesi" adıyla bilinen yerde denize karşı dikilir. Büyük yangının molozları kaldırılamamıştır ve İzmir hala yanık et kokusu altındadır. Bu yüzden olsa gerek, Heykel'in kaşları biraz çatıktır, belki de düşüncelidir, büyük ihtimalle hüznüdür. Ne Sarayburnu'nda, ne de Samsun'da hissedilir bu hüznü. İzmir Yangını'nda çok insan ölmüştür, günahsız çocuk ve kadın Hristiyan millet dökülmüştür emperyalist ülke gemilerinin demirli olduğu körfeze. Şeytan sorar: Emperyalizme karşı değil miydi bu "kurtuluş savaşı"?

Ayran var mı içmeye?

İzmir için heykel şarttır! Serbest Fırka 'felaketi' heykeli zorunlu kılmıştır. On yıldır Ankara'dan korkmamış olan İzmir belki heykelle korkutulabilir. Emir Vali'den gelir, gayret ve külfet Belediye'dendir,

yani İzmir halkından.

Heykel, yapımı gecikir korkusuyla yarışmaya açılmaz, İtalyan heykeltıraş Pietro Canonica'ya sipariş edilir. 27 Temmuz 1932'de heykelin açılışı yapılır. Atatürk'ün heykelden haberi yoktur! Böyle yayılır kulaktan kulağa... İyi de ne mihnetle açılır o heykel?

"Geçen gün yağan yağmur yaz yağmuru olduğu halde yine bir çok lağımımızı patlatmıştır, her sene zararımız artmaktadır. Buna rağmen önümüzdeki sene için bütçemize bir şey koymak imkanını bulamadık... bütçede görüleceği gibi lağım için ancak altı bin lira kadar bir para koyamadık... İlk tedbir olarak 70 bin lira lazımdır..." sözleri Belediye Başkanı Dr. Behçet Uz'a aittir.

Şehir Meclisi üyesi doktor Mithat bey: "Bu gidişle yağmur yağdığında şehir içinde karşıdan karşıya geçmek ancak sandal ile kabil olacak... Bugün memleket ihtiyaç içindedir... Eğer şu İzmir şehrinin bir tarihçesi yapılırsa ve onu zaten hakkımızda pek de uygun bulunmayacak olan gelecek kuşaklar okusa (filan vakitte bir meclis varmış, bunun elinde parası da varmış, o sıralarda şehrin hali de harapmış, ufak bir yağmur şehri perişan edermiş...) derse her halde hakkımızda

iyi yargıya varmayacak... Kış kıyamet gününde sokaklarda çoluk çocuk sular içinde... tramvay yok işleyemez... Halkı kurtarmak lazımdır." Mithat Bey'in dediğine göre ilk elden bir yetmiş beş bin lira gerekmektedir kanalizasyon işlerine.

Gazi Heykeli'nin geçici kabulü için Roma'ya gönderilen üç kişinin 1900 liralık yollukları "Heykel" faslından ödenmiştir. Belediye'nin dördüncü oturumunda bu "hata" düzeltilir ve yolluklar memur ve müstahdemin elbise bedelleri faslından ödenir. Ayrıca halı tüccarı Ermeni Takfor Efendi'den "kalan" arsada Gazi Konağı'nın tefrişi için altıncı oturumda 1500 liracık daha ayrılır.

Peki, gereken para nereden bulunacaktır? Yeni vergiler salmaktan başka çare bulunmaz. Keçiboynuzundan, süs ve av köpeklerinden de vergi alınır. Yetmez. Bütün harcamalarda kısıntıya gidilir, çocuk yuvası ve itfaiye bütçesi bile kısılır! Güç bela para yetiştirilir.

Belediye bütçesi gelir faslı dokuz yüz kırk dört bin üç yüz kırk beş liradır. Heykel ve meydan düzenlenmesinin yuttuğu para bütçenin dörtte biridir (iki yüz kırk bin lira). Belediye, Atatürk'ün hissedar olduğu İş Bankası'ndan borç

almıştır, taksitini bile ödeyecek hali kalmamıştır.

İş Bankası'na borcun faizi katlansa da, yokluk içinde yüzen İzmir büyük fedakârlığa katlansa da, Cumhuriyet'in ve İş Bankası'nın kurucusu ve en büyük hissedarı Ulu Önder'in heykeli tamamlanır. İzmir'in namusu kurtulmuştur.

İl Duce

27 Temmuz 1932 Çarşamba günü saat 18.00'de Heykel resmî törenle açılır. Törene Başbakan İsmet İnönü, Dışişleri Bakanı, Belediye Başkanı, basın mensupları, bakanlar, milletvekilleri, paşalar, askerî ve mülkî erkan, adliye, konsolosluklar, okullar, parti teşkilatları, derneklerin temsilcileri, öğretmenler, çevre şehir ve kasabalardan gelen heyetler katılmıştır. Başbakan İsmet Paşa bir konuşma yapar ve heykeli açar. Basın bu "devrimci" adımı coşkuyla ve çarşaf çarşaf duyurur.

Ulu Önder Atatürk'ün, belki de vefatına kadar Heykel'den haberi yok gibidir. Öyle dolaşır kulaktan kulağa!

Atatürk'ün vefat ettiği yıl, heykeltıraş Canonica nihayet Roma'da "Duçe"nin, yani "Önder" Mussolini'nin heykelini bitirir. ▼

HUKUK NEYE YARAR?

Türkiye’de hukuk ağırlıklı olarak bir teknik olarak algılanıyor; dolayısıyla yalnızca bir cezalandırma, bir tazminat aracı olarak kullanılıyor.

İştar Gözaydın

Hukuk düzeni, eylem ve karşılıklı davranışlarımızın nasıl düzenlenmesi gerektiği hususunda fikir ayrılığına düştüğümüz durumlarda o eylem ve karşılıklı davranışlarımızın nasıl düzenleneceğine dair emredici hükümler ortaya koyar. Burada bahsedilen ‘fikir ayrılığı’, nafaka ödentisi söz konusu olduğu ya da bir kaza vuku bulduğu zamanlarda oluşabilecek ve giderilmesi için yargı mercilerine başvuru gerektirebilecek bir anlaşmazlıkla sınırlı değildir. Hukuk aracılığıyla bu tür anlaşmazlıklar çözüme ulaştırıldığı ve daha pek çok amaca hizmet edildiği gibi, devletin ilgili kurumları normların uygulandığı toplumda hakkında fikir ayrılığı görülebilen çeşitli düzenlemeleri üretmek ve yaptırma bağlamak yetkesini de elinde bulundurur. Üstelik bunu, hakkında fikir ayrılıkları ortaya çıkabilecek düzenlemelere ilişkin tavrını açıkça sergileyerek yapar. Bu nedenle tavrı hiçbir şekilde, ‘buyurun size uyumsuzluk giderici bir kural;

aklınız keserse uygulayın’ değildir; aksine, ‘işte size uyumsuzluk giderici bir kural; ister aklınız kesin ister kesmesin, uygulamak zorundasınız’ biçimindedir.

Kısacası, hukukun dar tanımıyla belli bir zaman diliminde ve belli bir coğrafyadaki emrediciliği ve bağlayıcılığı ön kabul görmekte olan ortak bir çerçevenin referans alınması gerekliliğinden kaynaklanır. Bu koşullar altında kimse kendini, adil bulmasa bile kimi zaman vergi vermek ya da hak etmediğini düşündüğü kişilere sosyal yardım katkısında bulunmak gibi hukukî yükümlülükler içinde buluvermekten ötürü şaşırmasıdır. Hukukun işlevi, toplumdaki fikir ayrılıklarına rağmen, uyumsuzluk durumunda farklı tarafların davranışlarını düzenlemek olduğuna göre bu herkes için günün birinde bir ölçüde de olsa kaçınılmaz olabilir. Diğer bir ifadeyle, ‘siyasî koşullar çerçevesinde’ hukukun otoritesi altında olanlardan bazıları ya da çoğunun adalet anlayışıyla çelişebilmesi normaldir.

Bu durumun en ilginç ifadelere bir, Roberto Mangabeira Unger’in 1996 tarihli ve *What Should Legal Analysis Become?* (Hukukî Analiz Ne Olmalıdır?) başlıklı kitabında yer alır: “Günümüz hukukunun kirli, küçük sırlarından biri demokrasiyle pek uyumlu olmaması.” Unger’e göre, bu durum ele aldığı günümüz Amerikan hukuk kültürünün tüm kurumları ve aktörleri için varittir.

Organ nakli

Hukuk kuramı, toplumsal düzenin sağlanması için hukukun toplumun bir aynası olması gerektiğini ileri sürer. Diğer bir ifadeyle, hukuk kuramı gereğince hukuk normları toplumdan kaynaklanır; o toplumun örf-adetlerini, asabiyesini yansıtır. Ancak, Türkiye Cumhuriyeti gibi bir modernizasyon projesi çerçevesinde, bilindiği gibi, pek çok temel hukuk metni çeşitli Avrupa ülkelerinden alındı. Bu muamele için genellikle ‘iktibas’ kullanılır, ben ‘nakil’i yeğliyorum; tıptaki organ nakline nazire yaparak. Bu organların/

metinlerin nakledikleri bedenle/ Türkiye’yle ne ölçüde uyum sağladıkları modernitenin bu yapıdaki dönüştürme başarısıyla ilintili. Bir dönem evlilik dışı addedilen çocukların neseplerini düzeltmek için periyodik olarak çıkartılan af kanunları ya da imar hukukunda görülen ve modernitenin düzen tutkusuna hiç denk düşmeyen paralel gerçeklikler (sistem içinden okumayla hukuk/kanunsuzluklar) göz önüne alınırsa başarıdan söz etmek çok kolay değil.

Öte yandan, hukukî transplantasyonunun gayet yaygın bir uygulama olduğunu da gözardı etmemek gerek. İster sömürge yapılarındaki dayatımlar ister gönüllü iktibaslarla olsun, her uygulama kendine özgü özellikler taşısa da, hepsinin ortak yönü yürürlükteki hukukla toplum arasındaki standart kuramlara aykırı düşen uyumsuzluklar. Bu durumu dikkate değer olmayan bir mesele gibi düşünmek pek mümkün değil; özellikle de bu hususta en uç örneklerin Batı dışı ülkelerde görüldüğü düşünülecek olursa. Kaldı ki, Batı malum

dünyanın gerek coğrafî gerek demografik olarak epey küçük bir kısmını oluşturmakta...

Varolan hiçbir hukuk kuramı bu duruma tatminkâr bir açıklama getirmiyor; dahası mesele tümünden yok addedilmekte. Sebep açık; hukuk kuramları Batılı kuramcılar tarafından üretilmiş ve üretilmekte. Aslında mesele biraz daha eşelenirse, bu standart kuramsal hukuk anlayışlarının içinde üretildikleri Batı ülkelerinde de kimi bakımlardan yetersiz olduğu görülüyor. Göçmen ya da mülteci toplulukları, pek çok büyük Batı kentinde rastlanan ve hukukun uygulanamadığı mekânlar bunun örnekleri.

Genel bir hukuk felsefesi

Mesele, bütün bu karmaşıklıkla boğuşabilecek ve tek bir çerçeveye indirgeyebilecek bir yol bulunup bulunamayacağı. Böyle bir yol bulunamazsa, biraz önce bahsettiğim tüm durumları karşılaştırmalı hepsi için yararlı olabilecek sonuçlara varmak mümkün olamaz. Batı için bir temel hukuk kuramı olup geri kalanlar için olmadığına inanmak için kanımca bir neden yok. Ancak genel bir hukuk felsefesine varılamazsa durum bu olacağı benziyor.

Bu bahsettiğim nitelikte bir genel hukuk felsefesi bir önermeye dayanıyor: hukuk, tüm toplumlarda varolan ve benzer ana unsurlar içeren toplumsal bir kurumdur. Bir genel hukuk felsefesi inşaa etme projesine aşağı yukarı iki asır önce girilmiş; Jeremy Bentham ve John Austin karşılaştırmalı hukuk uzmanlarıyla birlikte hukuk felsefesi dalında çalışan çeşitli akademisyenlerden oluşan karma bir ekiple bu uğurda çalışmaya başlamış. Bir sonuca ulaşamamış ve birkaç kuşak sonra proje rafa kaldırılmış.

Ünlü Hart ve son yıllarda William Twining dışında çok az sayıda hukuk kuramcısı bu amaca yönelmiş bulunmakta. Özellikle İngilizce konuşulan dünyada üretilen geleneksel pozitivizm, normatif hukuk felsefesi, eleştirel hukuk araştırmaları, postmodernizm ve hatta hukukun ekonomik analizi gibi akımlar oldukça içe dönük bir seyir izlemekte. Bu içe kapanıklığın, hatta giderek kendini bir saplantı haline getirmenin nedenlerinden biri, aslında, evrensel ya da genel bir hukuk felsefesi oluşturma pek çoklarına rahatsız edici şekilde emperyalist, eski

moda çağrışımlar yapması olsa gerek. Günümüzde popüler olan kültürel görecelik ve postmodernizm yereli imtiyazlandırmakta; evrensel olan hiçbir şey olamayacağını ileri sürmekte. Genel olarak uygulanabilir standartlar inşa etmek yetisine karşı çıkılmakta.

Bir diğer engelleyici unsur, varolan hukuk kuramlarının, sosyal kuramların ve sosyal bilimlerin çok sayıdalığı. Bunların herbirinin ön kabulleri, kavramları, terminolojileri ve amaçları göz önüne alınınca, tek bir genel hukuk felsefesi inşa etmek çok güç görünüyor.

Ancak, genel bir kuramdan kaçınmanın büyük bedeli var. Böyle bir kuram olmadan bütünü kavrayabilmek, metinlerarası düzenekler ve ilişkiler belirleyebilmek, geniş ölçekli ya da paralel gelişmeler gözlemleyebilmek zor. Kafa karıştırıcı ve belki de çelişen değişimlerle karşı karşıyayız; bir yanda dünya düzleminde hukuk küreselleşmekte, beri yanda eşzamanlı olarak yerel düzlemde hukukî plüralizm açıkça artmakta. Kısacası, her zamankinden daha fazla bir çerçeve oluşturma ihtiyacı var.

‘Genel bir hukuk felsefesi’ derken tam ne kastettiğimi Austin ve Hart’dan alıntılama yaparak açıklamaya çalışayım: Austin, “ben ‘genel bir hukuk felsefesi’ derken hukuk sistemlerinin ortak ilke, kavram ve temayüz ettiği noktaları kastediyorum.” der. Hart ise, ünlü eseri *The Concept of Law* (Hukuk Kavramı) kitabında şunları yazıyor: “Bu kitaptaki amacım

hukukun ne olduğuna dair hem genel hem tanımlayıcı bir kuram ortaya koymaktır. ‘Genellik’ belli bir hukuk sistemi ya da hukuk kültürüne bağlı olmadan, ama hukukun karmaşık sosyal ve normatif-siyasal bir kurum olarak açıklayıcı bir değerlendirmesini sağlamak anlamını taşıyor. Değerlendirmem ‘tanımlayıcı’, zira tarafsız bir değerlendirme ve haklılığını sağlayıcı amaçlara sahip değil. Yani, hukukun genel bir değerlendirmesini yaparken ortaya koyduğum biçimleri ve yapıları savunucu veya önerici bir amaç gütmeyim; öte yandan ancak bunların açıkça anlaşılmasıyla hukuka yararlı bir eleştiri sağlanabileceği kanısındayım.”

Amaçları ve kullanımları

Bu alıntılar genel bir hukuk felsefesinin anahtar özelliklerini içermekte. Birincisi, hukuka iki farklı düzlemde bakılmakta; öncelikle hukukun ne olduğu ve öte yandan hukuk kavramları düzlemlerinde. İkinci özellik, odaklarının herhangi belli bir hukuk sisteminde olmayıp, çok belki de tüm hukuk sistemlerine yayılması. Üçüncü özellik, ortak unsurların aranmasında. Dördüncü özellik ise, ahlaken bir tarafsızlık kaygısı taşımaları. Gerçi tarafsızlık gerektiği iddiası epey eleştiri aldı: Joseph Raz bir hukuk sistemi değerlendirilirken ahlakî olmasa da her halükârda bir değer sistemi kullanıldığını ileri sürdü. John Finnis, 1995 tarihli *Oxford Companion to Philosophy*’de yeralan bir makalesinde hukukun bir araç olarak tanımsal bir analizinin

farklı amaçları ve kullanımları değerlendirmeden yapılamayacağını ileri sürdü.

Hukukun ne olduğunu belirleyici bir kavramsallaştırmanın mümkün olup olmadığı ve ayrıca böyle bir kavramsallaştırmayla belirlenen unsurların her hukuk manifestosunda bulunup bulunamayacağı ciddi tartışmalara konu oldu. Hart’ın *The Concept of Law* yapıtının yanı sıra, John Rawls’un *A Theory of Justice* (Bir Adalet Kuramı) adlı çalışmasının kavramsal kurama katkısı büyük; ancak Rawls’un asıl meselesi siyasî-ahlakî bir kavram, yani adalet – dolayısıyla analizi daha reçetesel bir nitelikte.

Bir cezalandırma aracı

Türkiye’de hukuk ağırlıklı olarak bir teknik olarak algılanmakta; dolayısıyla neredeyse yalnızca bir cezalandırma, bir tazminat aracı olarak kullanılıyor. Her şeyden önce, anayasada bangır bangır yer alan hukuk devleti ilkesi, yani siyasî/idarî iktidarda olanların da hukukla bağlı olması gerektiği anlayışı kaynayıp gidiyor. Öyle ki, iktidarın zirvesinde olup da, “anayasayı bir defalık delsek ne olur” diyebilenler yer alabiliyor siyasî tarihinde Türkiye’nin. Oysa hukuk, yazılı normlardan da öte, adaleti sağlayabilmek için bir zihniyet, bir vicdan meselesi. Ancak o zaman Hırant Dink cinayeti gibi siyasetin en kirli yüzünün karıştığı durumları bir hak mücadelesine dönüştürebilmenin umudu olabilir – olmalı da; hukuk başka neye yarar? ▼

PİYASA ŞİŞKİNLİĞİ VE SERVET

Dünyada dolaşan para hiçbir rasyonalite ile açıklanamayacak kadar irrasyonel alanlara yatırım olarak gidiyor.

Nihat Kentel

Tahvil alımı yoluyla, yani devleti borçlandırarak para arzı yaratmak, ABD Merkez Bankası'nın (FED) ana işlevlerinden biridir. Geçen Mayıs ayında FED'in başkanı Bernanke önce tahvil alımını zamanla bitireceğini söyleyip ardından da "Pardon, ben öyle demek istememiştim" diyerek, dünyanın parasal dengelerini yerinden oynattı. Kapitalist piyasalar paranın daralacağı olasılığını düşünmek bile istemiyor. Merkez bankaları da oyunu bozmaya ve piyasaların sonunu getirebilecek riskli bir adıma yanaşmıyor.

Bernanke için bir sınama, dünyanın geri kalanı için eşek şakası olan bu açıklamalar, bize malî piyasaların ne kadar kırılgan ve dünyanın ipini çekebilecek güçte olduğunu hissettirdi.

Neoliberalizm sayesinde, hisse senedi sahibi olanlardan emekliliğine yatırım yapma telaşı içinde olanlara kadar geniş kesimlerin (belki orta sınıf demek yerinde olur), az ya da çok sermayedar olduğu bir döneme girdik. Para piyasaları, insan hayatlarının bağımlı olduğu, içinde yer almayanların da en az içinde olanlar kadar etkilenmediği, çevresine yaklaşan her nesneyi yutan bir canavara dönüştü.

Bir zamanlar kapitalistlerin sermaye ihtiyaçlarını karşılamaktan başka bir işlevi olmayan para piyasaları, artık kolay kolay çökmesine izin verilemeyecek kadar, toplumsal artık ve sermaye biriktirme zemini haline geldi. Oluşan şişkinliklerin patlaması ise kapitalist toplumlar için bir kâbustur.

Orta kesimlerin yaygın olarak bağlanmış olduğu piyasalarda oluşan şişmeler, patlaması mutlak bir zorunluluk olmasa da, bugüne kadar arada bir olduğu gibi bundan sonra da patlayabilir. Patlama anına kadar, yalnızca kapitalistlerin değil, piyasalardan beslenen herkesin kazanç kaynağı olarak işlev

görüyor. Bu yüzden şişmelerin patlamasını devlet ve Merkez Bankası olarak ne kadar ertellerseniz tebanınızı da o denli sakınmış, hatta mutlu etmiş olursunuz.

Geniş kesimlerin malî piyasalardaki gelişmelere bağımlı hale gelmesiyle birlikte, parasal bolluğa muhtaç devletler ve pazarlarda yaratılan ranta hayatlarını bağlamış insanlar, piyasaların frenlenmesindeki ana engeli oluşturuyor. Bu yüzden çok büyük miktartlı devlet borçlanmalarına dayalı harcamalar ve düşük faize dayalı gevşek para politikalarıyla kriz, yani şişkinliğin patlaması ötelenip duruyor. Orta sınıfların rant taleplerine

cevap verebilmek, Avrupa, Japonya ve ABD'nin nefes alması ve toplumsal ekonomik yapının çevrimi, ancak piyasalara yeni para arzı pompalanarak sağlanabiliyor.

Son iki kriz öncesinde olduğu gibi, 2013 sonuna doğru piyasalardaki varlık değerlerinde yaşanan artışlar daha da küresel boyutlara ulaşmış durumda. Sadece ABD'de değil Avrupa'nın hemen tamamında, Çin'de ve Hindistan'da varlık değerleri sürekli olarak tırmandırılıyor ve bu tırmanmadan piyasalara yeni değerler ve değer artışı yoluyla da kârlar devşiriliyor.

Ucuz parasal sermaye, birikim sağlayabileceği alanlar olarak görüldüğü menkul ve gayrimenkul piyasalarında yoğunlaşmaya devam ediyor. Havadan yaratılan taze paralarla beslenen ve her gün daha üst fiyat düzeylerine yükseltilen ya da çemberi genişletilen menkul ve gayrimenkul piyasalarında piyasa aktörleri tatlı kârlar elde ediyor. Borç ve para arzı ile mutluluk çemberi genişletilirken, Merkez Bankaları bu oyunda başrol oynuyor.

Krizle giden yollar parayla kaplı

Piyasalar paraya bir türlü doymazken ve 40 yıl önce hayal bile edilemeyecek enflasyon oranlarına yol açması beklenebilecekken, bugün korkusuzca piyasalara para şırınga ediliyor. Piyasalardaki para bolluğu, kısa vadede kapitalist ülkelere rahat nefes aldırıp büyümeyi pompalarken, piyasaların şişirilmesi çöküşü erteliyor, fakat bir süre sonra yeni ve daha yüksekte olacak olası bir çöküş doğru

tırmandırıyor.

Örneğin, Avrupa Merkez Bankası para yağmuru ile yangın söndürmeye devam ediyor. Üretkenliği, kapitalist rekabet edebilirliği kalmamış ekonomiler para yağmuru ile nefes aldırılıyor ve devlet bütçeleri düşük faiz ile ayakta tutulabiliyor.

Varlık değerlerindeki artışlar hangi piyasa değerlerinden itibaren şişkinlik olarak tanımlanabilir, bunu bilemiyoruz, fakat kapitalizm tarih sahnesine çıktığından beri varlık değerlerini arttırıp (şişirip) duruyor. Dolayısıyla, patlamanın ne zaman gerçekleşeceğini öngörmek zor.

Ancak gerek ABD'nin gerek AB'nin ya da Japonya'nın merkez bankaları, her geçen gün bugüne kadar pompaladıklarından kat be kat daha fazla parayı piyasalara enjekte ediyor ya da etmek zorunda kalıyor. ABD'de her ay tahvil alımıyla piyasalara sürülen 85 milyar dolar ile Japonya'da her ay aynı yolla piyasaya sürülen 70 milyar dolar bunun en iyi göstergeleri. (1)

Ne 2000 yılında patlayan dot.com, ne de 2008 yılında patlayan emlak piyasaları şişkinliği kapitalist ekonomileri şişkinlik yaratma konusunda akıllandırmadı. Kapitalist pazar ekonomisi yanlışlarından ders çıkaramıyacak kadar kör bir tempoda sürekli şişme eğilimini sürdürüyor. Tam tersi geçerliymiş gibi her patlamanın ardından oluşan şişkinlikler memnuniyetle karşılanıyor, şu anda olduğu gibi. Piyasalar yükseliyor ve ekonomi yorumcuları işlerin tıkrında

olduğunu iddia ediyor. Faturasının daha sonra kim tarafından ödeneceği belli olmayan servet artışları ise piyasaları canlı tutuyor.

2008 yılında başlayan krizin ilerleyen safhalarında, yani krizden çıkmaya çalışıldıkça iyice ayyuka çıkan bir gerçek var: Bu bir malî kriz değil, bir likidite krizi hiç değil. Bu, likidite bolluğu ile çözülmeye çalışılan gerçek yapısal bir ekonomik kriz. Temelinde değişik büyüklükteki iç pazarlara dayalı ekonomilerin eşitsiz gelişmesinin ortaya çıkardığı, küreselleşme ile de kangrenleşen bir hal alarak bozulmuş üretim yapılarının denge-sizliği üstüne oturmuş bir kriz.

Yapısal nedenleri ortadan kaldırmadığı sürece de içinden çıkılmayacak bu kriz ya da krize girme hali, mutluluk çemberi daha fazla büyütülemediği zaman, gerçek bir malî ve ekonomik kriz olarak yenden dünyanın kucağına oturacak. Ne yazık ki, yalnızca para piyasalarını değil, sınırları kalkmış bu dünyanın en ücra köşelerindeki masumları da içine alarak.

Kapitalizm çıldırmış olmalı

Bu, şu ana kadar tanıdığımız kapitalizmden bambaşka bir görüntü veriyor: Üretim sürecinde ve ürün pazarlarında artı değere ulaşmaya çalışmaktan çok, varlık değerlerindeki artışlara dayanan bir kapitalizm.

FED'in ve Avrupa Merkez Bankası'nın operasyonları, düşük faiz politikası üzerinden piyasalardaki değer kayıplarını önlemeye,

varlıkların finansmanına yöneliyor, en azından menkul ve gayrimenkul değerlerin şu anki seviyelerinin korunması hedefleniyor. Düşük faiz, kaynakları, pazar yatırımcılarının olağan koşullarda girmeyeceği alanlara yönlendiriyor. Örneğin, kredibilitesi olmayan kesimler de ev kredisi alabiliyor, piyasalarda yeni menkul ve gayrimenkul varlıklar oluşuyor. İnsanlar ödeyemeyecekleri borçların altına giriyor, hatta ödeyemeyenler intihar ediyor. Bu politika ile hayalî kârlar hedefleyen yatırımların tek getirisi olarak varlık değerlerindeki artışın devamı sağlanmaya çalışılıyor. Kapitalizmin temelinde yer alan, üretimde yaratılıp ürün piyasalarında son şeklini alan kâr ikinci planda artık. Yeni modelde bizim kitaplarda öğrendiğimizden başka bir kâr yaratılıyor.

Dünya üzerinde dolaşan para hiçbir rasyonalite ile açıklanamayacak kadar irrasyonel alanlara yatırım olarak gidiyor. Değirmenin suyunun arkası geldiği sürece de yapılan her varlık yatırımı kârlı bir yatırım haline geliyor. Piyasalar kendi kuruluş mantıklarına aykırı şekilde "risksiz" bir büyüme sürdürüyor. Piyasanın mertliği yerini devlet ve Merkez Bankası eliyle yaratılan sorunsuz ve risksiz bir kâr elde etme tezgâhına bırakıyor.

Çökmelerin önüne geçmenin tek yöntemi olarak piyasalara arzedilen para ile sağlanan değer artışları, kapitalist sistemin Avrupa ve ABD gibi ekonomik bölgelerinde çağdaş kâr yaratma yöntemi olarak ortaya çıkıyor. Oluşan malî şişkinlikler, varlık değerleri artışları toplumun geniş kesimlerine iyi geliyor. Yöneticilerin bu rahatlığı bozma niyetleri de yok.

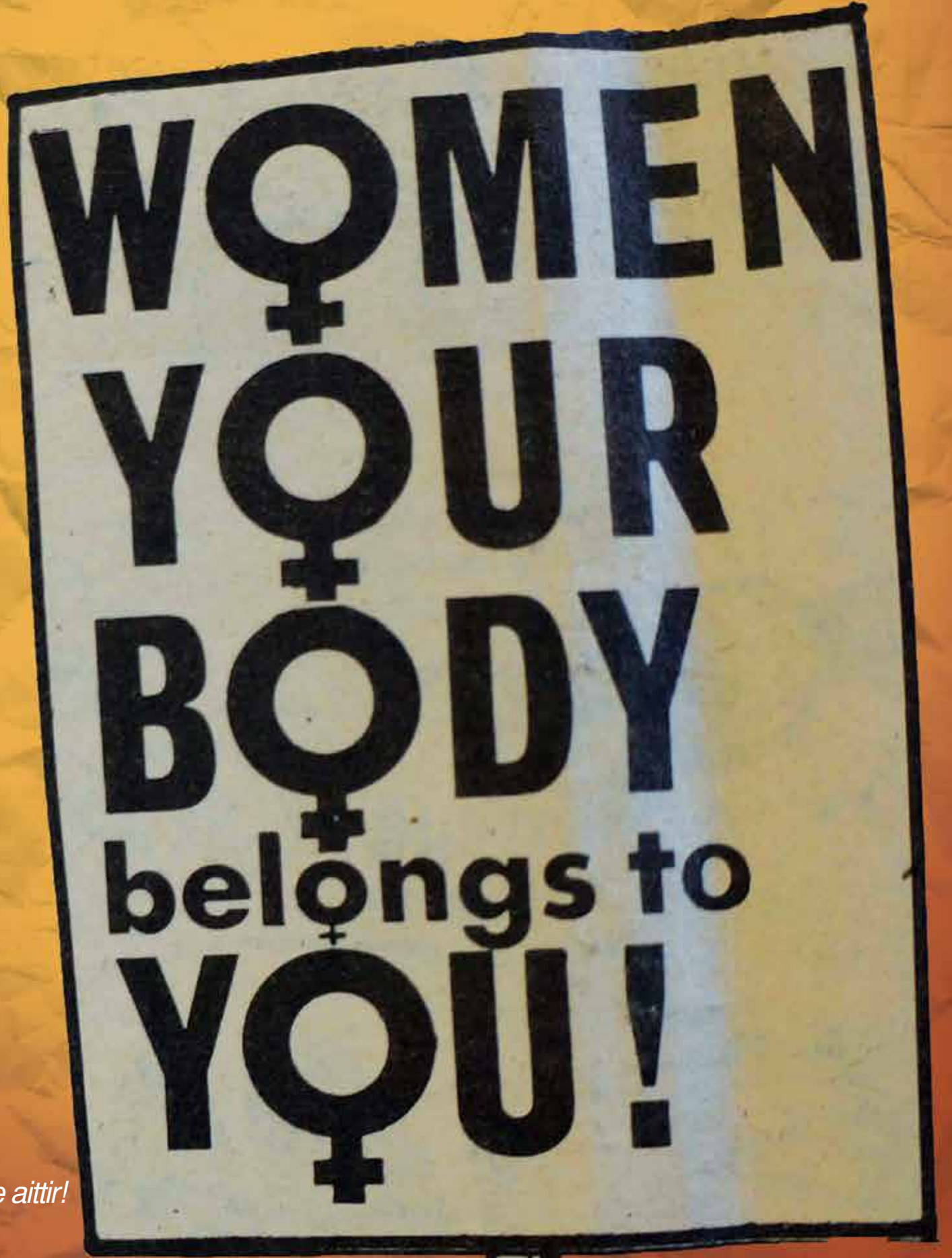
Serbest piyasa ekonomisi diyagramları, fiyat dengelerine ulaşma eğilimi varsayımları, artık üniversite kampüslerinde beyin cimnasitiği amacıyla okutulan bir ders haline geldi. Piyasa güçleri, bürokratlar ve diğer karar alıcılar ellerindeki son ekonomik liberalizm kırıntılarını da terk ediyor. Yeni kapitalizm ise kırk yıldır olgunlaşma sürecini yaşayan ve dönüşen neoliberal kalkınma ve sermaye birikimi modelinde devleti daha etkin bir biçimde kullanıyor. Kârların devlet koruması, desteği ve şemsiyesi altında daha iyi oluşabildiğini görüyor. Güçlü ve yaygın bir devlet, güçlü bir Merkez Bankası, kapitalist pazarların sermaye ihtiyacını doyuruyor. Sermaye birikimi ve büyüme böylece sağlanıyor. ▼

DOSYA

KADINA KARŞI ŞİDDET

- Nil Mutluer
- Gülsüm Kav
- Damla Yur
- Zozan Özgökçe
- Elif Avcı
- Zeren Göktan

Kadınlar, vücudunuz size aittir!

DEVLETTEN AİLEYE TÜRKİYE'DE KADIN CİNAYETLERİ

Nil Mutluer

Şu anda, ben bu satırları yazarken, sizler günlerce sonra bu satırları okurken bir kadın öldürülüyor!

“Hadi canım!” diyenlere ‘hafifeştirilmiş’ başka bir argüman: Çok değil, bir iki saat içinde, en iyi ihtimalle en az bir kadın şiddete uğrayacak.

Çok büyük bir iddia gibi. Ama değil. Ben de, sizler de artık ‘klasikleşmiş’ bu bilgiye sahibiz. Bazılarımız sansasyonel haberlerden, bazılarıymızsa meseleye bir müddettir kafa yorduğundan biliyoruz gerçekleri. Abartıldığını düşünenler için artık bir anıtsayaç.org var. Sadece bu yıl, bugüne kadar Türkiye’de 162 kadın öldürülmüş. Bu sayı, kayıt altına alınabilenler. Bu kadınların birçoğu yakinen tanıdıkları erkekler tarafından öldürülüyor. Bu erkeklerin çoğu da birinci derece akraba, aile üyesi, eş, sevgili, nişanlı, baba, kardeş, amca, yeğen, kuzen...

Kadın cinayetleri ve cinayetlere giden yolun başlangıcı şiddet, sıradan veya tesadüfî değil. Kadına

yönelik şiddet de, kadın cinayetleri de sistematik. Zira, kadın hâlâ eşit yurttaş olarak algılanmıyor! Her ne kadar kadın hareketi konunun üzerine uzun bir dönemdir çalışıyor ve bazı politika ve önlemler devletçe alınıyorsa da, cinayetlerdeki artış kadınların hayatının kolay feda edilebilir “atık hayatlar” olduğunu hissettiriyor. Gündelik hayattaki sıkışmış öfkenin üzerlerine akabileceği, iktidarlar değiştiği haklarının değişebileceği hayatlar kadınların hayatları.

Şiddet iktidar sistemi

Her şiddet ilişkisi bir iktidar ilişkisi ve ahlak anlayışı barındırır içerisinde. Zira, Benjamin’in iddia ettiği gibi iktidar araçlarından hukuk, şiddet ve ahlak arasındaki ilişkiyi tesis eder.¹ Ayrıca, Arendt’in iddia ettiği gibi iktidar ve şiddet iç içedir ve bu ikisinin iç içeliği özellikle şiddetin araçsal karakterinden kaynaklanır.² Her iktidar şiddet içermek zorunda değildir, ancak şiddet araç olduğundan bize bir veya birden fazla iktidar ilişkisi hakkında bilgi verir.

Her şiddet ilişkisi bir iktidar ilişkisi ve ahlak anlayışı barındırır içerisinde.

Toplumda karşımıza çıkan farklı şiddet eylemlerinin kaynakları kendi içlerinde birbirleriyle de hayli ilişkili. Devlet tarafından yurttaşlarına işlenen şiddetle, ailenin özellikle güçlü erkek fertleri tarafından bir diğerine işlenen şiddet arasında hiç de küçümsemeyecek bir bağ var. Zira, araç olan şiddet esasında devlet ve/veya aile “babası”nın iktidar anlayışının önemli bir yansıması.³ Şiddetin öğrenilme, hayata geçme ve devamlılığını sağlaması birbiriyle ilişkili bir sürecin sonucu. Bu süreç, milliyetçilik, kapitalizm gibi erkek egemen ideolojilerin söylemiyle şekillenirken, sürecin aktörleri olan kadın ve erkekler iktidara olan yakınlıklarıyla söylemi ya benimsiyorlar ya da söyleme diremiyorlar.⁴

Kadına yönelik şiddet ve cinayetler de devlet ve toplumun işbirliği

içinde karşımıza çıkan ataerkil söylem ve uygulamaların bir tezahürü. Kılıfları modern, dindar, sağcı, solcu ne olursa olsun, farklı alanlarda normalleştirilerek yeniden üretilen sistematik bir ayrımcılığın sonucu. Yani birbiriyle kıyasıya döğüşen erkek egemen dünyanın kesişen noktası!

Berna Ekal’ın Türkçe’ye kazandırdığı Eva Lundgren’in *Şiddetin Normalleştirme Süreci* kitabında şiddetin sistematikleştirilmesi şiddet, iktidar ve normalliğin birbiriyle bağlantısı üzerinden açıklanıyor. Gerek gündelik hayatta, gerekse politikalarda erkeğin hareket sınırının genişletmesi normalleştirirken, kadın kendi sınırını kısıtlamayı öğreniyor, bu normalleşiyor. Bu da, alanı dar olanın haklarının da dar olması anlamına geliyor. Kısaca kitapta da değinildiği gibi, “şiddet türlerin farklılığıyla

ilgili değil, seviyelerin farklılığıyla ilgili”, yani, kadının erkeğin doğası denen şey sosyalleşme sürecinde öğrenilen bir hal. Ayrıca, şiddet sadece fiziksel olarak yaşanmıyor, seviyelerle de belirlenebiliyor gündelik hayatta.

Bu tartışma çerçevesinde, şiddet genel geçer bir şekilde ‘bazı erkekleri’ suçlayıp onların doğasından bu şiddeti uyguladıklarıyla açıklanacak bir durum değil. Erkekler de, kadınlar da, Deniz Kandiyoti’nin ifadesiyle, hareket sınırlarını belirlerken “ataerkil pazarlık” yapmayı öğrene öğrene büyüyor.⁶ Bu pazarlıkta, görece güçlü olanın değerleri norm olarak kabul edilirken güçsüzler de ezilmemek için sadece bu normlara uymakla kalmayıp onları yaşamlarının içinde yeniden üretiyor. Bu çerçevede, erkekler, yaş ve konumlarına göre şiddeti sadece uygulayan değil, şiddete uğrayan da olabilir. Elbette bazıları bu durumu fark edip eleştiriyorlar yapıyı. Gene de erkeklerin birçoğu sosyal olarak avantajlı konumlarının fakında olsa bile, bu konumdan geri adım atmak istemiyorlar. Bazı kadınlar sa dezavantajlı konumlarından dolayı, şiddetten erkekten çok daha fazla zarar görüyor olsalar da, çoğu zaman maddî veya manevî gücü kendilerinde bulamadıklarından direnemiyorlar. Ne de olsa, şiddetin sistematik yanı direnmeyi de güçleştiriyor.

Türkiye’de şiddetin normalleşme süreçleri

İster Kemalist, ister dindar, ister özgürlükçü olsun, erkek egemenliğinin Türkiye’de ortaklık yaptığı ve görmezden geldiği kadına yönelik şiddetin normalleştirme sürecinin çok kısa tarihi ise şöyle özetlenebilir: 2002’ye kadar Medeni Kanun’da, erkeğin aile reisi ilan edilmesiyle kadının statü olarak erkekten alt bir sınıfa konumlandırılması; evli kadının kocasının izni ile çalışabileceğinin kanunda yer alması; Ceza Kanunu’nda ‘namus’un erkeğin kadını öldürmesinde hafifletici sebep olması; kanun değişse de uygulamaların oldukça yavaş hayata geçmesi; para karşılığında cinsel ilişkiye girildiğinde, kadının hemen ‘iffetsiz’ olarak ilan edilip geneleve çıkamamak üzere yerleştirilmesi, erkeklerinse bu ilişkiyi satın alma haklarının sonsuz bir şekilde olması; devlet söylemlerinde kadının sadece ‘annelik’ rolüne vurgu yapılarak eve ve topluma sürekli hizmet veren bir konuma sürüklenmesi;

işyerinin kreş açma zorunluluğunun kalkması; Türkçe’ye çevrilmiş “biliminsanı” gibi kelimelerin “adam” eklerinden kurtulamaması, gündelik hayattaki deyimlerin hep erkeği güçlü, akıllı konuma yerleştirmesi ve bu yazının konusu olan kadın cinayetlerinin Adalet Bakanlığı’nın 2010 verilerine göre %1400 artması.

Üstelik, Medeni ve Ceza Kanunları kadının lehinde değişse bile hukukî uygulamalardaki ağırlık, istikrarlı siyasetin ve önlemlerin gecikmesi cinayetlerin yasalara rağmen de işlenebileceğini meşrulaştırıyor. 2002’de yürürlüğe giren Ceza Kanunu’na göre, namus nedeniyle kadın öldürenin cezasında indirimle gidilemeyeceği uygulamaya oldukça gecikmeli yansıdı. Öyle ki, Gönül Dilekçi’yi kendisinden boşandığı için öldüren ve ceza indirimi için Dilekçi’nin ‘iffetsiz davrandığını’ iddia eden Metin Cihangir’e, Sincan 1. Asli Mahkemesi’nin iffetsizliğin cinayetle ilgisi olmadığını belirterek ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası vermesini ilk emsal karar olarak henüz Ekim 2013’te sayabiliyoruz.

Kısaca şiddet dediğimiz olgu, en masum saydığımız gündelik hayatı ve bürokrasideki uygulamalarla hayatımızın göbeğine yerleşiyor. İktidarcı kadın ve erkek eşit sayılmıyor. Cumhuriyet dönemi, kadını ikinci sınıf yurttaş olarak addeden hukukî uygulamalarla ayrımcılığı, şiddeti ve cinayetleri meşrulaştırırken, mevcut iktidar bu durumu kadın ve erkeğin fitratının, yani yaratılışından gelen özelliklerinin aynı olmamasıyla açıklıyor.

Oysa burada, ciddi bir yanıltmaca var. Eşitlik talebi aynılık talebi değil. Zaten her kadın ve her erkek de birbiriyle aynı değil. Eşitlikten kasıt, kadın-erkek tüm yurttaşların ve hatta yurttaşlık kavramının sınırlarını genişletirsek, memlekete gelmiş göçmen ve mültecilerin temel hak ve özgürlüklerden eşit bir şekilde yararlanması. Tüm yurttaşların temel kaynaklara eşit ulaşım imkânına sahip olması. Ayrıca, eğer eşitliğin anlamı iktidarlara göre yoksa, iş çok zor. Zira, iktidarların kadın tahayyülü ve araç olarak kadınları siyasî hedeflerinde nasıl kullanacakları değiştikçe, kadınlara biçtikleri haklar da değişecek anlamına geliyor. Kürtajdan başörtüsü yasağına sıralanabilecek birçok konu esasında kadının siyasallaşan temsiliyet gücünün örneklerinden. Siyasî hedefler

ANNE SOYADINA YARGITAY VETOSU

İstanbul ’da açılan bir davada anne oğluna kendi babasının soyadını vermek istedi. Yerel mahkeme kabul etti, ancak Yargıtay bu kararı: “Velayet hakkını elinde bulundurmak soyadı değiştirmeye yetmez” diyerek bozdu.

Boşanma davalarında sık yaşanan taleplerden biri ‘çocuğun velayetini mahkeme kararı ile alan annenin, çocuğuna kendi babasının soyadını verme’ isteğiydi. Son olarak Anayasa Mahkemesi aldığı karar ile, bu uygulamayı engelleyen yasağı kaldırdı. Yasağın kaldırılması ile annelerin çocuklarına istedikleri soyadını vermelerinin yolu açıldı.

Anayasa Mahkemesi’nin aldığı karardan sonra ilk uygulamalardan birinde Hülya G. isminde bir kadın, boşandıktan sonra velayetini aldığı oğlu E’nin soyadını da değiştirmek istedi. “Boşanmadan sonra benim ve çocuğumun soyadı farklı hale geldi. Bu durum çocuğumun hem resmî işlemlerinde hem psikolojisinde sorun yarattı” diyerek soyadı değişikliği talebinde bulundu. Mahkeme bu talebi kabul etti.

Nüfus Müdürlüğü karara itiraz etti, konu Yargıtay’a taşındı. Yargıtay annenin talebini haksız buldu, yerel mahkemenin aldığı kararı bozdu, gerekçeli kararında ‘baba’ soyadının, ‘aile’ soyadı olduğunu ve değiştirilmemesi gerektiğini belirtti, şu yorumda bulundu: “Böyle bir uygulama nüfus kütüklerindeki kaydın güvenilirliğini ve istikrarı zedeleyeceği gibi, asıl bu gibi uygulamalar çocuğun ruh hali üzerinde çok derin ve etkili travma yaratacaktır.”

doğrultusunda sürekli üzerine yeni ahlak anlayışları inşa edilmeye çalışılan kadın, devletten aileye şiddete meyil eden iktidarların hedefi olarak yeniden kurgulanıyor. Tüm bu heteronormatif düzen içinde, kadınların hakları ve yaşamları hâlâ tartışma konusu olurken, lezbiyen, gay ve trans bireylerin haklarından bahsetmek lüks addediliyor.

Ingeborg Bachmann’ın “faşizm iki insan arasındaki ilişkide başlar” sözü kadın cinayetlerinin bireysel ve kurumsal ilişkisini özetler nitelikte. Kadına yönelik şiddet ve cinayetlerle mücadelede, bireylerin şahit oldukları şiddete anında müdahalesi gündelik hayatları dönüştürme gücüne sahip. Ancak esas dönüşüm, devletten aileye örülen kurumsal yolda, kadın cinayetlerinin meşru zemininin istikrarlı politikalar, önlemler ve hukukî uygulamalarla sarsılması ve heteronormatif cinsiyetçi zihniyetin de bu sayede değişmesiyle gerçekleşecek. ▼

- 1 Benjamin ([1921] 2010) *Şiddetin Eleştirisi Üzerine. Şiddetin Eleştirisi Üzerine*. İstanbul: Metis Yayınları, s. 19-42.
- 2 Arendt, H. ([1969] 2003) *Şiddet Üzerine*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- 3 Mayer, T. (ed) (2000) *Gender Ironies of Nationalism: Setting the Stage*. London and New York: Routledge, s. 1-22, Altınay, A. ([2000] 2004) *Vatan Millet Kadınlar*. İstanbul: İletişim.
- 4 Jenkins, R. (2004) *Social Identity*. London and New York: Routledge, Mutluer, N. (2008b) “Türkiye’de Cinsiyet Hallerinin Sınırları: Namussallaştırma”. N. Mutluer (der) *Cinsiyet Halleri: Türkiye’de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları*. İstanbul: Varlık, s. 14-30, Mutluer, “Disposable Masculinities in Everyday Istanbul: Internally Displaced Men in Tarlabasi” *Culturing Manhood and Masculinities* içinde, Murali Balaji & Ronald Jackson (ed.), Urbana, Chicago, Springfield: University of Illinois Press, 2011, s. 75- 105.
- 5 Eva Lundgren (2009), *Şiddetin Normalleşme Süreci*, çeviren: Berna Ekal, İstanbul: Reng Ahenk Sanatçı Yayınları.
- 6 Deniz Kandiyoti “ataerkillikle pazarlık” kavramını “Erkeklerin paradoksalı” makalesinde kullanmıştır. (1996, ‘The Paradoxes of Masculinity: Some Thoughts on Segregated Societies’, A. Cornwall & N. Lindisfarne (eds.), *Dislocating Masculinity: Comparative Ethnographies* içinde. London: Routledge, p: 197-213.)

TÜRKİYE'DE KADIN CİNAYETLERİ

Öncelikle kadınların yaşam sevincine ve yaşamını seçmek için gösterdikleri dirence saygı duymalıyız.

Gülsüm Kav

Türkiye’de kadınlar, modern toplumun gereği olan şartlara uyum gösteriyor, dışarı çıkmak, eğitim almak, çalışmak, kendi hayatına karar vermek istiyor. Bu en makul talebin karşılığı ise ölüm oluyor. Kadınlar olabilecek en sağlıklı şeyi istiyor, dünyalı olmak istiyor. Karşılarında ise eski Adem. Hayatın gelişmesine erkek egemenliği ayak diriyor.

Türkiye’de şu anda kadınların canları pahasına kendi hayatlarını seçme mücadelesi var. Her gün kadınların yaşam hakkının ortadan kaldırıldığı somut olaylarda, kadınların boşanmak ya da ayrılmak

istediği için, kendi hayatına dair karar almak istediği için öldürüldüğünü görüyoruz. Kadınlar çalışabilmek, toplumsal hayata katılabilmek, mutlu değil ise ayrılmak, istedikleri gibi giyinebilmek, istediği kadar çocuk doğurmak ya da doğurmamak, istemedikleri teklifleri reddetmek istiyor.

Erkekler kadına, aslında ona ait olanı, kendi hayatını vermemek için, gerekirse kadın kıyafetleri giyerek, gerekirse bütün geceyi kadının sığındığı baba evinin çatısı altında geçirerek, taammüden ve kararlılıkla cinayet işliyor.

Birbirinden farklı erkekler farklı yerlerde ama benzer bir kurguyla kadın öldürüyor. Kahvaltıyı

hazırlayanı, aynı kahvaltıda bıçaklıyor. Çocuğunun annesini balkondan atıyor. Öldürüp araçla üstünden defalarca geçiyor.

Yaşadığımız, erkek egemenliğinin çok uç bir biçimidir.

Tarih kadınların canları pahasına

kazandığı hakların çok örneklerini gördü. Oy hakkı mücadelesi bile böyledir. Artık seçimlerde oy vermekte sorun yaşamıyoruz. Ama kadınların oylarıyla seçilen yöneticiler, vergi ödediğimiz devlet, öldürülmememizi bile sağlamıyor.

2002 YILINDAN BU YANA CİNAYET NEDENİYLE ÖLEN KADIN SAYISI								
KANUN NOSU VE MADDESİ	MAKTÜL/ÖLEN SAYISI							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
5237 S.K. 82. MADDESİ	22	5	35	119	381	725	618	862
765 S.K. 448	17	40	49	77	137	75	72	41
766 S.K. 449	8	6	19	38	31	38	20	16
767 S.K. 450	19	32	61	83	114	173	96	34
TÖPLAM	66	83	164	317	663	1011	806	953

Açıklama:

1-Dava: açılış tarihini yukarıdaki yıllardan ibarettir.

2-2009 yılının 13.07.2009 tarihine kadar olan kısmı alınacaktır.

3-Dosyada ölen kişinin sıfatı MAKTÜL VE ÖLEN cinsiyeti de KADIN olanlar çıkartılacaktır.

POMPALI DEHŞET

Kocaeli, Derince’de bir kişi, kendisini aldattığını düşündüğünü eşini kızlarının gözü önünde pompalı tüfekle öldürdü.

Dört ay önce ailesiyle birlikte Sivas’tan Derince’ye taşınan H.O.T. (40) eşinin hareketlerinden şüphelenmeye başladı. Eşinin kendisini aldattığı düşünülen T, karısı Hayriye T. (33) ile tartışmaya başladı. Tartışmanın büyümesi üzerine, yemek yapan eşiyile boğuşmaya başlayan kızgın koca evdeki pompalı tüfekle Hayriye T’ye dört kızının gözü önünde ateş etti.

Başına isabet eden saçmalarla ağır yaralanan kadın kaldırıldığı Derince Eğitim Araştırma ve Uygulama Hastanesi’nde yaşamını yitirdi.

Cinayet mi arttı, görünürlüğü mü?

Hükümet, “Cinayetler artmıyor, görünürlüğü arttı” diyor. Oysa bu görünürlük dahi ancak mücadele ile kazanıldı. Dahası, artışı ilk telaffuz eden aynı hükümetin Adalet Bakanlığı idi: 2010 yılında Bakanlık son yedi yılda kadın cinayetlerinin %1400 arttığını söyledi.

İşte o meşhur verinin kaynağı:

Tam da bu açıklamanın yapıldığı zaman, Münevver Karabulut’un tam teşekküllü bir skandal yaratan ölümü yaşanmıştı. Bizim ise bir kadının öldürülmesine dair hafızalarımızda Güldünya Tören’in hatırası vardı. Kadın cinayeti olarak aklımıza gelen “töre” saikiyle işlenenler oluyordu, ama bu ölümler töre cinayetlerine hem benziyor hem de benzeriyordu. Mesela birkaç yıl önce, mutsuz olduğu için boşanmış, çalışan ve kendine yeni bir hayat kurabilmiş olan Sevim hemşiresinin eski kocası tarafından sokak

Hangi nedenler ileri sürüldü?	2008	2009	2010	2011	2012	Oran (%)
Ayrılık/boşanma	17,5	28,9	16,4	25,4	29,2	24
Kıskançlık	8,75	33	11,1	16,7	22,95	18,4
Erkeğin isteğinin gerçekleşmemesi	25	1,8	16,1	14,2	0,04	11,4
Bilinmiyor	18,75	10	25,5	11,7	10,15	15,2
Töre cinayeti	0	0,9	0	9,2	3,2	2,6
Kriz ve işsizlik	5	2,7	6,1	6,6	10,5	6,1
Reddetme	8,75	4,5	10,5	6,7	6,25	7,3
Hırsızlık - para - madde bağımlılığı vb.	7,5	8,2	7,7	5,1	0	5,7
Kadının hayatına dair bir karar vermek istemesi	3,75	6,4	5,5	3,6	10,15	5,8
Nefret cinayeti	0	0,9	0	0,8	1,04	0,5
Cinsel saldırı	3,75	2,7	1,1	0	0,01	1,5
İntihara zorlanma	1,25	0	0	0	6,51	1,5

ortasında öldürülmesini de hatırlıyorduk, Noir Desire’in solistinin manken sevgilisini bir otelde kafasını duvarlara vura vura öldürmesini de. Yani doğrudan “töre” olmadan, kadınların da içinde yer aldığı bir aile meclisi kararı olmadan, sadece bir erkek tarafından verilen kararlar bir kadının sadece “kadın” olduğu için öldürülebilir görülmesi söz konusuydu. Tam o sıralarda Ayşe Paşalı, o hafızalarımızdan asla silinmeyecek yüzü ile toplumun gündemine geldi.

Boşanma hakkı medeniyet seviyesini gösterir

Kadınlar en çok boşanmak isterken öldürülüyor; şu anda “boşanma krizi” yaşıyoruz denilebilir. Toplumun dar bir kesiminin çok uzun zamandır kullandığı boşanma hakkı, ilk kez toplumun geniş kesimleri tarafından talep ediliyor. Boşanmayı aklından dahi geçirmeyen katmanlardaki kadınlar, saydığımız gelişmeler sonucunda ilk kez “Ben de yapabilirim” diyor.

Son beş yılda (2008-2012) kadın cinayetlerinde öne sürülen nedenler arasında %24 ile boşanma/ayrılık ilk sırayı alıyor; bunu kıskançlık, reddetme, erkeğin bir isteğini yerine getirmeme izliyor.

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, cinayetlerle ilgili kayıtların çözümde yol gösterici olabileceğini düşünerek, Bilgi Edinme Kanunu’na dayanarak defalarca sorumlu kurumlara başvuruda bulundu. Ya hiç yanıt alamadı ya da çelişkili yanıtlar aldı. Bunun üzerine iletişim araçlarından ve kendisine başvuran ailelerden elde ettiği verileri derleyip kamuoyuyla paylaşmaya başladı. Bu yıl mart ayında son beş yılda 700 kadının erkek şiddetiyle öldürüldüğünü açıkladı. Failler arasında

BOŞANDIĞI EŞİNİ POMPALI TÜFEKLE REHİN ALDI!

Boşandığı eşini barışmaya ikna edemeyince pompalı tüfekle rehin alan kişi, polisin 5,5 saat süren çabaları sonucu etkisiz hale getirildi.

Boşandığı eşi Cevahir G’nin evine giden Ahmet G, eski karısını barışmak için ikna etmek istedi. İkna olmayan Cevahir G, Ahmet G. ile tartışmaya başladı. Tartışmanın büyümesi üzerine Ahmet G, iki çocuğunun annesini pompalı tüfekle rehin aldı.

Komşularının haber vermesi üzerine olay yerine gelen Emniyet Müdürlüğü ekipleri mahallede geniş güvenlik önlemi alarak evin bulunduğu sokağı trafiğe kapattı.

Olay yerine Özel Harekât ekipleri ve psikolog da çağrıldı. Polis, Ahmet G’yi, eski eşini bırakması için ikna etmeye çalıştı. Ekiplerin çabasına rağmen ikna olmayan Ahmet G’yi yatıştırmak için olay yerine ağabeyleri de geldi. Kardeşleriyle görüşen Ahmet G, evden çıkmaya ikna oldu.

Pompalı tüfeğini elinden bırakmayan Ahmet G, rehin aldığı eski eşi ve iki ağabeyini de yanına alarak evin önüne gelen otomobille bölgeden ayrıldı.

en fazla koca ve eski koca vardı. Öne sürülen nedenler, kadınların ayrılmak ya da boşanmak istemeleri başta olmak üzere, tam olarak toplumdaki erkek egemenliğini doğruluyordu.

Devlet göreve

Kadın kardeşlerimizin, erkek şiddetiyle öldürülmeleri önlenabilir. Devlet kadınları korumak için seferber olmalı, alarma geçmelidir. Bütün olanaklar devletin elindedir ve kadınların ödedikleri vergiler ölmelerini engellemek için elbette kullanılmalıdır:

• Cumhurbaşkanı, Başbakan,

tüm siyasî partiler cinayet işleyen erkeği kınamalıdır,

- Kadınların korunmasını hedefleyen 6284 Sayılı Kanun’un ve bu kanun
- uyarınca hazırlanan yönetmeliğin uygulanmalıdır,
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tüm kadın cinayeti davalarında ve şiddete
- uğrayan kadınlarla ilgili yapılacak uygulamalarda görevini yapmalı; ŞÖNİM (Şiddeti Önleme Merkezleri) yeterli hale getirilmelidir,
- Kadınların öldürülmesinde ihmalleri bulunan idarî görevliler,

polisler, savcılar,

- hâkimler, bakanlık görevlileri ve diğer sorumluların yargı önünde hesap vermelidir,
- Kadın cinayetlerinde cezaî indirim almalarının önüne geçecek Ceza
- Kanununa Ek Madde önerisi meclisten geçmelidir,
- Kadına yönelik şiddet fiillerinin kesilmesi için yaralama, tehdit

KARISINI DÖVDÜ, BAKKAL SEYRETTİ!

Zonguldak'ta, kendisinden kaçarak mahalle bakkalına sığınan eşini yumruklayıp, saçından tutarak yerde sürükleyen koca, güvenlik kameralarına yansıdı. Görüntüde, yanına sığınan kadını döven kocaya müdahale etmeyip, yerinden kalkmayan ve televizyon izleyen işyeri sahibi dikkat çekti.

gibi suçlarda da

- önleyici etkin ceza uygulanmalı, bu suçları işleyen ve hüküm giyen kimseler denetimli serbestlikten faydalanmamalıdır,
- Sadece kadınlar için çalışan Kadın Bakanlığı kurulmalı, kadına yönelik her karar
- kadın örgütleri ile beraber alınmalıdır,
- Kadınlara iş sağlanmalı, işsiz bile sayılmayan tüm kadınların ayakları üzerinde durabilmesi, kendine bir hayat kurabilmesi sağlanmalıdır,
- Kadın cinayetlerini durduran bir Anayasa ve sonuçta "Kadınlar Yaşasın Diye Adalet" sağlanmalıdır.

Kadınlar göreve

Kadın kurtuluş mücadelesi kadınların yaşam hakkına sahip çıkma-dığı sürece erkek şiddetinin diğer tüm biçimlerinin de süreceği açıktır. Ancak Türkiye'de kadın örgütleri ve örgütlü muhalefet kadın cinayetleri gerçeği karşısında farklı eğilimler izliyor.

Kimlik politikası ve kültürel görecelik eğilimde olan feministlere göre, farklılık kavramı temelinde yorumlanan bir dünyada tüm insanlar değişik, "kimlikleri" ile birbirlerinden farklı ve aralarında neredeyse hiçbir ortak bağ bulunmuyor. Dünya iktidar sahibi olan

PENDİK'TE KOCA DEHŞETİ!

Pendik'te bir kişi ayrı yaşadığı eşini benzin dökerek yakmak istedi. Öfkeli koca başarılı olamayınca silahla eşini vurdu, daha sonra intihar etti.

İddılara göre resmi nikâhlı eşi N. A. (38) ile ayrı yaşayan Mehmet A. (48) Güzelyalı Mahallesi'ndeki üst geçitte eşiyle tartışmaya başladı. Öfkeli koca yanındaki pet şişede bulunan benzini eşinin üzerine döküp yakmak istedi. Başarılı olamayınca belindeki silahı çekip kadına bir el ateş etti. N. A., omuzuna isabet eden kurşunla yaralanırken, koca olay yerinden kaçtı. Yaklaşık 500 metre uzaklıktaki Ömür Sokağına giden Mehmet A. elindeki silahla başına bir el ateş edip intihar etti.

ve olmayanlar arasında bölünmüş bir yapı olarak görülmediğinde, erkek egemenliği bile evrensel kabul edilmediğinde, gerçek statükoya karşı mücadele etmek, bunun için sorumluluk almak da gerekmiyor. Bu durumda sistem karşıtı olmak da ve hatta sadece reform savunmak da gereksiz hale geliyor. En nihayetinde felsefi bir bilinemezciğe varılıyor ve ortaya, kültürel farklar nedeniyle yargılanamaz "ötekiler" ile adına konuşamayacağımız "bizimkiler" olarak kadınlar çıkıyor.

Bu eğilimin diğer ucunda ise eşitlikçi ama ulusalcılığa ve bazen ırkçılığa varan bir yaklaşım duruyor: şiddetin sadece belirli bölgelerde olduğunu varsayan ideolojik duruş, bölgeler, ırklar ötesi bir olgu olan kadına yönelik şiddet konusunda son derece önemli olan bütünselliği ve dayanışmayı bertaraf ediyor. Bir çeşit özcü feminizm ise kadınları doğaları-erdemleri üzerinden mutlaklaştırıp "kurbanlaştırırken", ortaya çıkan sadece bir tür mağdur olma siyaseti, daha doğrusu siyasetsizliği oluyor.

Kadına yönelik şiddet siyasal bir meseledir; son derece sistematik ve politik olarak işleyen erkek egemenliğine karşı kadınların da örgütlü ve politik bir mücadele vermeleri şart.

Türkiye'de feminizmin toplumsallaşabilmesi, ancak toplumun geniş kesimlerinden kadınların uğruna öldükleri hayatlarına sahip çıkmaktan geçecektir. Toplumsallaşabilen bir feminizm böyle mümkündür; toplumsallaşabilen bir talep varken, kendimize benzemeyen kadınların acısına da sahip çıkarak.

Öncelikle kadınların yaşam sevinçlerine ve yaşamını seçmek için gösterdikleri dirence saygı duymalıyız. Şiddeti sadece bir kültür, din, psikoloji, cehalet, uygulama ve kanunları çiğneme meselesine indirgemeden ele almalıyız. Siyasî iktidarı uygulayan devlet sistemi gibi bir sistem var ve bu erkek egemenliği, devlet gibi bir aygıt tarafından destekleniyor.

Kadın cinayetlerine karşı devlet "seyirci" kalıyor, kadın kurumları da sadece "izlemek" ile yetiniyor-ken, tüm bunlardan ayırıp kendimizi, olmakta olan somut olayın içine girmeliyiz.

Her şeyden önemlisi, AKP'nin kadını bir özne olarak görmeyen, yalnızca "aileyi" dikkate alan, kadının adını bakanlıktan silip Aile Bakanlığı kurmuş olduğu, kadınların üreme haklarıyla ilgili hiç söz hakkı olmayanların konuştuğu, kadın istihdamında dünyada sonunculuğa yaklaştığımız, buna çözüm olarak kadınlara ya sadece çocuk yapmak ya da güvencesiz ve esnek işler sunulduğu, devlet kanalı TRT'den yayınlanan kadınlara yönelik ayrımcı söylemlerin cezasız kaldığı, Başbakan'ın kadınları sadece bir çocuk doğurma aracı olarak gören tutumuna devam ettiği, TÜİK Yaşam Memnuniyeti Araştırması'na göre kadınların yüzde 34,2'si kendini sokakta ve hatta evde "çok güvensiz" hissederken, SGK'nın kadın başkanının bununla hiç ilgilenmeyip kadınlardan tam beş çocuk istediği ve kadına yönelik ayrımcı politikalara her gün bir yenisinin eklendiği konjonktürde, AKP'nin bu politikalarını geriiletmek için Gezi direnişinde olduğu gibi mücadeleye etmeliyiz. ▼

ŞİDDET BURADA, YASA ÖNÜMÜZDE, UYGULAMA NEREDE?

Mevcut durumda en büyük eksik kadına uygulanan şiddet ölümle sonlanmadan tutuklamanın gerçekleşmemesidir.

Damla Yur

“Eşim Volkan Civelek ile yaklaşık 7 senedir evliyiz. Bu evlilikten olma 3 yaşında bir kızımız var. Eşim Volkan Civelek evliliğimizin ilk yıllarından bu yana bana sözlü ve fiili olarak şiddet uyguluyordu. Beni birçok kez darp etmiştir. Bu darp konuları ile alakalı doktora giderek tedavi oldum, bununla ilgili raporlarım mevcuttur. Eşim ile aramızda evliliğimizin başından beri yaşanan olaylara ilişkin herhangi bir yere resmî müracaatım olmadı. Bunun sebebi ise çocuğumun olması ve onun mutsuz olmasını istememem. Artık dayanamıyorum, boşanma davası için avukatıma vekalet verdim. Sabah saatlerinde eşim boşanma davası açtığını öğrenince yukarıda adresini belirtmiş olduğum ve 1 haftadır kaldığım eve geldi. Bana çocuğumu parka götürmek istediğini söyledi. Bu sırada yanımda bulunan amcam Civan Bülbül kendisine ‘Götürmek istiyorsan götür’ dedi. Akabinde amcam ile eşim tartıştı. Eşim sinirli bir şekilde elinde bulunan telefon ile birini arayıp, ‘Emaneti hazırlayın, gelip alacağım’ diyerek evden ayrıldı. Eşimin göstermiş olduğu bu tutum ve sinirli davranışlarından dolayı can güvenliğimden endişe ediyorum, bana ve aileme zarar vereceğini düşünüyorum. Beni tehdit eden ve huzursuzluk yaşamama sebep olan

eşim Volkan Civelek'ten şikayetçiyim, uzlaşmak istemiyorum, çağrı üzerine koruma talep ediyorum..."

Bu ifadelerin sahibi 25 yaşındaki Mehtap Civelek artık aramızda değil. Kendisine ve ailesine zarar vereceğini düşündüğü eşi Volkan Civelek tarafından 17 Ocak 2013'te öldürüldü. Aylardır çağrılı korumayla yaşıyordu. Çağrılı korumasının müddetinin bittiği gün Mehtap'ın ölüm günü oldu...

Mehtap ne ilkti ne de son...

Kadın cinayetlerini her sorguladığımızda sık sık benzer ifadelerle karşılaşırız. Bu şiddetin önüne geçmeye dair yöntem ise yeni öğrenmeye başladığımız 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun. Geçtiğimiz yıl Mart ayında çıkan bu yeni kanunda şiddet gören kadını korumaya ve şiddetin önüne geçmeye dair her ayrıntı tek tek düşünülmüş ve kanun titizlikle hazırlanmıştı. Ancak sorun, yasa-ya ilişkin yönetmeliğin 11 ay sonra çıkmasına rağmen (bir önceki aile içi şiddeti önlemeye dair 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Yasa'nın yönetmeliği 10 yıl sonra yürürlüğe girmişti), uygulamada.

Şimdi akla şu soru geliyor, "Şiddet burada, yasa da yönetmelik de karışımızda, peki uygulama nerede?"

Türkiye'deki erkek egemen sistemden sıyrılmaya çalışan kadının yaşadığı ya da tehdidine maruz kaldığı cinayetlerin sebebini sorgulamak için önce bu yasa-ya iyi irdelemek, sonra da kadınların yaşadıklarını incelemek gerekiyor. Kadın cinayetlerinin "politik cinayetler" olduğunu kavradıktan

sonra, hangi maddenin ne derece ve nereye kadar uygulandığına göz atalım.

İlk adım, kaç ve sığın

Kanunun 'Koruyucu önleyici tedbirlere ilişkin hükümler' kısmında yer alan maddeye göre, şiddete uğrayan ya da şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadına ve gerekiyorsa beraberindeki çocuğuna bulunduğu yer il ise Vali (veya yetkilendirdiği yardımcısı), ilçe ise kaymakam tarafından uygun barınma yeri sağlanmalı. Yapılan suç duyurusu sonucunda hakkındaki tedbir kararı verilen, barınma yeri sağlanması gereken kadın içinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na ait veya Bakanlığın gözetiminde bir sığınma evine yerleştirilmesi mecburi.

Şiddetten kaçan ve sığınmak isteyen kadın için ne yazık ki bu maddenin olması yeterli değil. Bakanlığın verdiği verilere göre (Haziran 2013), Türkiye'de toplam 120 kadın sığınma evi var. Bu sığınma evlerinin 87'si Bakanlığa bağlı, yalnızca 32'si yerel yönetimlere ait. Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası sözleşmelere göre, Türkiye'de yaşayan kadın nüfusuna (37 milyon 671 bin 216) bu sığınma evi sayısı oldukça yetersiz. Adıyaman, Ardahan, Bartın, Bitlis, Muş, Niğde, Rize ve Sinop hiç sığınma evi olmayan şehirlerden sadece bazıları. Sığınma evi sayılarındaki bu yetersizlik kadınların çoğu zaman başka bir şehre gönderilmesine, kimi zaman da kapasitesini aşan sığınma evlerinde rahat yaşayamamalarına sebep oluyor. Şiddetten kurtulmanın ilk adımı şiddetten 'derhal' kaçmak,

ikinci adım ise güvenli bir yere sığınmak olmalı. Kadınlar sığınma evi yetersizliğini de bilse kendilerini korumakla yükümlü devletten bu 'hak'larını talep etmeli. Çünkü kanunda yer alan bilgiye göre barınma yerlerinin yetersiz kalması halinde Vali, Kaymakam ve acil hallerde kolluk sığınmak isteyen kadını kamu kurum ve kuruluşlarına ait sosyal tesis, yurt ve benzeri yerlerde nakil sağlanıncaya kadar geçici olarak barındırmakla yükümlü.

Korunmanızla yükümlüler

Şiddetten kaçan kadının bir diğer hakkı da kanunda yer aldığı gibi 'geçici koruma' talep etmektir. Mağdur kadın hayatı tehlikesini göz önünde bulundurup mülkî amir ve kolluk amirine başvurarak koruma istemekten çekinmemeli. Geçici korumanın ardından verilen karar ile kadının koruması 'çağrılı koruma'ya da çevrilebilir. Korumada sorumluluk sahibi ise mağdur kadının yaşadığı yerin kolluk kuvvetleri kabul edilir. Kolluk tarafından bu korumaya sahip olan kadına arayabileceği bir telefon numarası verilerek dışarı çıkmadan önce kendilerini araması tebliğ edilir. Çağrılı korumasını arayıp 'Çok yoğun, bugün gelemez. Bugün durun evde, yarın birini göndeririz' cevabı aldıktan sonra şiddet gören kadınların da var olduğunu hatırlarsak, kadınların bu durumu ve kolluğu Bakanlığa iletmesinin önemini belirtmekte fayda var.

Türkiye'nin de taraf olduğu sözleşmelerce, 'çağrılı koruma'nın yetersiz bulunduğu durumlarda kadın 'yakın koruma' talep etme hakkına sahip. Türkiye'de bu kararı alan ilk (ve bilinen son) kadın Nahide Akgün (Opuz). Önce boşanmak istediği sonra şiddetine maruz kaldığı eşi Hüseyin Opuz tarafından gördüğü şiddeti 37 kez suç duyurusunda bulunarak yargıya taşıyan Akgün'ü koruyamayan Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nce (AİHM) 2008 yılında hüküm yemişti. Nahide Akgün'ün mücadelesi sonucu verilen AİHM kararı Avrupa'da 'emsal' kabul edilip kadınlara korumaya yönelik büyük adımların atılmasına sebep olurken, Türkiye'de Akgün dışında 'yakın koruma' dahi alan kadına rastlanmadı. Akgün'ün ise hâlâ kaçan bir kadın olması (2013) bu kanunun var olmadığını değil yalnızca uygulanmadığının kanıtı.

"HOŞ GELDİN" DİYEN KARISINI DÖVDÜ

KÜÇÜKÇEKMECE'de arkadaşlarıyla birlikte içki içip eve gelen 40 yaşındaki Öner G., kendisini "Hoş geldin" diye karşılayan 11 yıllık eşi Gönül G.'yi sandalye ile döverek hastanelik etti.

İki çocuğunun gözleri önünde dayak yiyen Gönül G., "Daha öncede beni dövüyordu. İlk defa bu kadar şiddetli dayak yedim. Davacıyım" dedi.

Yakınları tarafından hava alması için tekerlekli sandalye ile hastanenin önüne çıkarılan Gönül G., "Kocam, çocuklarım ve kayıinvalidemin yanında beni dövdü. Yüzüme, gözüme yumruklarıyla vurdu. Sonra da beni duvardan duvara fırlattı" dedi.

Tüm bilgilerinizi gizleyebilirsiniz

Gördüğü şiddet sebebiyle evinden kaçıp devlete sığınan fakat izini kaybettiremeyen kadınlar bu kanunda yer alan gizlilik esaslarına ilişkin işlemler yapılması üzerine de hak sahibi. Adli işlemlerde şiddet mağduruna ilişkin gizlilik işlemleri Cumhuriyet Başsavcılığı ve Mahkemelerce alınan Tanık Koruma kanununa göre yapılır. Yasaya göre bilgilerinin gizli tutulmasına karar verilen kadına dair tüm adres, iletişim gibi bilgiler Millî Eğitim Bakanlığı, Merkezî Nüfus İdaresi Sistemi, Sosyal Güvenlik Kurumu, Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistem, kolluk, bankalar, sağlık kurum ve kuruluşlar tarafın gizli tutulmalı. Koruma altındaki kadınların bilgilerinin Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), çocuklarının okullarının nakil işlemleri ya da e-dönüşüm gibi sistemlerce deşifre edildiğine tanık olunuyor. Deşifre edilen kadın hâlâ hayat-taysa (şiddetten kaçan bir kadının

TELEFONU AÇMAYAN KARISINI DÖVDÜ

Hatice S., dişi ağrıyan oğlunu aile sağlığı merkezine götürdü. İddiaya göre, iki hafta önce işinden ayrılan Avni S., uykudan uyandığında eşini evde göremeyince cep telefonuyla aradı. Hatice S., oğlunun muayenesiyle uğraşırken çantasındaki telefonunun sesini duymadı. Tedavinin ardından eve dönen Hatice S.'ye eşi "Nereye gittin? Telefonla arıyorum, cevap vermiyorsun" diye bağırdı, ardından da tekme tokat dövdü. Eli yüzü kan içinde kalan Hatice S.'nin "Yetişsin, kocam beni öldürüyor" diye bağırması üzerine komşuları polise haber verdi. Olay yerine gelen polisler, Hatice S.'yi kocasının elinden güçlkle kurtardı. Talihsiz kadın hastaneye kaldırıldı.

TARTIŞTIĞI 13 YILLIK KARISINI ÖLDÜRDÜ

Yalova'nın Çınarcık ilçesinde Halis A., (38) Harmanlar Mahallesi'ndeki evlerinde tartıştığı 13 yıllık eşi Nejla A.'ya (28) ruhsatsız tabancayla ateş etti. Necla A. olay yerinde hayatını kaybetti. Olayın ardından daha önce yaşadığı Kocaeli'ne giden Halis A., polise teslim olarak cinayeti itiraf etti. Bu arada, cinayet sırasında çiftin 8, 10 ve 12 yaşlarındaki çocuklarının da evde olduğu öğrenildi.

deşifre edilmesi çoğunlukla ölümü demek oluyor), çareyi yeniden adres değişikliğine gitmekte buluyor. Kadınlar kurumların bilinçsizliğinin kurbanı olmamak için 'gizlilik' haklarını talep etmelidir. Kimlik karartma denilen sistemle 6 aylık kimlik bilgileri gizlenirken, kadınlar yeniden başka bir kimlik alma hakkına da sahip.

Kimlik değiştirme hakkı

İlk adımı atmış, şiddetten kaçmış, üstüne koruma talep edip korunmuş, kimlik bilgilerini karartmış, fakat hâlâ şiddetten kurtulamamış kadın için son şans 'Yeniden doğ'. Hayatı tehlikesinin devam etmesi üzerine kadının rızasıyla kimlik ve diğer bilgi ve belgelerinin değiştirilmesi yasada yer alan bir diğer önemli hak. Daha önce terör ve benzeri suçlardan dolayı toplumsal dışlanmayı önlemek üzere tanınan bu hak, kadınları koruyan yasaya göre Tanık Koruma Kanunu hükümlerine uygun işleniyor.

Yasanın çıkmasından bir yıl sonra bu hakkı elde eden 33 kadın, Temmuz 2013'te yeni kimliklerine kavuştu. İsim, soyad, yaş gibi tüm kütük bilgilerinin değiştiği yeni kimlikler ile kadınlar yepyeni hayata başlamayı umut etmesine rağmen henüz hayallerini gerçekleştiremediler. Şiddetten kaçmak için verdiği mücadelede kimlik

değiştirme hakkında sahip olan bu 33 kadın yeni kimliklerini almak için bir yıl bekledi. Kimlikler verildi, fakat kadınların beklentileri hâlâ tam olarak gerçekleşmedi. Sağlık kartları, kredi kartları, diplomalarının henüz değişmemesi 33 kadının yeni bir hayata tam anlamıyla başlamasının önüne geçti. Kimliklerini değiştirme yoluna giden kadının asıl amacı yeniden var olarak, yeni bir iş bulup sokağa çıkmak, çekinmeden bir kurumda isim ve soyadını paylaşıp ayağa kalkmaktır. Fakat kimliği dışında ona bir geçmiş hazırlanmaz, diploma gibi belgeleri değişmezse iş bulması ve hayattaki diğer taleplerini gerçekleştirmesi mümkün olamaz. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'ndan edinilen bilgiye göre, kimliği değişen kadınların diğer bilgi ve belgeleri de değişecek, ancak ilk uygulama olduğu için Bakanlık yetkilileri bunun bir süre alacağını söylüyor. Umuyoruz ki bu 33 kadının beklemesinin sebebi şiddetten kaçtığı sırada yeni kimlik alan ilk kadın grubu olmasıdır. Kadınlar 'Her yolu denedik, kurtulamadık' dedikleri noktada son çare olarak 'Yeniden doğma' yoluna gitmeyi talep etmeli.

ŞÖNİM: 'Tek kapı' mantığı

Yasada Bakanlık, uzman personellerden oluşturduğu 'tek kapı' mantığı ile şehirlerde Şiddet Önleme ve

İzleme Merkezleri'ni (ŞÖNİM) faaliyete geçirmekle yükümlü. Bunlar, şiddetten kaçan kadına ilişkin koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin olarak kullanılması, kadını sağlık için hastaneye, suç duyurusu için karakola, avukat için baroya tek tek gidip kapı çalması yerine bir merkezden tüm haklarını talep edebilmesi için oluşturuldu. Şiddetten kaçan kadınların en ciddi tedirginlikleri 'tek başına' mücadele etmektir. "Kimsem yok" cevabı ile şiddeti kabullenen kadınların artık bu algıdan kurtulması lazım. Bir kadının birey olarak mücadele edemeyeceği hiçbir sorun yoktur, yeter ki kendinden

o gücü bulsun. Sonra da haklarını talep etsin. ŞÖNİM ile, 'ne yapacağını bilmeyen kadınlar' haklarını öğrenip yönlendirme ve destekle haklarını talep edebilir. Fakat yeni oluşturulan bu sistem de, yönetmeliğin olmasına rağmen bilinçsiz personel çalışmasının önüne geçmiyor. Mağdur kadını ikinci defa mağdur eden örnekler ne yazık ki ŞÖNİM'lerde de yaşanıyor. Şiddetten kaçan bir kadının kahkahası da ağlaması da toplumun 'normal' kabul ettiği düzeyde olamayacağı gibi, tartışması da 'normal' kabul edilen sınırlarda olamayabilir. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı 2013 raporuna göre, kaldığı sığınma

YILBAŞI BİLETİ İÇİN KARISINI ÖLDÜRDÜ

Çorum'da 45 yaşındaki İrfan Y.'nin, bıçaklayarak ağır yaraladığı eşi 42 yaşındaki Melek Y. hastanede yaşamını yitirdi.

İrfan Y., verdiği ilk ifadede, «Eşimle her konuda tartışıp kavga ederiz. Ortak aldığımız Millî Piyango biletini saklamış vermek istemedi. Üzerine isimlerimizi yazmayı teklif ettim. 'Bilet ortaksa üzerine isimlerimizi yazalım' dedim. O buna karşı çıkınca kavga ettik. Bir süre boğuştuk. Sonra elime geçirdiğim bıçakla onu bıçakladım» dedi.

evinde bir başka şiddet mağduru kadınla tartışan bir kadına ŞÖNİM müdürünce imzalanan 'Bir daha hiçbir sığınma evinde kalmaz' yazılı ağır bir disiplin suçu verildi. Kadınlar ŞÖNİM'lerin kuruluş amacının 'destek ve rehberlik' olduğunu unutmadan haklar talep etmeli, bu kurumlar tarafından da mağdur edildiklerinde konuyu adli mercilerde çözüme kavuşturmalıdır.

Ücretsiz sağlık hizmeti

Şiddetten ya da tehdidinden kaçıp koruyucu tedbir kararı alan kadın genel sağlık sigortası olsun ya da olmasın, hiçbir gelir testine tutulmadan genel sağlık sigortalı sayılır. Hiçbir sağlık sigortası bulunmayan kadına da yeşil kart çıkarılır. Kanunda bu maddeler olmasına rağmen şiddetten kaçarken bürokrasi mağduru çok sayıda kadın var. İkametgâhları çoğunlukla şiddet gördükleri yerlerde olan bu kadınlar bilgilerini güncellemedikleri gerekçesi ile ücretsiz sağlık hizmetlerinden yararlanamıyor. Oysa kadının güncelleme yapması için kaçtığı şehre dönmesi şart değil. Bulunduğu yerdeki mülkî amirliğe ya da Sosyal Yardım ve Dayanışma Vakfı'na durumu iletmesi kadının bilgilerinin güncellenmesi için yeterli bir adım. Kadınlar güncellemek için reddedildikleri zaman buna derhal en yakın polis karakoluna yaptıkları suç duyurusu ile itiraz edebilir. Şiddetten kaçarken sağlık hizmetinden yararlanmak isteyen kadınların bir diğer sorunu da Sosyal Güvenlik Kurumu bilgilerinin gizli tutulmaları ile deşifre edilmeleri. Kanunda yer alan 'gizlilik esası'na göre, kadınlar SGK'ya gidip işyeri ya da gittikleri hastane bilgilerini internet ortamında yazılmamasını talep edebilir. Yasada olmasına, yönetmelik ile personellere bilgisinin iletilmesine rağmen uygulanmayan 'gizlilik' haklarını kadınlar kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan personelden talep etmeli, reddedildiğinde ise konuyu yargıya taşımalıdır.

Geçici maddî yardım hakkı

Türkiye'de maddî imkânsızlıklar sebebiyle çok sayıda kadının şiddete boyun eğdiği biliniyor. Fakat yasada yer alan 'maddî hükümler'e göre şiddetten kaçan kadın her gün aylık net asgari tutarın otuzda birine kadar günlük ödeme alabiliyor. Kadın eğer bir sığınma evinde yaşıyorsa yeme, içme ihtiyaçları burada karşılandığı için net asgari

tutarın yarısını talep edebilir. Geçici maddî yardım talep hakkına sahip olmasına rağmen 'yeterli bütçe yok' gerekçesi ile ödeme yapılmayan kadınlar da ne yazık ki yok değil. Bakanlığın Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'na yaptığı açıklamaya göre, 2013 yılına ait geçici maddî yardım ödenekleri için ayrılan bütçe 31 milyon 400 TL ve 2013 yılının ilk 6 ayı bu bütçeden yalnızca 16 kadın yararlanmış. Şiddeti kabul eden hiçbir gerekçe olamaz. Kadınlar hakları olan 'geçici maddî yardım' taleplerini Bakanlığa iletmeli, sağlanmadığı takdirde hukuksal zeminde haklarını almak için mücadele etmelidir.

Ve diğer haklar...

Kadınlar ayrıca bu yasayla şiddetten kaçmak için 'işyeri değiştirme' hakkına sahip olduğu gibi, kaçtıkları kişi ile malvarlıklarına 'aile konut şerhi' koydurma, çocuklarına

kreş imkânı sağlatma ve psikolojik destek alma gibi sosyal haklara da sahip.

Mevcut durumda en büyük eksik kadına uygulanan şiddet ölümle sonlanmadan tutuklamanın gerçekleşmemesidir. Şiddet gören kadının henüz hastaneden çıkmadan şiddet gösterenin dışarıda olması birçok cinayete sebep oldu, olmaya da devam ediyor. Şiddetin azı çoğu, ikincisi sonuncusu olmadığı gibi, 'bu seferlik affettim'i de olmaz. Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'da da görüldüğü gibi, kadını şiddetten koruyan 'yazılı' çok sayıda ifade varken, şiddet kaynağına dokunmamak çözüm sağlamaz. İkinci şiddetin öldürmek olabileceği unutulmadan Ceza Kanunu'na derhal şiddet gösteren erkeğin tutuklanmasına yönelik bir madde eklenmeli. Kadına yönelik şiddet 'Koruma kararı

alındıktan sonra şiddet uygulamaya devam ederse' gibi maddelere sınırlarak risk atılacak bir konu değildir.

Hakların istenmeden alınmadığı bir ülkede şiddetten kurtulmak isteyen kadın mücadelesinin en büyük düşmanı 'pes etmek'tir. Şiddetsiz ve istenmeden alınan 'hak'lı yarımlar için hepimizi mücadele yüklü günler bekliyor... ▼

CİNAYET DEĞİL, KADINLARA KARŞI SAVAŞ

Bitlis'te öldürülen Meral'in ve Van'ın Çaldıran ilçesinde öldürülen Adalet'in de faili uzun yıllar boyunca bir yastığa baş koydukları veya koymak zorunda oldukları kocaları idi.

Zozan Özgökçe

Bu yazıyı yazmaya başladığım gün Van'da bir kadının koruma kararı olduğu halde eşinin saldırısına uğradığını, bunun üzerine karakolu aradığını, ancak karakolun "Biz bir şey yapamayız, 155'i arayın" cevabını aldığını öğrendim. Tutuklama, kötü muamele, gözaltında taciz, coplama, öldürme, gaz bombası atma konusunda bu kadar cesur davranan ve tereddütsüz inisiyatif alan polis neden kadınları aile içi şiddetten koruma konusunda kılını kıpırdatmaz?

Kıpırdatmaz, çünkü erkek zihniyetinin kadınlara karşı yürüttüğü bir kampanya var. Bu kampanyada öyle bir ortaklık var ki, kampanya katılımcıları erkekler hangi ideolojide olursa olsun bu kampanyanın içinde yer almakta. Ha yanlarına iktidar sahibi başka kadınları almıyorlar mı, alıyorlar. Ama o bu yazının ana konusu değil.

Genel zihniyet

Karısının boğazını keserek öldürdükten sonra namaz kılan, tekbir okuyan, dışarı çıkıp gezen, uyuyan erkeklerin bu rahatlığı yasaların ve genel zihniyetin cinayeti kabullenmesi sebebiyledir. Genel olarak kabul gören zihniyetin adı namus ve toplumsal cinsiyet rolleridir. Kadınlara karşı savaş bu iki kavram üzerinde erkeklerin fikir birliği sonucu açılmıştır.

Bu savaş kendi kurumlarını da

üretti ve geliştirdi. Din, devlet, aile, yargı sistemi ve bunun uygulayıcıları bu kavramları ihlal eden kadınları hedefledi her zaman. En çok da aile kurumu içinde örgütlendi. Aile, kadınları doğduğu günden itibaren namusunu koruma ve iyi eş/anne/kadın olma yönünde yetiştiriyor. Erkekleri de namus koruma konusunda otorite olma, vuran, kıran ve gerektiğinde öldüren olabilme, asker, koca, baba olma yönünde yetiştiriyor. Hal böyleyken, belirlenen çizginin dışına çıkan kadınlar ölümü bile hakeder. Ölümünün ardından da sessizliğe bürünür herkes. Kadınlara karşı yürütülen savaşta bir ölüm bir zaferdir. Bir kadının ölümü diğer kadınlara da bir uyarı niteliğindedir.

"Aç ve susuz gittin"

Meral ve Adalet kendilerine

biçilen yaşamın zulmünü reddettiler. Bitlis'te öldürülen Meral'in ve Van'ın Çaldıran ilçesinde öldürülen Adalet'in de faili uzun yıllar boyunca bir yastığa baş koydukları veya koymak zorunda oldukları kocaları idi. Adalet 16 yıllık kocası, Meral ise altı yıllık kocası tarafından hunharca öldürülmüştü. Hatta Adalet'in kocası ile birlikte 16 yaşındaki oğullarının da cinayet esnasında silah tutan olduğu söyleniyor. Yapılan otopsi raporu sonucunda üç tane pompalı tüfekle, dokuz tane de silahla vücudundan yara almış Adalet.

"Ah Meral, Meral... Aç ve susuz gittin"...

Bu sözler Meral'in annesinin acılı dilinden dökülen sözlerdi.

Meral üç ay önce kocasından boşanmış, boşanma davasının

sürdüğü süreçte çeşitli meslek kurslara katılmış, ehliyet almış ve bir kuaför salonu açmıştı. Kuaför salonuna 2,5 yaşındaki kızının adını vermişti. Katil koca daha önce Meral'in ailesini ve Meral'i öldürme tehdidinde bulunmuş, aile karakola dört kez şikâyet etmiş, ancak ifade almak dışında hiçbir şey yapılmamıştı. Aile ve Meral Bitlis Savcılığı'na gitmiş, Savcı "Benim de eşimin hayatı tehlikesi var. Ne yapalım yani?" diye cevap vermiş. Sonunda Meral, üç ay önce boşandığı kocası tarafından işyerinde dokuz yerinden bıçaklanarak yaşamını yitirdi.

Henüz 22 yaşındaydı. Çocuğu ve kendisi için geleceğe yönelik geniş hayalleri vardı. Ölümünden bir gün önce annesini aramış ve demiş ki "Bugün bir gelin vardı, çok yorulmuş, ancak şu anda çok

özel bir müşterim var, sonra eve geleceğim'. Eve gelmiş ve demiş ki 'Çok özel müşteri bendim. Bugün kendime baktım. Saçlarımı yaptım'.

Kendisini çok özel hissetmeye ve kendisi için yaşamaya başladı. Bir zamanda kocasının bıçak darbelerine maruz kaldı. Dokuz yerinden kendini özel hissettiği işyerinde bıçaklanarak katledildi. Meral âşık olduğu erkek ile hayatını birleştirmiş ve bu aşk onu yaşamdan ve çok sevdiği kızından ilelebet ayırmıştı.

Taziyyeye gelen komşuların “Kader işte!” söylemine karşı anne “Böyle kader mi olur?” diye sorgulamıştı. Kaderin sürekli kadınların, güçsüzlerin aleyhine işleyen çizgisinde bir adaletsizlik olduğunu acılı anne de yaşamından hareketle farkındaydı. Kaderin kadın için çoğu zaman muktedirlerin zulmünün çaresiz onayı olduğunu iyi biliyordu.

Adalet de 7 Temmuz günü kocasının ve iddia edildiğine göre oğlunun kurşun yağmuruna tutularak öldürülmüştü. Kocasından 16 yıldır yoğun şiddet görüyordu. Evliliği süresince çok kez karakola gitmişti. Bir keresinde kocası Adalet'i silahla kulağından

yaralamış, başka bir sefer de bıçakla kovalamıştı. Nihayet ailesinin yanına gitmiş ve boşanma davası açmış, Van Barosu'ndan ücretsiz avukat talebinde bulunmuştu. İlk davanın görüleceği gün Adalet toprağa gömülmüştü. Adalet kocası ile görücü usulü ile evlenmişti. Evlendiğinde henüz 17'sinde, öldürüldüğünde 32 yaşındaydı.

İsyan çığlıkları

Peki, Adalet ve Meral korunamaz mıydı? Bu cinayetler engellenemez miydi? Günde beş kadının öldürüldüğü bu topraklarda kadınlar isyan çıgıklarıını yetkililer de dâhil herkese iletiyor, ancak ölüm öncesinde ve sonrasında bu konuda insanı çıldırtan bir sessizlik var. Aile politikaları oluşturulurken kadınlar yok sayılıyor. Kadınlar aile içerisinde sessizleştiriliyor, kurbanlaştırılıyor.

Adalet'in çocukları dört tane. Van Çaldıran Savcısı çocukları bir uzmanla görüştürmeden kocanın ailesine veriyor. Çocuklar gözyaşı döke döke benimsemedikleri, istemedikleri kişilerin evlerinde kalıyor. Çok sevdikleri annelerinin ölmesine sebep olan babalarının, yıllarca onların yaşadığı acılara seyirci kalanların evlerinde nasıl

huzurla gözlerini uykuya yuma-
caklar?

Adalet ve Meral öldürülmeden önce devletin her konuda tetikte olan Savcılıklarına ve karakollara başvurmuşlardı. Savcılıkların ve karakolların kayıtsızlığı, müdahalesizliği katilleri cesaretlendirmemiş midir? Devlet, toplumsal ahlak ve aile kurumunun kadına karşı el ele verdiği bu tahakküm dünyasında çok da şaşılacak bir durum yoktu aslında. Aile, artık sadece yoğun duygusal deneyimlerin yaşandığı bir ilk yardım sığınağı değil, çok çeşitli iktidar pratiklerinin yeniden üretildiği, her türlü eşitsizliğin “normal” görüldüğü, kanıksandığı küçük bir devlettir.

Sürekli kimsesizleri ve aileyi önceleyen Sosyal Hizmetler Kurumu ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kadınları yok sayması, aile kurumu içinde göz göre göre yok edilen yaşamları görmezden gelmesi nasıl bir mantıktır? Her iktidar biçiminin, ailenin mevcut toplumsal yapıyı yeniden üretme rolüne duyduğu gereksinim verili eşitsizliğin devam etmesini doğurmaktadır.

Kadınlar kendileri için yaşama başladıklarında, kendi

seçimlerinin öznesi haline gelmeye başladıklarında, erkek iktidarının “özgürlük korkusu”, avuçlarından kayan ayrıcalıkların yarattığı telaş kadınların hayatlarını yitirmeleriyle sonuçlanmaktadır.

Kadınlar belki de tamamen kimsesiz kaldıklarında, aile kurumunun kalın perdeleri yırtıldığında, erkek himayesinin koyu gölgesi yok olduğunda örselenmiş sesleri duyulur hale gelecek, varlıkları görünür olacaktır. Kadınlar kendi hayatlarındaki kararlarda özne olmak istedikleri zaman savaşı yürütenlerin hedefi haline geliyorlar. Meral de, Adalet de sadece kocaları tarafından öldürülmedi, ölümün eşiğine savaşın tüm kurumlarının desteği ile geldiler. Bunlar sadece cinayet değil, kadınlara karşı savaşın sonucu. ▼

KEŞKE BİRAZ ÖLMESEK

Türkiye’de hergün en az üç kadın nefret saikiyle şiddete uğruyor, yaralanıyor, öldürülüyor.

Elif Avcı

“Hrant Dink’in cümlesindeki gibi, LGBT bireyler de güvercin tedirginliğiyle yaşar. Bu yıl öldürülmemiş olman seneye öldürülmeyeceğin anlamına gelmez.”

Demet Yanardağ

Ortaya çıkışından beri “görünürlük” politikalarını en önemli işi olarak gören LGBTİ Hareketi, Haziran Direnişi döneminde “görünürlük” anlamında birkaç gün içinde birkaç yıla bedel bir kazanım elde etmiş, iktidar ve egemen kültür tarafından sosyal haklar bağlamında inkâr edilişi sürse de, topluma “Evet, LGBTİ’ler vardır” dedirtmeyi başarmıştır. Bu süreç sonrası kazanım hızla artan görünürlük olsa da, görünürlükle beraber hızla artan bir şey de şiddet

olmuştur. Başbakan’ın yarattığı “biz” ve “ötekiler” ayrımında, ötekinin ötekisi olan LGBTİ bireyler bir kez daha nefretin öznesi haline gelmiş, özellikle sokaklarda seks işçiliği yaparak geçinen trans kadınlara yönelik saldırılar büyük ölçüde artmıştır.

Geçen senenin başından beri 19 trans kadın arkadaşımızı trans fobiye kurban vermiş olan bizler kaçını homofobi, bifobi yüzünden kaybettiğimizi bilmiyoruz, çünkü cinsel yönelim cinsiyet kimliği kadar “görünür” değil. Düzenli olarak Haziran’ın son haftası düzenlenen Onur Yürüyüşleri’ne her yıl daha fazla katılım olsa da, LGBTİ Hareketin ataerkiye ve heteroseksizme karşı mücadelesinde şiddete karşı yasaların uygulanması anlamında alınan yol çok sınırlı.

Ne medya, ne yargı, ne de devlet muaf

Arno Gruen, *Demokrasi Mücadelesi* kitabında cinayet konusunda “Cinayet işlemek her zaman ötekini insan olarak görmemek ve bu yüzden de öldürülebileceğini düşünmek anlamına gelir. Öteki daha değersizdir, o halde öldürülebilirsiniz” der. LGBTİ bireyler için durum tam da budur. Devlet ve medya tarafından sürekli ötekileştirilen, marjinalleştirilen LGBTİ bireyler toplum gözünde tedavi edilmesi veya toplumdan ayıklanması, bunlar yapılamıyorsa da en azından uzak durulması gereken “şeyler” haline getirilmektedir.

Anayasa Komisyonu Başkanı Burhan Kuzu 2008 yılında Anayasa değişikliğine ilişkin talebimize “Toplum henüz buna hazır değil!

Belki 22. yüzyılda” diye cevap vermişti. Önceki Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Aliye Selma Kavaf ise 2010 yılında “Ben eşcinselliğin biyolojik bir bozukluk, bir hastalık olduğuna inanıyorum.” diyerek LGBTİ’leri tedavi edilmesi gereken “hastalar” olarak etiketlemişti. İktidarın bu ötekileştirici tavrı kendini daha birkaç ay önce yine meclis kürsüsünde doktor kimliğini öne çıkararak bizleri bir kez daha “hasta” ilan eden AKP milletvekili Türkan Dağoğlu aracılığıyla göstermiş oldu.

Burhan Kuzu “Toplum buna henüz hazır değil” diyerek LGBTİ bireylerin toplumca kabul edilmediğinin ve siyasî iradenin de bu ayrımcılığa karşı “toplumsal çoğunluğun” yanında yer alacağını, daha fazla oy alabilmek, istikrarını

koruyabilmek için ötekileştiren toplumsal kesimlerin haklarını güvenceye almak konusunda irade göstermeyeceğini 2008'de açıkça teşhir etmiş bulunmaktaydı. AKP Hükümeti de 2008'den bu yana homofobik ve transfobik tutumunda 11 yıllık çizgisini bozmamış, LGBTİ örgütlerinin hak taleplerine ve yol göstermelerine rağmen LGBTİ bireyler görmezden gelmeye devam etmiştir.

Devletin ideal olarak çizdiği muhafazakâr, sunni, Müslüman, heteroseksüel nesil tablosuna varoluşsal olarak uyulmaması yahut ne kadar sevişirsek sevişelim üç çocuk yapamayacak olmamız zaten LGBTİ'leri hükümetin refahını düşündüğü kitlenin dışına çıkarmaya yetmiştir.

Devlet tarafında durum böyleyken Türkiye’de her zaman siyasî iktidar ile karşılıklı bir bağımlılık ilişkisi içinde olan medyanın homofobik ve transfobik olması, LGBTİ bireylerle ilgili haberlerde hükümetin görmezden gelme politikasına bağlı kalması ya da yaptığı habercilikte kullandığı dilin “medyatik linç” kavramına fazlasıyla denk düşmesi kimseyi pek şaşırtmamaktadır.

Benzer şekilde, Türkiye yargısının merkezîyetçi hiyerarşik yapısı, LGBTİ bireylerle ilgili davalarda şimdiye kadar alınmış kararlar, yargı bağımsızlığı konusunda

derin güven bunalımımızı perçinlemektedir. LGBTİ bireylerin uğradıkları saldırılar neticesinde açılan davalarda mahkemelerin aldığı kararlar çoğunlukla sanık lehine olmaktadır. Bir insanı silahla başından vurmuş, üstüne 50 yerinden bıçaklamış, bu da yetmediği gibi makatına kırık bir şişe sokmuş bir sanığın iyi hal ve tavır indirimi almasının homofobi/transfobi dışında bir açıklaması olabilir mi? İnsan merak ediyor, sanığın duruşmalardaki iyi hal ve tavırları nedir? Söz alırken ayağa kalkması, kravat takıp pişman durması mıdır vurmayı, 50 bıçak darbesini ve makata sokulan şişeyi yok sayıp hakimlere sanık lehine takdir hakkını kullandırtan?

Özellikle trans kadın ve gey arkadaşların uğradığı saldırılarda “kadın sandım erkek çıktı” yahut “ters ilişki teklif etti” ifadeleri sanık vekillerinin mahkemeye verdiği savunmalarda olmazsa olmaz klasikler halini almıştır. Birçok davada “Para karşılığında bir kadınla birlikte olacağım vaadi ile planlı bir şekilde kandırıldım”, “erkeklik gururum ayaklar altına alındı” diyen sanık homofobi ve transfobiden payını almış hakimimiz tarafından anlayışla karşılanıp ceza indirimi alabilmektedir.

Yaşanılan yoğun şiddetin kafamızda daha somut bir şekilde oluşabilmesi adına sayısal verilere

başvurursak, Lambdaistanbul LGBT Dayanışma Derneği'nin 2008 yılında İstanbul'da yaşayan 116 trans kadınla yaptığı "İt iti ısır-maz! - İstanbul'da Yaşayan Trans Kadınların Sorunları" isimli anket çalışmasına göre katılımcıların %79,3'ü tanımadığı kişilerden fi-ziksel şiddet görmüş. Aynı ankete göre katılımcıların %90'ının gü-venlik güçleri (polis, asker, güven-lik görevlisi vs.) tarafından fiziksel şiddet görmüş olduğunu söylemiş olması polisin bu konudaki tutu-mu hakkında az çok fikir sahibi ol-mamızı sağlamaktadır. Keza İzmir Emniyet Müdürlüğü'nden 2009 senesinde İstanbul'a tayin edilen Hüseyin Çapkın'ın getirmiş oldu-ğu bonus/puan sisteminde traves-tilerin 20 puan değerinde olması polisin trans kadınlara yönelik homofobisini perçinlemiş, birçok trans kadının sokakta gezerken, bakkala giderken hatta bazen ev-lerinde otururken miktarı 49 tl ile 300 tl arasında değişen sayısız ceza almasını sağlamıştır.

Sizin “travesti terörü” dediğiniz şey

Mevcut homofobi ve transfobi-
yi beslemede payları büyük de
olsa, toplumda, devlet kademe-
lerinde, medyada ve yargıda va-
rolan homofobi ve transfobi için
sadece AKP iktidarını suçlamak
haksızlık olacaktır. Darbe sonrası
1980 döneminde yaşanan süre-

avları, Abanoz Sokak'ta yaşananlar, Sansaryan Han'da, dönemin Emniyet Müdürlüğü'nde yapılan işkenceler, trenlere doldurulup sürgün edilmeler, çuvallara doldurulup ormanlara bırakılmalar... 1990 döneminde HABİTAT öncesi Beyoğlu'na gelen Hortum Süleyman'ın yaptıkları, Pürletaş ve Ülker Sokak'ta yaşananlar, yakılan evler, kesilen para cezaları, zorla saçları tıraş edilen trans kadınlar aslında devletin homofobi ve transfobisinin çok eskilere dayandığını göstermektedir.

Aynı şekilde, medya da son 11 senelik dönemden çok daha önce-sinde başlamıştır LGBTİ haberleri-ni “şok şok şok”, “travesti terörü”, “trans dehşeti” şeklinde vermeye. Translara “tarla fareleri” adını takan Reha Muhtar’dan, elinde falçatayla halka saldıran trans görüntülerine kadar sayısız şey izlettirilir insanlara. O kişilerin neden cinnet geçirip ambulansa, doktora, polise saldırdığı ise gös-terilmez verilmez. Ve senin ancak o estirdiğin terör sayesinde, insan olmanın onuru ve insan hakları-nın evrenselliğinden meşru zemi-nini alması gereken bazı sosyal haklara kavuşabildiğini kimse an-latmaz.

Alışın, gitmiyoruz!

Türkiye’de hergün en az üç kadın nefret saikiyle şiddete uğruyor, yaralanıyor, öldürülüyor. Bu mağdurların bir kısmı lezbiyen, biseksüel ve trans kadınlar. Toplum ve çoğu kez aileleri tarafından dışlanan, hasta, sapkın ilan edilen, iş bulamayan ve seks işçiliği yapmak zorunda bırakılan bu kadınlar aslında hayatlarının her alanında çok uzun zamandır şiddetle yaşıyor. Toplumun gözünde “kimse-siz” kalmış gözükme-ket LGBTİ’leri kolay hedefler haline getiriyor.

Gaye evinde ölü bir şekilde bulunabiliyor, 50 yaşındaki Kenan kafasında zıplarak öldürülebilir, Nükhet'in incecik vücuduna 50 bıçak darbesi sığabiliyor, kent-sel dönüşüm alanlarında oturan transların evleri rant uğruna kurşunlanabiliyor...

Bunca homofobiye, transfobiye rağmen şiddete uğramayı, öldürülmeyi göze alarak mücadelesini sürdürüyor LGBTİ Hareketi. “Buradayız” diyor, “Alışın” diyor. Eğer ahlak dediğiniz şey baskı ve şiddet ise, “Biz ahlaksızız” diyor. Ve ekliyor: “Kurtuluş yok tek başına, ya hep beraber ya hiç birimiz.” ▼

ŞİDDETEN ÖLEN KADINLAR İÇİN DİJİTAL ANIT VE SAYAÇ SERGİSİ ÜZERİNE

Önlenemeyen, durdurulamayan bir şiddet dalgasında hayat bulan anıt, şiddetin sona ermesi için bir mesaj taşıyor.

Zeren Gökten

Sosyal konularla ilgili çalışan sanatçılar, yaşam alanlarını aktifleştiren formlar oluşturur ve toplumsal farkındalığı geliştiren meselelerin üstüne giderler. Bu süreçte sanatın modelleri genişlerken sanatçının rolü de ilerler ve yeni toplumsal çabaları içerir. Günümüz sanatında sosyal meselelerle bağ kuran sanatçıların git-tikçe fazlaştığını ve stüdyolarını terk edip kamusal alanın önceden kestirilemeyen semalarında do-laştıklarını görüyoruz. Bu çalışma biçimine birçok isim yakıştırıldı: Joseph Beuys ‘Sosyal Heykel’, kü-ratör Nicolas Bourriaud ‘İlişkisel Estetik’, küratör Lars Bang Larsen ‘Sosyal Estetik’, sanatçı Suzanne Lacy ‘Yeni Tarz Kamusal Sanat’, sanatçı grubu Critical Art Ensemble ‘Taktiksel Sanat’ olarak tanımladı.

Ben de işlerimi kurgularken farklı alanların iç içe geçmesini ve birbirlerinden beslenmelerini seviyorum. Bunu kısaca ‘beklen-meyen ittifaklar üzerinden uz-laşma alanları yaratmak’ olarak tanımlıyorum. Geçen Mart ayında Mısır Apartmanı’nda CDA Projects Galerisi’de sergilediğim ‘Sayaç’ ser-gisi böyle okunabilecek bir sergi.

Sergi alanı Antik Mısır kefen örtü-lerden ilhamını alıyor. Bu boncuk örtüleri tasarlarırken, bizim kül-türümüzdeki hapisane örgüleri dilinden faydalandım. Boncuk işi, kendi içinde bir tarz, ilhamını hapis halinde olmaktan alıyor, o atmosferden çıkıyor. Bu örtüleri de Ümraniye T Tipi Kapalı Ceza Evin-deki erkek hükümlüler dizdi.

Serginin girişinde seyirciyi sicim gibi akan boncuk bebek anahtar-lıklar karşılıyor. Bu yerleştirmen-in içinden geçerek üç ayrı odada sergilenen örtülerle karşılaşır-sunuz. Her bir örtüye bir aşk şar-kısından alınan nakaratın ismi

verildi. Her bir örtünün üzerinde gömülmüş QR (çabuk tepki) kodu var. QR kodun taranmasıyla seyirci serginin bir diğer alanı olan web sitesine yönlendiriliyor. Serginin çevrimiçi ayağı olarak tasarla-nan bu site, her gün güncellenen bir sayaç ve bir anıttan oluşuyor. Türkiye’de kadına yönelik şiddet-ten ölenlerin anısını yaşatmak için düşünülmüş bu ortam, 2013-2008 arasında öldürülmüş bütün kadınlar hakkında bilgi veriyor. Web sitesinde kadınları isimleriyle anıyoruz, her bir isme girdiğinizde önünüzde yeni bir pencere açılıyor ve öldürülme yılı, biçimi, korunma talebi olup olmadığı, haberin ne-renden edinildiği gibi daha ayrıntılı bilgiler çıkıyor.

Sadece bu Ağustos ayında 26 ka-dının erkek şiddeti yüzünden

hayatını kaybettiği düşünülürse, Anıt-Sayaç, kadın cinayetlerinin artarak devam ettiği böyle bir or-tamda farkındalık yaratmak ve bilinmeyen verileri açığa kavuş-turmak için düşünüldü. Web site-si, kadına karşı şiddet konusunda toplum duyarlılığını geliştirme projesi olmanın ötesinde, ölen ka-dınlara adanmış bir anıttır.

Anıt-Sayaç, şiddetin sürekliliğinin de habercisidir. Kaygı veren artışla oluşan bir birikimin yanında, aci-liyete davet eden bir geri sayım da var. Sayaç attıkça umut eksilmek-te; tane tane tükenmektedir.

Anıtsallaşan Kadınlar

Sayaç’ı tasarlarırken Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na kadına yö-nelik şiddet verileri için birkaç kez başvurdum. Bilgi edinme hakkına

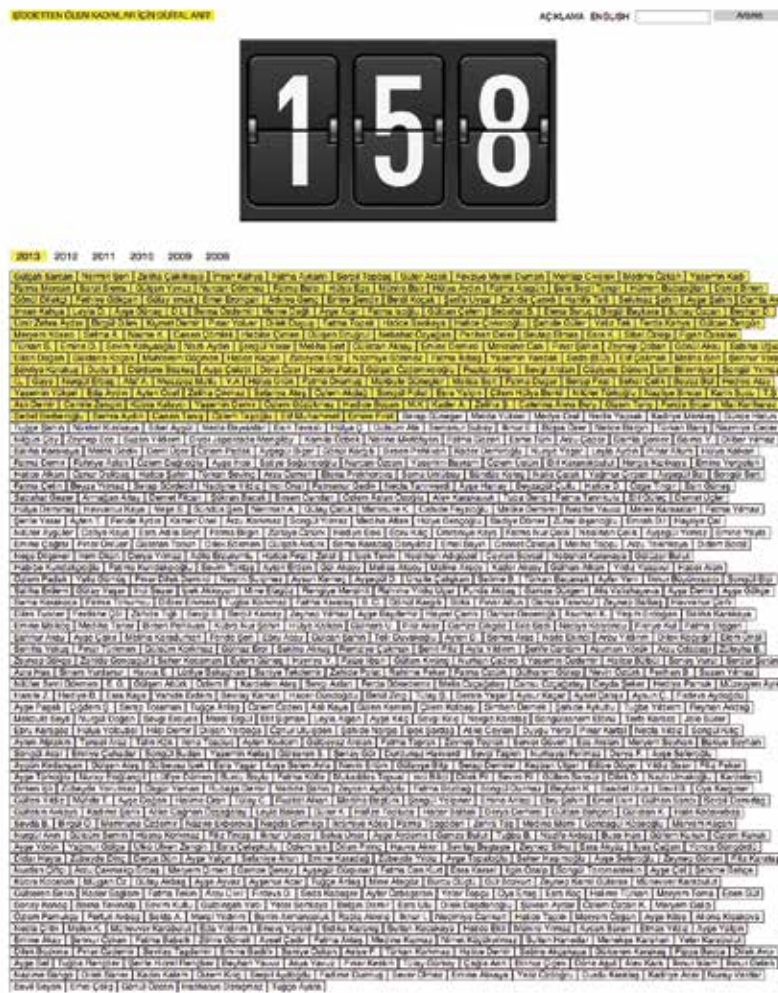
dayalı bu başvurularım, “Böyle bir bilgi yok” gibi cevaplar verilerek geçirildi. Bunun üzerine kütüp-haneye gidip 2012 yılının gazete-lerini taradım ve çıkartabildiğim bütün cinayetleri not ettim.

Web sitesinin taslağını çıkardıktan sonra Kadın Cinayetlerini Durdu-racağız Platformu’na başvurdum. Platformun da bu konuda çeşitli bakanlıklara yaptıkları başvurula-rının cevapsız kaldığını öğrendim. Platform, yıllardır kendileri için topladıkları verileri benimle pay-laşmaya karar verdi. Buradan plat-formda çalışan bütün gönüllülere tekrar teşekkür ederim. Taramaları hâlâ birlikte devam ettiriyoruz.

Serginin açılmasından on iki gün sonra Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin’den “Kadına Yönelik Şiddet Veri Tabanı/Siste-mi Oluşturulması Pilot Uygulama Etüt Projesi” yürütülmesinin plan-landığına dair bir açıklama geldi. Şahin, bu proje ile kadına yönelik şiddet verilerinin tek merkezde toplanacağını açıklıyordu.

Bakanlığın açıklaması olumlu. Sa-yacın çevrimiçi olmasıyla birlikte gizlenen veri tabanı açığa çıkmış oldu ve bir örnek teşkil etti. Link-leri, verileri ve medya haberleriyle birçok kişiye araştırmaları için zemin hazırladı. Dileriz anıtsayac.com’da olduğu gibi, bakanlık sa-dece evli kadınların değil, bütün kadınların ve transseksüellerin de veri tabanının içerisinde olması gerektiğini varsaymıştır.

Sayaç’ta, sayılar isime dönüşüyor; isimlerle yan yana gelip anıtsal-laşıyor. Güncelleniyor, arşiv oluş-turuyor, bellek yaratıyor. Sitenin amacı kendi varlık sebebini yok etmek aslında. Önlenemeyen, dur-durulamayan bir şiddet dalgasın-da hayat bulan anıt, şiddetin sona ermesi için bir mesaj taşıyor. Anıt öldüğünde ve kadınlar yaşadığın-da, anıt amacına ulaşmış olacak. ▼

BURSA YAHUDİ MAHALLESİ: ARAP ŞÜKRÜ VE SOKAĞI

Sonra sonra,
evlerde
konuşulan
ancak isimlerini
hatırlamadığım
ama
büyüklerimin
tanıdığı insanlar
yavaş yavaş
gitmeye
başladı.

Güzin Değişmez

Şimdi meyhane olan, sağdaki çıkmaz sokağın ikinci evinde doğdum. Hani sokağı tepeden gören, Vitali'nin meyhanesine bakan, yuvarlak cepheli, şimdiki Hasır Izgara'nın tam karşısındaki ev. Alanlık'ta ve çok kısa kaldığımız, bitişikte de babaannemlerin oturduğu ev, ikinci evimiz. Son olarak, Arap Şükrü Sokağı'ndaki yere taşıyoruz.

Muhtemelen burası da bir Yahudi evi. Şükrü Çavuş Sokağı'nın hemen köşesinde Vitali'nin meyhanesinin üstünde Yuda'nın babası Lia Amcalar otururdu. Biz Lia derdik ya, asıl adı İlya'ydı. Altta Vitali, Pepo Amca, Leyla Teyze, yani sanatçı Linet'in annesi, benim doğduğum evin bir üst sokağında yaşarlardı. Albert Amca, Lizet Teyze, Roza'nın annesi Merkada Teyze karşı apartmandaydı. Yakışıklı bir oğlu olduğunu da hatırladığım, sokağın meyhaneci esnafından, beyaz önlüğüyle gözümün önündeki Vitali Amca ince, uzun, karizmatik görüntüsüyle bana göre çocukluğumun Ayhan Işık'ıydı. Bir de Altıparmak'taki apartmanlarda oturan, bana biraz daha sosyetik gelen komşular vardı. Mesela çok güzel gözleri olan Mari Teyze'yi hatırlarım. Nam-ı diğer 'Baygın Gözlü Mari'.

Alanlık... Yüksel Kardeşler Apartmanı'nın arkası, Üçel Market'ten inişte ilk sola dönüp dar sokaktan girilir ya, hani şimdi otopark oldu, orası işte! Yahudilerin 'kostino rodeno' dedikleri, yani yuvarlak alan olarak tanımladıkları o yerdi arkadaşlarımızla buluşma sahamız.

Yahudi evlerinin kapısı hep açık olurdu. Hepsinin siyah beyaz çini taşlı, bazılarında mermer parçalarıyla ekli kapı girişleri vardı; arslan bacaklı kare bir masa, birbirine çok benzemeyen dört veya iki sandalyesiyle ortada dururdu. Sokakta kaldığımızda, susadığımızda teklifsizce açtığımız kapılardı onlar. Tuvaletim geldi deyip kendi evimize gitmek yerine çekinmeden içeriye daldığımız... Hepimizin bahçesiydi o evler.

Alanlık'ta Kaden ve Yakup Benardete kardeşler yaşardı. Daha büyük ablalar, ağbileri anımsarım. Roza, Raşel, rahmetli Leon. Balkondan seslenip "Ekmek almaya gider misin?" işaretiyle fırlayıp fırından aldığım ekmeğin yarısını yiyerek getirdiğimde "Yok zarar" deyip gülümseyerek karşılaşırlardı... Karşılıksız sevgiyi bilmeden tattığım anlardı onlar.

Şal Markoz Hayratı'nda oyuncaklarımızı yıkadığımız, sebil olduğu için bol bol su akıttığımızda içerden Madam'ın çıkıp "Babanız mı bağlattı bu suyu?" diyerek bizi kovalaması, sokağın en büyük eğlencesiydi. Herkesin tek tek gidip Madam'ı kızdırması çocukluğumuzun doyumsuz geleneği idi.

Sıkıntı da, varlık da herkesin

Aktar Burhan ve sonra Aktar Nazmi'nin olduğu sokağın girişinde, Albert Amca ve Lizet Teyze'lerin evi vardı. Bir büyükanne hatırlarım o evden. Keza büyük oğulları Sami'yi. Biz Samiko derdik. Albert Amca, tip olarak bizim ailenin erkeklerine benzerdi, kıvrıcık saçlı ve göbeklice olduğundan onu öz amcam sanırdım. Kapı hep açıktı ve işte onların bir çamaşır makinesi vardı. Bu benim dört yaşına tekabül eder. Sene 1966. Babamın Yeni Yol'da açtığı restoranın peçete ve örtüleri beyaz ketenden, elde yıkamak çok zor ve zahmetli. İşte bizim örtülerle peçeteler Lizet Teyze'nin makinesinde yıkanır. Birimizin evindeki elektrik, su veya zaman sıkıntısı hepimizindi sanki. Emek eşit paylaşılan bir ekmek gibiydi.

Sinagog o yıllarda canlı, bugünkünden çok daha hareketli bir mekân. Mahalleden evlenen ablalar, ağbiler olduğunda biz hemen sokak elbiselerimizle içeri dalar, merasimi sabırsızlıkla izlerdik. Asıl beklenti, nikâhın sonunda saçılan badem şekerleriydi. Hergün gördüğümüz, ama nikâh merasimlerinde bir başka gözle baktığımız komşularımızın şıklıkları, o günkü çocuk hafızamıza kolay kolay sığdırabileceğimiz şey değildi. Çok şık döpiyesler, rügan çantalar, çivi topuklu file pabuçlar, çakı gibi ütülü pantolonlar, ipek gömlekler, boyalı iskarpinler.

Hangi abla tam hatırlamıyorum, o upuzun ipek duvağı aklımı başımdan almıştır ve merasimde içilen şarabı tattırmadıkları için kızmışımdır. İstanbul'da o kokuyu çok özlediğimde ayaklarım beni Neve Şalom Sinagogu'na götürür, bizim sokağın kokusunu bulur muyum diye iç geçirerek adımlarım oraları.

Oradan kirde, buradan lokma

Ya o hamursuz bayramları! Eve kocaman bir paket gelir ve "kirde" çıkar. Yani mayasız hamurla yapılan, kabarmamış, çıtır çıtır, incecik kağıt ekmeği gibi, bir tür tuzsuz

cips. Bütün evlere aynı paket gittiğinden, kokusu sokağa dalga dalga yayılır. Biz tabii bir çırpıda bitirip birkaç gün sonra “Kırde yok mu, bitti mi?” diye arkadaşlarımızın anne babalarına sorarız, onlar da “Bir dahaki bayrama” derler.

Karşılıklıydı bunlar. Bir tür adı konmamış hediyeleşmeydi bu. Ramazan’ın birinci gününde annemin yaptığı yeşil mercimek yemeği veya kandil günleri dökülen lokmalar gibiydi kırde. Müslümanmış, Museviymiş ayırmadan, her eve gönderilirdi.

Raşel ve Samiko hatırlar mı?

Mudanya’daki Bursa Otel’ine, Yahudi komşularımızla 1966’da tatile gitmiştik. Otelin hemen yanı başından kırmızı kovayı daldırıp balık tuttuğumuzu Raşel ve Samiko hatırlar mı acaba?

Hemen karşıımızdaki camiye de bütün Yahudi arkadaşlarımızla daldıktan sonra, minberden minareye beni çıkardıklarını, mikrofonu açıp “Hadi, ‘anne’ diye bağır, duy-sunlar” dediklerini, tabii annemle babamın caddeye fırlayıp “Güzin bu, nereden bağıryor” diye telaşlandıklarını asla unutmuyorum!

Otelin önüne bir balıkçı motoru yanaşır, Albert Amca’yla babam, yüzlerini çok iyi hatırladığım ama isimlerini unuttuğum komşularımızla balığa çıkardı. Ah, o deniz sefalarımız! Serap’ın balık aplikeli mavi mayosu, benim de kahverengi basma desenli fistolu bikini, ayağımda siyah çiçek işlemeli deniz takunyalari, o grubun en genci ve yakışıklısı, geçen yıl kalp krizinin bizden kopardığı Leon Ağbi’nin kollarına atlayıp “Hadi bizi yüzdür” değişimiz.

‘Barmitzva’ veya kuşak merasimi de denen, erkek çocukların ergenliğe giriş ayiniyle ilgili ilk hatırladığım Çelik Palas’taki bir törendir. Davetliyiz, ama ne olduğunu bilmiyorum. Altı yedi yaşlarındayım. Ve kabarık etekle gitmek gerektiği bilgisi var bir şekilde. Jüponum yeterli kabarıklıkta olmadığından ve çok ağladığımdan, annemin bir alt komşumuz Fahime Teyze’den istemek zorunda kalışı. Törende ne olup bittiği doğrusu umurumda bile olmadı. Bir baba oğulun sah-nede oluşları ve bir şeyler yaptıkları, ne olduğunu hatırlamadığım gibi, algılamaya da çalışmadığım bir olay. Ama ben yürüdükçe, o jüponun aşağı yukarı sallanması benim için tek önemli şeydi.

Arap Şükrü’nün oğulları ve sağda torunu Güzin Değişmez

Şükrü Efendi bizi hep kayırdı

Arap Şükrü’nün daha 1934’ten önce sokağı keşfi, kayda değer bir dönüm noktasıdır hepimiz için. Burası bir Yahudi mahallesi idi ve Şükrü dedem bir Selanikliydi. Bu kozmopolit dünyayı daha küçükken solumuştu; ayrı din ve düşüncelerin kol kola girdiği, kardeşçe yaşamış bir şehrin çocuğuydu. Ve Yahudilik onun için bulunmaz

bir coğrafyaydı. İlk meyhanesini Ayvalık’ta açmış, ilk eşiyle orada evlenmiş, iki kız çocuk sahibi bu adam, savaş sırasında kardeşlerinin izini kaybetmişti. Muradiye’deki bir simitçi fırınında tesadüfen fark edip kendisine benzeyen biriyle sohbet ederken, o kişinin kardeşi olduğunu anlayarak Muradiye Kayabaşı Sokak, 24 numaraya yerleşmişti. Doğrusu Yahudilik ve Bursa onun için en doğru yerd. Önce bürokratlara, kalburüstü

okur yazara hizmet ettiği Şar Kulüp, sonra da Yahudilik. 1934 olmalı... Babamdan ve halalarımın dinlediğim kadarıyla, toprak zeminli bu yerlerin Yahudilerin ahırları olabileceği konuşulurdu.

Arap Şükrü’nün gazi olduğunu, torunu olduğum halde ben bile çok sonra öğrendim. 30 Ağustos’ta televizyondaki askerî tören görüntülerini ayakta izleyip ağladığımı bilirim rahmetli babamın. En büyük

evlat olarak ona geçen İstiklâl maddiyasını öpüp alınaya koyuşunu...

Yahudi komşu ve arkadaşlarla paylaşılmış güzel anılar bize dedemin hediyesidir. Onun kurduğu muhabbetin sonucudur. David Amca'nın karısı Suzan Teyze, kızı Dora Aba'nın doğum sancısı tuttuğunda ilk aradığı kişinin dedem olduğunu anlatmıştı. "Şükrü Efendi, galiba doğuracağım, bana David'i bul" demesiyle dedemin eve önce çorba gönderip sonra da ebeyle beraber David Amca'yı götürdüğünü; "Çok iyi adamdı, çooook" diyerek anlatışını hatırlarım. İki de rahmetli oldu.

Hemen tüm Yahudi komşularımızdan dinlediğim, dedemin gördüğüm, yardımsever biri olduğu; evlerine odun kömür gitmeyenlere yakıt, hastası ya da yaşlısı olanlara yiyecek göndermesiyle anıldığı. En çok da, "Yoksul kaldığımız bir vakitti, Şükrü Efendi bizi hep kuyordu" sözleriyle dedemi minnetle yâd edişlerini bilirim. Şimdiki bilgimle, sanırım varlık vergisi zamanı olmalı.

Arap Şükrü'nün kelle paça, işkembe, kuru fasulye pilav ve şaraplı yıllarından sonra balık kültürüne geçişi biraz da Yahudi komşuların balık bilgisi ve ilgisinden kaynaklanıyordu. Babam ve amcalarımın da merakıyla bu gelenek pekişmiştir sonra. Çocukluğumdan hatırladığım manzara, iplere dizili, müthiş güzel kokan kurutulmuş ve sararmış uskumrularla çiroz yapılışı. Kapı önlerine, hatta evdeki balkona da asılırdı onlar. Akşamüstü havanın birden grileşip de babamın dükkândan "Alooo, yağmur geliyor!" nidasıyla, evde bir telaştır gittiğini, çirozların toplanıp teneke kutulara basıldıklarını nasıl unuturum?

"Esen, kızları da al, dükkâna in"

Sahi, 70'li yıllarda Erdinç'in Kahvesi olan yerde bir Agora Meyhanesi açar babam. Ticari İlimler Akademisi'nin Altıparmak'ta olduğu dönemdir bu. Buradaki akademisyenler erken akşamüzerlerinde burada buluşmaya başlar. Entelektüel sohbetlerin koyulaştığı o yıllarda hocalar kadar, sanatçıların da buluşma yeri olur Agora. Hatta Tanju Okan'ın Çelik Palas'tan pijamalarıyla kalkıp geldiği, Berkant'ın 'Yılmaz Babaaa, neredesin?' diye bağırarak içeri daldığı, Zeki Müren'in 'Balığımı Yılmaz'dan başkası pişiremez' deyişi üzerine babamın bin bir ricayla kalkıp Uludağ'a gitmesi, Müzeyyen Senar'ın da olduğu geceyi birlikte geçirdikleri ve -hangi birini sayayım- daha bir sürü anıyla doludur bu yıllar.

Meyhaneye o yıllarda sadece erkeklerin gittiğini hatırlarım. Kadınlar da kimi akşamlar komşularla keyifli saatler yaşardı, kendi aralarında, evlerde şarkılı içkili toplanırlardı. Kibar likörler eşliğinde şakalaşırlardı. Temiz düzenli insanlardı hepsi de. Aynı gayrıları yoktu, birbirlerinde yeyip içerlerdi, çok da farklı olmayan yemek düzenleriyle uyumlu komşulardı. Koşer geleneğine uygun olarak, eti kendi kasaplarından aldıklarını annemden duymuşumdur. Bana hamileyken tüm Yahudi komşuların "Esen Hanımcığım, kokmuştur sana" diyerek muhakkak bir tabak olsun, pişirdiklerinden getirdiklerini annem hep anlatmıştır.

Babam İstanbul'daki seçkin meyhaneleri dolaşıp kadınlı erkekli yenip içildiğini görüp hayıflanırdı. Nitekim 1980 sonrası bir yılbaşı gecesi, "Esen, kızları da al,

dükkâna in" demesiyle annem ve biz ilk kez meyhaneye adım attık. Büyük bir şaşkınlık oldu sokakta önce, gayet iyi hatırlarım. Ve ama Musevi komşulardan birkaçı da eşlerini çağırdılar. Yani Arap Şükrü Sokağı'nın artık hanımların da özgürce girip çıkabildikleri, hatta zamanla kadın başına gelebildikleri bir mekâna dönüşmesi babam sayesinde.

Farkın farkedilişi: "Onlar Müslüman değil"

Musevi arkadaşlarımızla aynı okulda okuduk. Aynı gayrı yoktu, ama yine de bariz bir fark olduğunu anlamamız için biraz büyümemiz gerekiyormuş. Doğrusu aramızda Türklük, Müslümanlık, Musevilik diye bir şey yoktu. Ta ki Gazi Akdemir İlkokulu Müdürü Salih Derin'in yaptığı konuşmanın ardından, Yahudi arkadaşlarımızın din dersinde bahçede oynadıklarını görünceye kadar. "Biz de girmeyelim, madem onlar girmiyor" dediğimizde, yanıt kesin ve keskin olmuştu: "Onlar Müslüman değil!" Farkı ilk fark edişimiz budur.

Sonra sonra evliliklerin de değişik olduğunu anladık. Kız babaları ve Yahudi erkek çocuk sahibi olanların içki muhabbetlerinde birbirleriyle şakalaşmaları şöyleydi: "Senin kızı bana versen, ne iyi olur". El cevap: "Benim sana verecek drahomam yok". Veya: "Senin oğlun sünnetli, sana kolay!" Anladık ki, kızlar çeyiz parasıyla gidiyorlar.

Musevi oğlanlarının doğumdan sekiz gün sonra sünnet edildiğini öğrenmemiz içinse yılların geçmesi gerekcekti.

Ve o sokakta tabii ki aşklar da yaşırdı. Anneler babalar korkar, üzüldü. Makbul olan Yahudilerin Yahudilerle, Müslümanların da

Müslümanlarla evlenmesiydi. Çok aşırı bir iki aşk macerasını ben de büyüklerin gizli saklı konuşmalarından dinlemişimdir. Artık konuşulup dillendirildiği için bilir, izlerdim. Çocukça bir merakla ve "Neden olmasın ki?" ya da "Ne var bunda?" isyanlarıyla çekilen sıkıntıyı onlarla birlikte yaşırdım.

Sokağın kaçan tadı: Göç

Sonra sonra, evlerde konuşulan ancak isimlerini hatırlamadığım ama büyüklerimin tanıdığı insanların yavaş yavaş gitmeye başlamaları sokağın tadını kaçıran ilk anılardır.

Bu kervanın başını İlya Amca çekti, sonra da Vitali. Çetin Amca'nın yıllar sonra gidip onları bulduğu, çok keyifli zaman geçirdiği, bize onlardan selam getirdiği, iyi haberlerini ulaştırdığı günleri hatırlarım. Gidip dönmeyenlerin, ama ender de olsa özlem gidermeye ziyarete gelenlerin annem ve babama da konuk olduklarını bilirim. Allah hepsine rahatlık versin. Ne diyebiliriz?

Geçen sene çok ama çok unutulmaz bir olay oldu. Raşel'in oğlu Moris, Balıklı Bahçe'de gelip bizi buldu. "Kıvırcık saçlı o haşarı kız ne yapıyor?" diye ona annesini sorduğumu, o unutulmaz anıları paylaştığımı, gözlerim yaşla dolu o günleri önü alınmaz bir hasretle yâd ettiğimi söylememe gerek var mı?

İnşallah Raşel'in torunlarıyla da üçüncü buluşmayı gerçekleştiririz. Raşel'in annesi ve anneannesini de tanıyan biri olarak aslında bu beşinci buluşma olacak.

Biz hiç kavga etmedik. Hiç küsmedik.

Alanlık şahidimizdir. ▼

ZAMAN NEHRİNİN YATAKLARI VE KIYILARI

Yitenleri ancak bizde bıraktıkları boşluklardan takip edebiliriz. Petterson'un roman kurgusu böylesi boşluklarla sürüyor.

Behçet Çelik

Geçen zamanın ardından neye bakarız? Elimizden kayanlara, tutacak gibiyken tutamadıklarımıza, elde etmek üzereyken kaçırdıklarımıza – yakınımıza uğramamış uzak hayallerle derdimiz olmaz pek, o adımı atmasaydık ne olurdu, diye sorarız daha çok, ya da tersini. İmkân dâhilinde olanların muhasebesidir yaptığımız. Per Petterson'un *At Çalmaya Gidiyoruz*'unun (Metis Yayınları, 2008) başkahramanının romanın sonlarında söyledikleri ne kadar tanındık:

“Üzerinde durduğum küçük kaldırım taşından her yana doğru özenle çizilmiş bir şema gibi çizgiler uzandığını, bunların ortasında bir dairenin üzerinde durduğumu fark ettim bir anda; bugün, üzerinden 50 yıldan fazla zaman geçmişken gözlerimi kapadığımda ışıklı oklar gibi duran bu çizgileri açıkça görebiliyorum, o sonbahar günü Karlstad'da bunları o kadar açık görememiş olsam bile yine de orada olduklarını biliyordum, bundan emindim.”

At Çalmaya Gidiyoruz'da roman kahramanlarının –bu alıntıda da görüleceği üzere– kritik seçimleri söz konusudur; bu seçimleriyle hayatlarında bir şeyler köklü biçimde değişmiştir. Petterson, *Lanet Olsun Zaman Nehrine*'nede ise seçimlerimizin hayat çizgimizin yanı sıra bizi de değiştirip değiştirmeyeceği soruyor. Bu romanın anlatıcı-kahramanı Arvid'i hayatının zor bir döneminde tanırız. Dünya için de çok önemli bir zamandır – Berlin Duvarı'nın yıkıldığı sıralarda geçiyor roman. Boşanmak üzere ve annesinin kanser olduğunu öğrenmiştir. Annesinin hastaneye yatmadan önce birkaç günlüğüne memleketine, Danimarka'daki yazlık evlerine gittiğini duyunca o da peşinden gider. Geri dönüşlerle ilerleyen romanda, 1989'dan yaklaşık çeyrek yüzyıl önce Arvid'in ayağının altındaki ışıklı oklardan

birini izleyip öbürlerini bırakmaya karar verdiği günlerde neler yaşadığını öğreniriz. Ebeveynleri işçi olan Arvid üniversitede okuma imkânı bulmuş, ancak üyesi olduğu Maocu bir komünist partisindeki yoldaşlarının devrimin yakın ve önemli olanın da işçi sınıfı içerisinde mücadele etmek olduğuna onu ikna etmeleri üzerine okulu bırakıp bir fabrikada çalışmaya başlamıştır. Yoldaşlarının sözüne uymuş olsa da, kısa zamanda işlerin pek de öyle olmadığını kavramıştır. O yıllarda cep defterine yazdığı şu satırlar her şeyle ilgili olabilir; ama özünde bu seçimine ya da bunu izleyen başka seçimlerine dair olduğunu düşünebiliriz: “Artık daha fazla dayanamayacağım, yazılıydı birinin boş bir sayfasında, çok aptalca. Artık çok geç, yazılıydı bir başkasında, ama neyin çok geç olduğunu hatırlamıyordum şimdi.”

Arvid başı sonu belli muhasebelerle girişmek yerine hatırladıkça, bir şeyler çağrıştıktıkça yeniden yavaşcasına eski zamanlardan kimi anlar, sahneler aktarıyor. O yıllardaki ruh halinin yanı sıra, zaman içinde (zaman nehri aktıkça) oluşmuş kanaatleri de saklı satır aralarında. Bunların çoğu kez oldukça bireysel ve Arvid'in kişiliğine dair şeyler olsalar da, ortak bir ruh halini, hatta zamanın ruhunu içerdiğini düşünebiliriz. Yirmi beş yıl öncesinde kalmış bir sabah, fabrikaya giderken hissettikleri mesela:

“Bir *biz*'in parçası olmayı, benden fazla olmayı, kendimden daha büyük olmayı, daha önce hiç tecrübe etmediğim şekilde birileri tarafından kuşatılmış olmayı, ait olmayı seviyordum; bu sokakta önümde, arkamda, yanımda yöremde olan insanların aynı duyguyu paylaşıp paylaşmadığı da hiç umrumda değildi. (...) Çantamda parti yönetiminin son kararları vardı. Orada yazan şeyleri asla yapmayacağımı biliyordum, aslında hiçbir şey yaptığım yoktu, çok utangaçtım, çok yalnız, çıkmazdaydım, bunu

yalnız kalmak için yapıyordum ama şimdi ne önemi vardı başarıp başaramayacağımı bilmenin, yarı karanlıkta metroda yürürken. Etrafımdaki herkes, bütün erkekler, bütün kadınlar benden daha iyi biliyorlardı her şeyi. Ben çok az biliyordum. Yine de gri istasyona yürümekten ve onlarla kuşatılmış olmaktan daha fazla istediğim hiçbir şey yoktu.”

“Bazı şeyler olmuş ve kaybolmuştur”

“Zaman nehri”nin iki yakası arasındaki mesafenin açılıp kapandığı anlar var romanda. Niyetlerle olguların arasından da geçiyor bu nehir. Kuşkusuz, bu açılıp kapanmalar insanlar arasındaki nehirler için de geçerli. Öte yandan, Arvid'in kendisiyle olmak istediği kişi arasında da iki yakası giderek birbirinden uzaklaşan bir nehir bulunuyor. Peki, “zaman nehri” akarken (veya aktıkça) neler değişmiştir? Kardeşiyle ilgili kimi hatıralarının silinip gitmesiyle ilgili olarak Arvid şunları söyler: “Yeterince konsantre olsam hepsini bulabilirdim ama beynimin içinde lakayt bir şey vardı, kaygan bir teflon parçası, her şey döne döne gelip ona çarpıyor sonra sıçrayıp uzaklaşıyordu. Zihnimde bir zayıflık vardı. Dikkatimi toplayamıyordum, bazı şeyler olmuş ve kaybolmuştu. Önemli şeyler.” Büyük bir acı duyduğu ânı anlatırken söyledikleri Arvid'in genel hali için de geçerlidir aslında. “Zaman nehri” aktıkça bir şeyler olmuş ve sonra da kaybolmuştur. Edebiyat da çok kez bir zamanlar olmuş, ama sonradan kaybolmuş önemli şeyleri, anları yeniden yaşama çabası değil midir? Elbette yeniden yaşayamayız. Yitenleri ancak bizde bıraktıkları boşluklardan takip edebiliriz. Petterson'un roman kurgusu da (Arvid'in zihni de denebilir) böylesi boşluklarla sürüyor.

Lanet Olsun Zaman Nehrine'de, Arvid'in bocalamaları, hesaplaşmaları, hatırladıkları kimi zaman

Lanet Olsun Zaman Nehrine

Per Petterson

Çeviren: Aslı Biçen

Metis Yayınları, 2012

hayli ayrıntılı olarak anlatılıyor olsa da, resmin bütününe görmemiz mümkün olmuyor. Cep defterindeki cümleleri bilip de bağlamını bilemediğimiz gibi. Resmin bütünü romanın tamamına yayılan ruh halinde belki de; ya da bize aktarılmayanlarda, boşluklarda saklı. Karısıyla ilişkisinin neden bozulduğunu bilemeyiz, ama karşı karşıya geldiklerindeki hal ve tavırlarından –konuştukları söylenemez– bir şeyler sezeriz. Benzer biçimde annesiyle konuşmaları da ikisinin iç dünyasını ele vermez. Yine de jestler, belli belirsiz hareketler, suskunluklar veya sözlerin aniden kesilmesi bize bir şeyler sezdirir. Bildiğimiz şudur; bir zaman, bir yerde veya çok kere, çok yerde kopukluklar olmuştur. Petterson’un neyin neden olduğunu açıklamak gibi bir derdi yok. Olan durumu göstermek, karakterlerin anlatı zamanındaki ruh hallerini sezdirmek yeterli onun için.

Arvid’in ağızdan anlatılan romanın kimi yerlerinde onun doğrudan tanık olmadığı, sonradan da kendisine anlatılmamış olaylar da mevcut. Buralarda neler olduğuna dair tahminlerini oradaymış gibi aktarmaktan çekinmiyor Arvid. Annesinin, kırk yıl önceki komşusunun evinden içeri girdiğinde, onunla neler konuştuğunu bilmesine imkân yok mesela, ama

yıllardır annesi hakkında edindiği bilgi ve izlenimler ile uzaktan şöyle bir görebildiği komşu kadının halinden, duruşundan çıkardıklarıyla resmi tamamlıyor. Petterson, belki de romandaki boşlukları tamamlamamız için bir yol gösteriyor bize.

Boşlukların Tamamladığı

İçerdiği boşluklara rağmen romanın bir eksiklik duygusu yaratmaması da Petterson’un gösterdiği yola daha ilk sayfalarda girivermemizden olmalı. Arvid’in çocukluğundan, gençliğinden ve romanın şimdiki zamanından aktarılan sahneler birbirini ucundan, köşesinden tamamladıkça –elbette anlatılmayanların yarattığı boşlukların da etkisiyle– sadece Arvid’e ya da annesine değil, bir dönemin ruhuna dair de birçok şey seziyoruz. Çoğunlukla küçük ayrıntılardır bunu sağlıyor. Arvid’in gençliğindeki solculuğunun zamanla neye evrildiğini bilemiyoruz mesela. Sadece eski bir Maocu olarak Tiennenman’da öğrencilerin ve işçilerin katledilmesinden sonra Çin Büyükelçiliğinin önündeki protestoya katıldığını öğreniyoruz. O andaki duygularının anlatımında aradan geçen zamana dair bir şeyler de var.

“1989 Haziranında insana tuhaf ve biraz da hüzünlü geliyordu bu gösteri. Etrafımdakilerin çoğunu

on yıldır görmemiştım ve hepsi biraz daha yaşlı görünüyordu, kiminin şakaklarına kırlar düşmüştü ve yapabileceğimiz fazla bir şey yoktu, sanki ortalık biz gelmeden önceki kadar boştu.”

Annesiyle ilgili bir hatırasında o gün baş başa olduklarını sanırken kardeşinin de yanlarında bulunduğunu öğrenince Stalin’in fotoğraflardan Troçki’yi silmesinin aklına gelmesi, ya da komşularının cebindeki mendili fark ettiğinde Cenevre’deki sürgünden dönen Lenin’in Petrograd’daki Finlandiya İstasyonuna girmek üzereyken sallanan kızıl bayrakları düşünmesi de Arvid’in solculuğuna dair bir şeyler aktarıyor. “Zaman nehri”nin sadece insanlar arasından akmadığı açık.

“Zaman nehri” çok şeyi birbirinden ayırıyor olsa da, bu nehre bakarken hissettiklerimiz kişisel olanla toplumsal olanı yakınlaştırıyor. “Hayat nehri” bunların bütününden müteşekkil ya da hepsini birden sürüklüyor. Arvid’in bir arkadaşı için söyledikleri onun ruh halinin, zaman nehrinin hangi yatağına bakarsa baksın neler hissettiğinin de ifadesi: “Arkadaşlığımız bitmişti ve ben o anda özlemeye başlamıştım bu arkadaşlığı. Bütün yazlar gitmişti, hem de sadece ben onları yirmi beş sene sonra unuttuğum için değil, artık onları hatırlamanın bir manası

olmadığı için.”

Arvid’in bu ruh halindeki karanlık ton roman boyunca hissediliyor –Yahya Kemal’in “Kar Musikileri” şiirindeki “Duydumsa da zevk almadım İslav kederinden” dizesini anmamak mümkün mü? Bu kederli roman boyunca, başlı başına derin bir keder sebebi olan, Arvid’in çok sevdiği annesiyle arasındaki buz dağına da sıkça fark ediyoruz. Bu buz dağının neden, nasıl ortaya çıktığı da belli değil. Öne mi de yok. Bir zamanlar zaman nehrinin kuruması ve iki yakadakilerin birbirine ulaşma ihtimali doğmuşsa bile işler yolunda gitmemiş (gitmesi mümkün müydü, diye sormadan edemiyor insan?) eski debisinde akmayı sürdürmüş. Bunları hatırlamanın da etkisiyle annesinin ölebileceği düşüncesi Arvid’in ruh halinde derin düşümlere yol açıyor kimi zaman; onun bu hallerine tanık olduğunda annesinin mesafeli duruşu ise değişmiyor; buzdağı erimiyor, nehir kurumuyor.

Lanet Olsun Zaman Nehrine, Arvid’in merkezinde, onun çırpışlarıyla ilerliyor. Annesinin ölümü de Arvid’e ölümü ve kendi ölümünü düşündürüyor. Ölüm ânını, “hep olmayı istediğin kişi olma şansını ebediyen kaybettiğin” an olarak tanımlamasından da anlıyoruz ki zaman nehri aktıkça mümkün olanlardan biri de bu. ▼

ERMENİ BALIKÇI İLE TOPAL MARTININ OLAĞANÜSTÜ MACERALARI

M. Şeref Özsoy

Sait Faik yeni bir kitap için öykülerini Varlık Yayınları'nda Yaşar Nabi'ye getirir. Öykülerden bazıları henüz hiç bir yerde yayımlanmamış, üstelik birisine isim bile bulamamıştır. Öyküyü okuyan Yaşar Nabi, "Madem bir ad bulamadın, 'Öyle Bir Hikâye' diyelim" önerisini getirmiş. Önce biraz tartışsalar da karar verilmiş. Üstelik sadece öykünün değil, kitabın ismi için de *Öyle Bir Hikâye*'de anlaşmışlar.

Birkaç gün sonra fikrini değiştiren Sait Faik, kitabın isminin değişmesi için Yaşar Nabi'ye haber göndermiş. Kitabın isminin *Alemdağda Var Bir Yılan* olması isteğini Yaşar Nabi kabul etmemiş. "İlk forması basıldı, değiştiremeyiz artık" itirazına inanmayan Sait matbaayı aramış ve kitabın henüz basılmadığını öğrenince Yaşar Nabi'yi arayarak "Daha basılmamış, aman kitabın adını değiştir, gücenirim" deyince, çaresiz kabul etmiş Yaşar Nabi.

Yeniden baskı hazırlıklarını yapar Yaşar Nabi ve kitap basılır: *Alemdağda Var Bir Yılan*.

Yani telefon konuşmasında kitabın

yeni ismini yanlış anlamıştır Yaşar Nabi. Bu hata ikinci baskıda düzeltilir ve *Alemdağda Var Bir Yılan* Sait Faik'in yaşarken yayımlanmış son öykü kitabı olur. *Alemdağda Var Bir Yılan*'ın 1954 tarihli ilk baskısını arayanlar da bu isim farklılığı nedeniyle bulamazlar!

Kitaptaki ilk öykü "Öyle Bir Hikâye" olmakla birlikte yedinci öykü de "İki Kişiyi Bir Hikâye"dir. Belki bu yüzden kitabın ismini değiştirmek için ısrar etmiştir Sait Faik. "İki Kişiyi Bir Hikâye"nin ilk paragrafı şöyledir:

"Topal Martı ile balıkçının konuştukları bile, işitilmemişse de, görülmüştür. Önce martının laf attığına kalıbımı basarım. Ne dediğini söyle deseler söyleyemem ama, işin başka türlü olmasına; diyeceğim, ilk balıkçının martıya laf atmasının mümkünü yoktur."

"Ben bu paragrafı biraz farklı hatırlıyorum" diyenleriniz varsa, onların hatırladıkları paragrafın da şu aşağıdaki olduğunu söyleyebilirim:

"Topal martı ile balıkçının konuştukları bile görülmüştür. Önce martının laf attığına kalıbımı

basarım, diyeceğim. İlk balıkçının martıya laf atmasının mümkünü yoktur."

Bu öykü, 1950 yılında *Mahalle Kahvesi* adıyla yayımlanan kitapta "Ermeni Balıkçı ile Topal Martı" ismiyle yayımlanmıştır ve ilk okuduğunuz öykünün yarısından da az uzunluktadır.

Sözün burasında Mahmut Alptekin'in *Bir Öykü Ustası Sait Faik Abasıyanık* (Dilek Yayınevi, 1976) adlı incelemesinden de bir paragraf okuyalım:

"Çevresindeki her tür insan girmiştir öykülerine. Kendisine öykü tasarımlarını anlatan, bir öyküsünü okuyan okuyucusundan; kendi bahçelerinde sebze yetiştiren papaza, kahveciye, hamala, herhangi bir yerde karşılaştığı herhangi bir insana, balıkçılara, sokak satıcılarına dek... Özellikle balıkçılar. Ermeni Balıkçı ile Topal Martı öyküsünü anımsıyoruz sözün burasında. İki kez yazdığı bu öyküde, öz bakımından bir değişiklik yok. Olayların sıralanışı yönünden değişiklikler var yalnızca."

Kısa süre önce Yapı Kredi Yayınları'ndan Türkiye İş Bankası

Kültür Yayınları'na transfer olan kitapların, bu güncel baskılarına baktığımızda "Ermeni Balıkçı ile Topal Martı" öyküsünde şöyle bir dipnotla karşılaşıyoruz:

"Varlık Yayınları'ndan çıkan kitapta bu adla yayımlanmış, ancak 'İçindekiler' listesine 'Ermeni Balıkçı ve Topal Martı' olarak geçmiştir."

Her iki yayınevinin editörlerinin farklı olmasına karşın bu küçük farkı fark edip not olarak iştiraklerine karşın, aynı öykünün iki kere yazılmasına değinilmemiştir. Buradan varılan sonuç, Mahmut Alptekin'i okumamak bir yana, iki öykünün aynı olduğu bile fark edilmemiş, üstüne üstelik kimse'nin Bilgi Yayınevi'nin baskısına bakmamış olduğudur!

Oysa Bilgi Yayınevi'nin baskıları edisyon olarak hiç beğenilmez. Hatta bir okurunun Sait Faik'e okuması için gönderdiği bir öyküyü yıllarca Sait Faik'in öyküsüyümüşçesine yayımlamıştır Bilgi Yayınevi. Bununla birlikte *Alemdağda Var Bir Yılan* kitabından çıkardıkları öyküyü *Mahalle Kahvesi* kitabında arka arkaya yayımlarken şu dip notu koymuşlardır:

"Sait Faik aynı konuyu, ilkin İki Kişiyi Bir Hikâye, sonra da Ermeni Balıkçı ile Topal Martı adıyla iki kez yazmıştır. Söylentiye göre, ilk yazdığını bir ara kaybetmiş, konuyu ikinci kez işleyerek *Mahalle Kahvesi* kitabına almış; birkaç yıl sonra bulduğu ilk müsveddeyi de *Alemdağda Var Bir Yılan* adlı kitabında yayımlamıştır. Toplu eserlerinin bu baskısında, sanatçının her iki çalışması biraraya getirilmiştir."

Yeniden edisyon çalışması yapmak isteyenlere, bir de şu notu iletebilirim. *Yeni İnci* adlı derginin 4 Ekim 1952 tarihli sayısında (Sayı: 2/23) öykü şu başlıkla yayımlanır: "Denize, Martiye, bir tahtası eksik İki Kişiyi Bir Hikâye" ▼

* Bu yazıyı, Ezginin Günlüğü'nden Sarhoş Balık ile Topal Martı şarkısını dinleyerek okumanız önerilir.

Denize, Martiye, bir tahtası eksik İki kişiye bir hikâye

Yazan: Sait Faik Abasıyanık

TOPAL martı ile balıkçı-
nın konuştukları bile, i-
şitilmemişse de, görül-
müştür. Önce martının
lâf attığına kalıbını ba-
sarım. Ne dediğini söylediyse-
ler söyleyemem ama, işin baş-
ka türlü olmasına; diyeceğim,
ilk balıkçının martıya lâf at-
masının mümkünü yoktur.

Martının ne dediğini bırak-
alım. Balıkçıyı konuşturalım, is-
ter misiniz:

Martı —

Balıkçı — Susacak mısın be
topal, sabah sabah... Patlama-
dın ya, daha nişana varmadık..
Gözünü seveyim sus. Sus, sus
da bir an evvel varalım. Sana
lâf mı yetiştireceğim? Kürek
mi çekeceğim?.. Nuh deyip
Peygamber demediğine göre,
pek aç olmalısın.. Peki, peki!
Dediğin olsun. Dur, bekle, bir
kolyoz keseyim... Bağırma oğ-
lum, bağırma çocuğum, amma
yaptın ha!.. Amma da kafa
patlattın be!

Martıya, başından ötede et-
lerinden sıyrılmış kuyruğu tit-
reyen bir kolyoz iskeleti fır-

lattı; balıkçı küreklere asıldı.
Az sonra sis içindeki Hayırsız
adalar gözükte. Martı susmuş-
tu. İka kanat vurup sandalı
geçiyor, vedi kanat vuruşta
balıkçının tepesinden Hayırsız
adanın kıyılarına uçup kaybo-
luyor, geri dönüyor, süt liman
denize konuyordu. Artık ko-
nuşmuyorlardı.

Balıkçı o zaman bana dön-
dü:

— Ne zaman çıksam, san-
dalı tanır, peşime düşer. Bi-
de uğurlu kuştur, sorma.

— Neden topal diyorsun o-
na Barba?

— Topaldır da ondan. İyi
bak, bir bacağı yoktur.

— Ne olmuş bacağına?

— Bilmem. Belki denizin di-
binden bir canavar gelip kap-
tı. Belki anadan doğma böyle-
dir. Belki daha yavru iken bir
insan oğlu yavrusunun eline
düşmüştür, bilinmez.

Sustuk. Rüzgâr bir kara ko-
kusu getirdi. Bozulmağa baş-
yan bir karpuz kokusu duy-
dum.

Balıkçı — Şuna bak be, de

di, insan gibi yahu! Tam ni-
şana konmuş.

Bir kuşun konduğu yerde
durduk. Martı beş kulaç öte-
mize gitti kondu. Sevinçle, ka-
fasını uzata uzata haykırdı.

Balıkçı yem kesmek üzere
bıçağını çıkarırken yine hava-
landı. Gözden kayboluncaya
kadar uçtu.

Ben — Kaçtı Barba, dedim.

Balıkçı — Şimdi döner ge-
lir, dedi. Sivride başka balıkçı
var mı diye bakmağa gitmiş-
tir.

— Peki.. Bakıp öğrenmesi
mi lâzım?

Balıkçı — Onun için değil
ama, benim için lâzım da..
dedi, susverdi.

İkimiz de fazla konuşmayı
sevmiyenlerdeniz. O bu kadar
konuştuğumuza bile pişman
gibiydi. Balıkçı dediğin kendi
kendisiyle konuşan adamdır.
diyeceğim ama, yanlış olur.
Doğrusu balıkçı kısmının ge-
veze olmayışıdır. Balıkçının
gevezesine hiç rastlamadım.
Sonunda şöyle bir neticeye
vardım: İnsan balıkçı ise ge-
veze değildir. Geveze ise ba-
lıkçı değildir. Ama lüzumu o-
lunca da konuşmalı.

— Kınalı'nın burnunu görü-
yor musun?

— Görüyorum.

— Yukarda beyaz bir top-
rak olacak. Burundan hemen
yukarıda, o yukarıdaki top a-
ğaçların altına doğru; orayı
görüyor musun?

— Hayır..

İki kürek daha çekti.

— Şimdi?

— Şimdi görüyorum.

Yine sustu. Altımızdaki ma-
vi âlemde derin, sağır bir
ses çıkıyordu. Bildiğimiz in-
san, hayvan, düdük, makine.
tahta, rüzgârda bir tel, ağaç,
böcek... yeryüzü seslerinden
başka türlü bir ses, derinden,
kulaç kulaç derinden bir ses
işitiyordum. Bu ses, bu mavî
âlemin nefes alıp verişinin se-
si der gibi geldi bana. Bir ka-
rincanın bizim bütünümüzü
değil, milyondan bir parçamı-
zı duyması gibi ben de bu ko-
caman deniz denilen canlı,
muhteşem mahlûkun bir par-
çasının sesinin, sağır, derin
gürültüsünün milyarlarla ek-
silmeyen bir parçacığını işiti-
yordum. Şakaklarım zonklu-
yor, kulaklarım vınıyordu. A-
cıklarda bu durgun, derin, sesi
gelmiyen sestem hep ürkmü-
şümdür. Konuşmak istiyorum.
Bu sesi duymamak için içim-

ALTÜST

İspanya'da Indignados
(Öfkeliler) hareketi

